TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

Bilohur A. Ushchapovska I. *Features of Usage and Translation of Stylistically Marked Vocabulary in American Fiction*…….. 7

Khairulina N., Dmytrenko V. *Semiotics of Ukrainian and English Intellectual Novels in "Man is a Commodity" Context*……. 16

Kumeda O. *Stylistically Marked Elements in the Language of Panteleimon Kulish*…….. 23

Medvid O., ***Hartsunova M., Hartsunova L.*** *Netspeak: Linguistic Features*…….. 31

Mikhno S., Zolotova S. *Forming Students' Creative Independence while Writing in a Foreign Language*……. 44

Movchan D., Zakharchenko A. *Means of Verbal Influence in Advertising (on the Material of English-language Movie Posters)*……. 52

Mushketyk L. *Genus / Family as the Basis of the Life of Ukrainian Ethnosis (by Folklore Resources of the End of the 19th to the Beginning of the 20th Century)*…… 62

Tatsenko N., Orol V. *Translation Features of Modern it Terminology from English into Ukrainian*……. 75

Ushchapovska I., Mushtai K. *Use of Collective Nouns for Fauna Denotation (a Case Study of English-language News Site Publications)*…….. 82

Zhylenko I. *Documentary-publicistic Stage of Flash Prose of Literary Emigration: to the Problem of Typology*…….. 95

REVIEW

Gorbolis L. *The Latest Edition of the Works of Vasyl Stefanyk*……. 104

ЗМІСТ

СТАТТІ

Білогур А., Ущаповська І. *Особливості вживання та перекладу стилістично маркованої лексики в американській художній літературі……..* 7

Хайруліна Н., Дмитренко В. *Семіотика українського та англійського інтелектуальних романів в контексті "людина-товар"……* 16

Кумеда О. *Стилістично марковані елементи в мові Пантелеймона Куліша……..* 23

Медвідь О., Гарцунова М., Гарцунова Л. *Лінгвістичні особливості Netspeak в англомовному інтернет-середовищі……..* 31

Міхно С., Золотова С. *Формуваня творчої самостійності студентів засобами іншомовного письма……...* 44

Мовчан Д., Захарченко А. *Засоби реалізації вербального впливу у рекламі (на матеріалі англійськомовних кінопостерів)……* 52

Мушкетик Л. *Рід / родина як основа життєдіяльності українського етносу (за фольклорними джерелами кінця хіх–початку хх століття)……* 62

Таценко Н., Орьол В. *Особливості перекладу сучасної ІТ-термінології з англійської на українську……* 75

Ущаповська І., Муштай К. *Уживання збірних іменників на позначення фауни (на матеріалі публікацій англомовних сайтів новин)……* 82

Жиленко І. *Документально-публіцистичний етап малої прози літературної еміграції: до проблеми типології……..* 95

РЕЦЕНЗІЇ

Горболіс Л. *Новітнє видання творів Василя Стефаника……* 104

UDC 811’42-3 *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-1*

FEATURES OF USAGE AND TRANSLATION OF STYLISTICALLY MARKED VOCABULARY IN AMERICAN FICTION

Bilohur Anna,
Master’s student
ORCID ID 0000-0002-4417-4112
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova St, Sumy, 40007, Ukraine
annabelogur577@gmail.com

Ushchapovska Iryna,
PhD in Philology, senior lecturer
ORCID ID 0000-0001-9746-5581
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova St, Sumy, 40007, Ukraine
i.ushchapovska@gf.sumdu.edu.ua

Abstract. *The article investigates the usage of stylistically marked vocabulary fiction. The study considers the basic concepts of this linguistic phenomenon, provides a brief classification and characteristics of individual units. It also analyses the main methods of translating stylistically marked vocabulary on the case study of Stephen King's novel. A comparative analysis of the work of Stephen King with its translations into Ukrainian to determine the degree of translation adequacy, as well as to identify various translation transformations when transferring the peculiarities of the stylistically marked vocabulary has been done. In the article, general scientific methods of analysis and synthesis in dividing the issue into its components, and the analysis to determine the meaning of terms has been used. The method of continuous sampling and the analysis of lexical units has also been used in the study.*

The article considers difficulties that often arise due to differences in social and cultural norms when translating non-standard vocabulary. It has been stated that the degree of correlation between the expression of foreign language and native vocabulary is currently a complex issue. The lexical replacement (partial and complete replacement of the original sing) has been defined as the most common method of translating stylistically marked words. Other methods to be mentioned are a match for a lexical item in the language of translation, euphemistic translation needed to reduce the degree of expression of the original words. In some cases, the replacement of the word of the original with a unit with a coarser expression, based on the context to convey the degree of tension of the speech situation to the reader is used. Translation failures have been considered as well. The most common reasons for unsuccessful translation are the reduction of expression and insufficient consideration of the situational factors of the language, which also leads to an unreasonable underestimation or overestimation of stylistic expression.

Keywords: *stylistically marked vocabulary, non-standard vocabulary, profanity, obscene language, slang, vulgarism, jargon, vernacular.*

Introduction

Modern fiction represents the full splendour of profanity, obscene language, jargon, and expressions, marked as taboo in dictionaries, not only in the language

© Bilohur A., Ushchapovska I., 2021

of men but also in the language of women and even children. Thus, interpretation and the content of stylistically marked vocabulary are particularly necessary.

Currently, non-standard vocabulary is one of the most interesting language systems of modern linguistics. The study on stylistically marked vocabulary is relevant, as it is one of the types of colloquial (informal) vocabulary. It should be given no less attention than the stylistically neutral vocabulary. In everyday speech, native speakers use certain stylistically marked lexical items, which features also need to be known. This linguistic phenomenon is also called the redundancy of utterance (explication of utterance) due to the use of words-explicative (words-inserts). Expletives are usually (but not necessarily) abusive words. The affective content of these units prevails over their subject and logical meaning, which allows them to be attributed to logically redundant elements of expression (Lysenkova, 2010: 40).

In modern world literature, with its striving for naturalism, stylistically marked vocabulary is fully represented by vernacular and taboo vocabulary. It is impossible to study a foreign language without the knowledge of colloquial and stylistically marked vocabulary. Acquaintance with this type of vocabulary is necessary to understand spoken language, to master an important part of linguistic and regional studies, to be able to "decipher" the subtext, the associative plan of statements, which a good translator cannot do without, striving to bring the reader as close as possible to the author.

The relevance of the research is determined by the special place of the stylistically marked vocabulary and peculiar features of its translation in texts of fiction.

The object of the research is stylistically marked vocabulary.

The purpose of the research is to define the stylistically marked vocabulary; to identify the features of translation of English stylistically marked vocabulary; to consider possible methods of translation of stylistically marked vocabulary from English into Ukrainian.

Materials and methods

The material of the research was Stephen King's original novel "*The Drawing of the Three. The Dark Tower II*", and its translation into Ukrainian in two editions made by O. Lubenko.

The choice of the author and the work is not accidental. Stephen Edwin King is undeniably an iconic figure in twentieth-century English-language naturalistic literature. The author of many sensational, often cult novels and short stories, most of which were screened ("*Pet Cemetery*", "*The Running Man*", "*The Shining*"), is known all over the world, his works have been translated into more than a hundred languages of the world. In his works, S. King widely uses all kinds of reduced vocabulary to make the narrative more realistic and expressive. The genre of the novel "*The Drawing of the Three. The Dark Tower II*" (psychological thriller) assumes its reader is a person who has reached the age of maturity, i.e., able to correctly understand the reason for the use of stylistically marked vocabulary (particularly, vulgarisms and profanity).

The article uses general scientific methods of analysis and synthesis in dividing the issue into its components, and analysis in determining the meaning of terms. The method of continuous sampling and analysis of lexical units was also used in the study.

The main methods of linguistic research used in this work are descriptive to observe, generalize, interpret, and classify language units; contextual to study the semantics and pragmatics of units within a context; definitional analysis to analyse definitions of various lexicographic sources; comparative to describe the units of one language (English) carried out by comparing with the units of another language (Ukrainian) based on the texts of the original and the translation.

Results of the research

Any language is social by nature and that is why it cannot exist and develop outside of society. Language is a means of communication between people, who actively influence the formation of its vocabulary. It is worth noting that speech is a sign system with its own internal laws of functioning. In any well-developed language, the same idea can be expressed in different ways depending on the situation.

One of the "problematic" layers of the vocabulary of any language remains the layer of stylistically marked words, which is closest to live communication, most clearly reflecting the mentality of native speakers. Marking (stylistic colouring) is the presence of additional connotative information of emotional, expressive, evaluative, or stylistic nature in the language unit, which determines the ability of this unit to create a certain stylistic effect, colouring speech, depending on the communicative and pragmatic instructions of the speaker, with different shades (Buzko, 2018: 122).

The main technique to increase the vocabulary with stylistically marked words is semantic derivation. Thus, the semantic volume of the literary standard is expanded due to the emergence of popular lexical and semantic variants in speech (Maksimov, 2012: 117). Not to mention, this pattern is not accidental. Non-standard vocabulary is formed mainly based on root words of Germanic origin. Accordingly, the source of the emergence of the profanity and expletives, which are secondary units of the nomination, is mostly the same vocabulary of the literary standard, which use characterizes non-standard vocabulary in general (McEnery, 2006: 41).

Another key thing to remember is that modern American prose is distinguished by the fact that writers are freer in their choice of lexical means. Thus, there is a tendency to use words from different functional styles: slang, colloquialisms, jargon, vulgarisms, etc. It has a special stylistic task: to indicate a character's lifestyle, social status, educational level, and social circle. Of course, these lexical units are used with a special stylistic load – to show the origin of the character or the sphere of his communication, the level of education.

Moreover, the norms of modern written speech differ from the norms of colloquial speech (Partridge, 2007: 13), and since the genre of a modern novel involves an action taking place in the present, a description of the dialogues of the characters, their feelings and emotions, the use of the vocabulary of different styles provides the writing with more credibility and interests for the reader. Thus, the layer of stylistically marked vocabulary in different spheres of speech communication performs different stylistic functions – the function of emotional and expressive amplification, the characterological function. In all cases, the stylistic meaning of this vocabulary layer is determined by the peculiarities of the speech and situational context.

In general, all stylistically marked vocabulary can be divided into two groups: those words that can be used independently and those used exclusively in complex constructions (Makovsky, 2000: 81).

Difficulties often arise due to social and cultural norms that must be taken into account when translating non-standard vocabulary. It is worth noting that the degree of correlation between the expression of foreign language and native vocabulary is currently a complex issue. It also includes the translation issues of such lexical units by translators of foreign language literature and cinema. More often, translators taking into account such a discrepancy in the degree of expression, provide the translation with less expressive equivalents of the Ukrainian language.

The phrase "*What the fuck are you doing here?*" is often translated into Ukrainian as «*Що, чорт забирай, ти тут робиш?»* (Stavytska, 2005: 144).

Talking about the Ukrainian literary tradition, the use of profanity in a literary text is not typical, and currently, many authors speak out against the tendencies of naturalism in the Ukrainian literature of the new wave, and some organizations arrange trials against authors.

English-language literature is often replete with examples of profanity use, which, in our opinion, can be explained by the fact that the processes of speech democratisation in Western countries began earlier than in our country. A case considered in our research is the novels of Stephen King, the author of psychological thrillers and horrors known throughout the world since the mid 20-th century.

Being a part of the national language and reflecting its norms, non-standard vocabulary is formed according to its tendencies and laws of development. Sometimes these words are borrowed from other languages. A significant number of such words arise as a result of various kinds of transfers, metaphors, and, less often, metonymies.

The stylistically coloured vocabulary is diverse. Connotative information contained in stylistically marked units can be casual (assigned to the language system) and occasional (random, author-individual); accordingly, all stylistically marked vocabulary is divided into conventionally fixed and occasional lexical units (Buzko, 2018: 122). It is represented by slang, vulgarisms, jargon, dialectal vocabulary, profanity, and taboo vocabulary. Colloquial vocabulary is used in an informal setting, that is, in natural speech. Depending on the context, colloquial words can have either positive connotations or a negative assessment of the subject under consideration.

Popular speech or vernacular refers to the language or dialect that is spoken by people inhabiting a particular country or region. The vernacular is typically the native language, normally spoken informally rather than in writing, and seen as of lower status than more codified forms. It is characterized by significant differences in the main functions in lexical, pragmatic, functional, semantic, and stylistic aspects (Harley, 2008: 117).

Thus, when differentiating the language, stylistically marked vernacular units, like other words of non-standard vocabulary, can be attributed to a certain expressive level of communication – a lowered layer of speech. As to profanity, it is an evaluative and expressive vocabulary that historically arose as a violation of taboos, which includes vulgarisms, abusive expressions, invectives, and obscene vocabulary (Wajnryb, 2005: 29).

Vulgarisms are a voluminous component of profanity. Maximum stylistic lowering and intensity of emotional marking characterize vulgarisms. In the minds of the speakers of the language culture, vulgarisms are vocabulary with obscene connotations (Jay, 2009: 156). The term "vulgarism" has several interpretations. T. Harley, for example, believes that this term usually includes folk words and expressions, rude words, rural language, and rude words and expressions, "which due to their obscene nature are on the border between the vocabulary that led to the dictionary, and thus, to maintain decency, must remain outside the dictionary" (Harley, 2009: 232).

Vulgarisms are quite limited in use. These harsh words with a strong emotional dismissive load are unacceptable for polite communication according to the laws of social ethics (Dewaele, 2004: 207). However, the latter changes over time, and, accordingly, words that were once considered vulgar are now quite acceptable in society. For example, words such as *bloody, damned, cursed, hell of*, previously excluded from literary and colloquial English, are now not only welcome but also have lost much of their emotional impact due to their frequent use.

Linguists separate the concepts of profanity and taboo vocabulary from obscene vocabulary, as the latter is only one of the types of these two linguistic phenomena. Obscenity (from the Latin "*obscenus*", meaning "*foul, repulsive, detestable*", generally covers sexual or scatological references to the body or bodily functions (i.e., *fuck* and *shit*) (Wajnryb, 2005: 89). The term is also used in a legal context to describe expressions (whether words, images, or actions) that offend the sexual morality of a given time and place. They are usually replaced by more polite expressions with the appropriate meaning, or euphemisms, for example, *to shit – to go to the lavatory*.

Considering the issue of obscene language in English, it is worth noting that an important role in this issue is played by human perception. For somebody, the expression "*crude*" is rude, while others find the words "*damn*" or "*puke*" much more offensive. It is also important to mention that people who use obscene language in their speech do not always intend to offend someone, often it is simply an expression of strong negative emotions (e.g., strong hostility). Some people may use obscene language for a joke.

For the translation of non-standard vocabulary, you can use the same methods of translation as for literary vocabulary, but when translating, for example, slang vocabulary, a special role is played by "background knowledge" of slang (Partridge, 2007: 305). The translator must have information about the situation of using the appropriate jargon. Unfortunately, modern bilingual dictionaries do not provide this information to a sufficient extent, thus, complicating the work of the translator.

When translating profanity, the translator must first determine to which layer of stylistically marked vocabulary the word of the original language belongs. Only then should he look for the most acceptable equivalents in the native language. It is very important to take into account that in the course of translation, a word from the source language, which belongs to one classification, may move to another classification (Kyyak, 2009: 214). For example, slang can turn into vulgarism, jargon – into a colloquial word. The semantic component may also change. In this case, the lexical unit that does not have a negative connotation in the original text, in translation, acquires it or vice versa.

Analysing the translations of English texts into Ukrainian, we can note the fact that in the language of translation the frequency of use of, for example, slang vocabulary prevails over the frequency of jargon used in the original language. Translators use expressively marked Ukrainian words when reproducing stylistically neutral words of the original work. In this case, S. Maksimov (Maksimov, 2012) states that the Ukrainian vocabulary is more expressive than the English one. Ukrainian vocabulary along with more pronounced expressiveness is also more specific. While translating, a lexical transformation occurs, that is the concretisation of meanings. English verbs of action often require more specific and accurate disclosure of their meaning in translation, and the Ukrainian verb will be much more emotional and expressive than the English one (Maksimov, 2012: 133-134).

It is better to use slang words when translating stylistically neutral words, for example, in the dialogues of an English-speaking criminal environment. This trope is called dysphemism. Dysphemism is the opposite trope of euphemism. It refers to the use of a more rude, vulgar word or saying instead of emotionally and stylistically neutral (i.e., *mug* instead of a *face*) (Croom, 2011: 347). Translation using dysphemism is advisable in many cases and should be used so that, for example, Ukrainian-speaking readers, taking into account the significant expressiveness of the Ukrainian language, would adequately perceive a foreign-language criminal environment.

Consider an example of the Ukrainian translation of "*Drawing of the three. The Dark Tower II*", the novel of an American fiction writer Stephen King:

"From time to time I need an antidote," Eddie said.
"From what?"
"Your face" (3, p. 267).

– Мені час від часу потрібно протиотруту.
– Від чого?
– Від твоєї пики (2, p. 267).

– Мені час від часу потрібно протиотруту, – сказав Едді.
– Проти чого?
– Проти вашої фізіономії (1, p. 269).

In this example, the stylistically neutral word "*face*" has been translated in the latest edition with the expressive slang word «*пика*». The function of this jargon is to depict the speech characteristics of the protagonist, to give his speech liveliness, brightness, and juiciness. In the first, an earlier translation, the emotionally charged word «*фізіономія*» is used. This word does not belong to the lexical layer of jargon, but the use of this stylistically marked word in the language demonstrates the speaker's familiarity, disdain, contempt for the subject of the speech. Both translations can be considered adequate since the words belong to Eddie, a drug addict, who was detained by customs officers. Thus, the translator tried to convey the atmosphere that is present in the original. The use of the word «*обличчя*» or «*лице*» in translation would not achieve the set goals.

Consider another example from the King's novel:

"*Mr Balazar thought it would be better to make sure you guys had a clean place*," *Jack said without looking around* (3, p. 123).

– Містер Балазар подумав, що для всіх буде краще, якщо на хаті у вас буде чисто, – пояснив не повернувши голови Джек (2, p. 123).

– Містер Балазар подумав, що буде краще, якщо у вас в квартирі, хлопці, все буде чистенько, – сказав Джек, не обертаючись (1, p. 122).

Translating this remark, the jargon «*хата*» in the third edition is especially successfully used. The word «*квартира*», which was chosen by another translator in an earlier edition by the method of concretization (replacement of a word with a broad meaning "*place*", with a word with a narrow meaning "*apartment*"), does not convey the intonation that is present in the original. The remark belongs to Jack, a criminal, and to be adequately perceived by Ukrainian-speaking readers, it is better to use the word «*хата*» rather than «*квартира*».

One of the features of the English language is that jargon is characterized not only by peculiar word usage but also by grammatical and phonetic deviations from literary norms. Translators use the method of compensation. Very often it is necessary to resort to this method of translation, as certain elements of the English language do not have exact or any other equivalents in the Ukrainian language. This method is used to fill the semantic or stylistic loss to convey the meaning and stylistic colour of the text in general (Alikberov, 2000: 17).

The example below is to illustrate it:

"Doan you be touching me wid dat thing! Doan you be touching me wid no water from where their poison things come from! Git it away! Git it away!" (3, p. 310).

«Не торкайся до мене цією штукою! З цієї води звірюки вилазють отруйні, а ти зібрався нею рану! Забери! Забери!» (1, p. 309).

«Не чіпай, не смій, забери цю фігню! Не смій в мене тикати всякою поганню, з цієї води отруйні тварини вилазять! Не чіпай! Забери! Забери!» (2, p. 312).

Here, "*doan*", "*wid*", "*dat*", and "*git*" are the violations of the literary norm. This language characterizes the lower status of society and is perceived as jargon. Translators leave out phonetic distortions when translating because such a phenomenon is not typical for the Ukrainian language. However, the translator compensates for it by using colloquialisms that are inherent in this stratum of society: «*штукою*», «*вилазють*», and «*тикати*». Besides, the translator in a later edition compensates for phonetic deviations with the slang words «*фігня*», «*погань*». Therefore, translators cope with the task and give quite an adequate translation.

In general, the translation of profanity is very painstaking and difficult work. Translating jargon words, for example, from English into Ukrainian, a translator must be confident to choose a similar Ukrainian jargon that has approximately the same expressiveness as the one in English. When translating profanity, the translator should bring the result of translation to the original text as close as possible. The "fate" of the work in the language of translation depends on the adequate, accurate translation of this vocabulary.

Thus, in the framework of the presented study, the concepts and types of the stylistically marked vocabulary of the English language, their general features, and differences were considered in detail. The main types of non-standard vocabulary studied were jargon, vulgarisms, and slang.

Conclusions

Upon the analysis of the translation examples of stylistically marked vocabulary units in Stephen King's novel "*The Drawing of the Three. The Dark Tower II*" we can conclude about the methods of translation of the non-standard vocabulary:

1. The most commonly used method of stylistically marked words translation is a lexical replacement (partial and complete replacement of the original sing).

2. Translators can often find a match for a lexical item in the language of translation.

3. Euphemistic translation is often used due to the need to reduce the degree of expression of the original words.

4. In some cases, it is necessary to replace the word of the original with a unit with a coarser expression, based on the context to convey the degree of tension of the speech situation to the reader.

5. The most common reasons for unsuccessful translation are that the translator often has to resort to techniques that reduce expression. This also includes insufficient consideration of the situational factors of the language, which also leads to an unreasonable underestimation or overestimation of stylistic expression.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Алікбєров, 2000 – Алікбєров В. І. *Сленг та переклад*. К.: Лілея, 2000. 32 с.

Бузько, 2018 – Бузько С. А. Поняття стилістичної маркованості мовних Одиниць (загальнотеоретичний аспект). // *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2018. Вип. 17. С. 110-124.

Кияк, 2009 – Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. *Перекладознавство: підруч.* [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Київський ун-т, 2009. 544 с.

Лысенкова, 2010 – Лысенкова Н. Н. Эксплетивные элементы в языковой системе (на материале английского языка). // *Вестник ЮУрГУ. Серия «Лингвистика»*. 2010. № 1, Вып. 10. С. 40–42.

Маковський, 2000 – Маковський М. М. *Мовна сутність сучасного англійського сленгу.* Вінниця: Нова книга, 2000. 160 с.

Максімов, 2012 – Максімов С. Є. *Практичний курс перекладу (англійська і українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу*: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Ленвіт, 2012. 203 с.

Ставицька, 2005 – Ставицька Л. О. *Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови.* К.: Критика, 2005. 464 с.

Croom, 2011 – Croom A. M. Slurs. Merced: *Language Sciences*. 33 (3), 2011. pp. 343–358.

Dewaele, 2004 – Dewaele J.-M. The Emotional Force of Swearwords and Taboo Words in the Speech of Multilinguals. // London: *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 25(2/3), 2004. pp. 204–222.

Harley, 2009 – Harley T. *Talking the talk: Language, psychology and science.* UK: Psychology Press, 2009.147 p.

Harley, 2008 – Harley T. *The Psychology of Language: From Data to Theory.* N.Y.: Psychology Press, 2008. 602 p.

Jay, 2009 – Jay T. The Utility and Ubiquity of Taboo Words. // North Adams, MA: *Perspectives on Psychological Science.* 4 (2), 2009. pp. 153–161.

McEnery, 2006 – McEnery T. *Swearing in English: bad language, purity and power from 1586 to the present.* London: Routledge, 2006. 296 p.

Partridge, 2007 – Partridge E. *Slang Today and Yesterday.* N.Y.: William Press, 2007. 484 p.

Wajnryb, 2005 – Wajnryb R. *Expletive Deleted: A Good Look at Bad Language*. N.Y.: Free Press, 2005. 304 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Стівен Кінґ. *Темна вежа II: Крізь час*. Переклад з англійської: Олена Любенко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. 464 с.

2. Стівен Кінг. *Темна вежа II: Крізь час.* (3-тє видання) Переклад з англійської: Олена Любенко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 459 с.

3. Stephen King. *The Drawing of the Three. The Dark Tower II.* N.Y.: Signet Book, 2003. 464 p.

REFERENCES

Alikberov, 2000 – *Alikberov V. I.* (2000). Sleng ta pereklad. [Slang and translation]. K.: Lileya, 2000. 32 p. [in Ukrainian]

Buzko, 2018 – *Buzko S. A*. (2018). Ponyattya stylistychnoyi markovanosti movnykh Odynyts′ (zahal′noteoretychnyy aspekt). [Understanding the stylistic marking of the modern units (the general theoretical aspect)]. *Filologichni studiyi. Naukovyi visnyk Kryvorozkogo derzhavnogo universitetu.* Vol. 17. pp. 110-124. [in Ukrainian]

Kyyak, 2009 – *Kyyak T. R., Naumenko A. M., Ogyi O. D.* (2009). Perekladoznavstvo: pidruch. [dlya stud. Vyshch. Navch. Zakl.]. [Translation Studies: textbook. [for students of higher educational establishments]]. K.: Kyivsky un-t, 2009. 544 p. [in Ukrainian]

Lysenkova, 2010 – *Lysenkova N. N.* (2010). Ekspletivnyye elementy v yazykovoy sisteme (na materiale angliyskogo yazyka). [Expletive elements in the language system (a case study of the English language)]. *Vestnik YUrGU. Seriya "Lingvistika",* № 1, Vol. 10. pp. 40–42. [in Russian]

Makovsky, 2000 – *Makovsky M. M.* (2000). Movna sutnist suchasnoho anhliyskoho slenhu. [The linguistic essence of modern English slang]. Vynnytsya: Nova knyha,160 p. [in Ukrainian]

Maksimov, 2012 – *Maksimov, S. Ye.* (2012). Praktychny kurs perekladu (anhliyska i ukrayinska movy). Teoriya ta praktyka perekladatskoho analizu: navch. posib. [Practical translation course (English and Ukrainian). Theory and practice of translation analysis: textbook]. 2-nd edition, checked and added. Kyiv: Lenvit. 203 p. [in Ukrainian]

Stavytska, 2005 – *Stavytska L. O.* (2011). Argo, zhargon, slang: Sotsialna dyferentsiatsia ukraynskoyi movy. Argo, zhargon, slang: Social differentiation of the Ukrainian language. K.: Krytyka, 2005. 464 p. [in Ukrainian]

Croom, 2011 – *Croom A. M.* (2011). Slurs. Merced: *Language Sciences*. 33 (3), pp. 343–358.

Dewaele, 2004 – *Dewaele J.-M.* (2004). The Emotional Force of Swearwords and Taboo Words in the Speech of Multilinguals. London: *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 25(2/3), pp. 204–222.

Harley, 2009 – *Harley T.* (2009). Talking the talk: Language, psychology and science. UK: Psychology Press, 147 p.

Harley, 2008 – *Harley T.* (2008). The Psychology of Language: From Data to Theory. N.Y.: Psychology Press, 602 p.

Jay, 2009 – *Jay T.* (2009). The Utility and Ubiquity of Taboo Words. North Adams, MA: *Perspectives on Psychological Science.* 4 (2), pp. 153–161.

McEnery, 2006 – *McEnery T.* (2006). Swearing in English: bad language, purity and power from 1586 to the present. London: Routledge, 296 p.

Partridge, 2007 – *Partridge E.* (2007). Slang Today and Yesterday. N.Y.: William Press, 484 p.

Wajnryb, 2005 – *Wajnryb R.* (2005). Expletive Deleted: A Good Look at Bad Language. N.Y.: Free Press, 304 p.

ILLUSTRATIVE SOURCES

1. Стівен Кінґ. *Темна вежа II: Крізь час*. Переклад з англійської: Олена Любенко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. 464 с.

2. Стівен Кінг. *Темна вежа II: Крізь час.* (3-тє видання) Переклад з англійської: Олена Любенко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 459 с.

3. Stephen King. *The Drawing of the Three. The Dark Tower II.* N.Y.: Signet Book, 2003. 464 p.

Received: 27 May, 2021

UDC 821.161.2-3.09+821.111-3.09 *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-2*

SEMIOTICS OF UKRAINIAN AND ENGLISH INTELLECTUAL NOVELS IN "MAN IS A COMMODITY" CONTEXT

Khairulina Nailia,
Candidate of Sciences in Philology, Lecturer of English
ORCID ID 0000-0003-3983-3627
Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenka
1, Donieska St., Sievierodonetsk, 93408, Ukraine
nailiakhairulina@gmail.com

Dmytrenko Victoriia,
Doctor of Sciences in Philology, Professor
ORCID ID 0000-0001-8364-014X
Kryvyi Rih State Pedagogical University
54, Haharin Av., Dnipropetrovsk, 5000, Ukraine
vita68@meta.ua

Abstract. *The article under consideration is devoted to the actual topic in modern society, which is investigated through the scope of Ukrainian and English intellectual novels "Misto" by V. Pidmohylnyi and "The Picture of Dorian Gray" by O. Wilde. This topic reveals the principle that life is a fair", i.e. everything could be bought and sold, and a man is a commodity in this cruel world.*

The novelty of the research is that it is the first time an attempt to identify and explore the artistic-semiotic model of "life is a fair" in the works by O. Wilde and V. Pidmohylnyi in the perspective of modern comparative literature; the artistic-semiotic model of "life-fair" in a number of works of Ukrainian and English literature is systematically considered; the functioning of the model at the poetic and semiotic levels is comprehensively analyzed; the main structural elements of the literary model (constant and transient) are highlighted; a comparative-typological comparison of the creative work of writers was made, as well as the role and significance of a complex artistic-semiotic analysis of a literary work were specified.

Further development of certain provisions of the research in future literary studies is likely on the basis of not only comparative but also theoretical vectors, which will be based on a more detailed study of the artistic and semiotic space of each of the studied artists. This will create an opportunity to identify complex artistic and semiotic paradigms of modeling the brightest representatives of domestic and world literature.

Keywords: *semiotic model, poetics, semiotics, genre, plot and thematic features, internal transformation.*

Introduction

The period of the late nineteenth – early twentieth centuries is a time of crucial events in the life of mankind, a day of reassessment of existing values and principles, the formation of a "new" morality, the desire to get happiness at any cost. The artistic model of "life is a fair" is clearly manifested in the works of Ukrainian and English literature, based on the social orientation of those times.

The mainline in the mechanism of functioning of the "life is a fair" model is the semiotic constant "man is a commodity".

In the concept of "man is a commodity", the authors see characters in works, who

© Khairulina N., Dmytrenko V., 2021

independently sacrificed certain human benefits (beauty, health, reputation, dignity, family) in order to achieve the most secret goal: to be young and beautiful forever, to get rich, to achieve success despite the circumstances, etc.

It is essential to note, that the phenomenon of this specific model is not investigated enough. Moreover, the motto "everything could be bought and sold in this life" is rather actual nowadays in all spheres of our everyday activities. The need to clarify the mechanism of the artistic model "life is a fair" in Ukrainian and English novels makes up the **relevance** of the study.

Thus, the **objective** of the article is to study the peculiarities of the artistic model "life is a fair" in Ukrainian and English intellectual novels, and analyze all the possible stages of characters' degradation in the context "man is a commodity".

The goal implies the following **tasks**: to identify the context "man is a commodity" as a world-modeling beginning in the works of Ukrainian and English literature; to find out the author's strategies for the creative implementation of the main components of the claimed model; to analyze typological approaches and individual-author features of creation of "life is a fair" model .

The **theoretical basis** of the study is provided with the works, devoted to the structural and semiotic literary analyzes (Y. Lotman (4), Y. Kristieva (2) and the artistic features of the works of O. Wilde and V. Pidmohylnyi (J. McMaster (13), N. Bernadska (1), M. Levchenko (3), G. Shton (10), M. Tkachuk (9)). The following **research methods** are used in the study: comparative typology (lies in definition of common and distinctive features of the representation of the "life is a fair" model in Ukrainian and English literature), historical (the study of socio-historical conditions of the literary process of the second half of the nineteenth– early twentieth centuries in Ukraine and Great Britain), artistic-semiotic (contains active involvement of strategies of poetic and structural analyzes in the process of realization of the set tasks).

Results of the research

The nodal "nerve" of the "life is a fair" model is the process of transforming a person into a living commodity; the characters are sold to the cruel world, and then deeply disappointed because of it.

The constituent "man is a commodity" in each work is manifested in its own way. Thus, the concept of "man is a commodity" is vividly embodied in the novel "Misto" ("The City", 1928), the author of which enjoyed the high authority of an intellectual writer, brought up in the spirit of European and national classics, with a philosophical deepening into the knowledge of the world and man. In "Stories about anxiety" Yu. Smolych recalls V. Pidmohylnyi: "If one of the readers of these literary memoirs asked me, who of the Ukrainian writers I considered the most intellectually profound, mentally subtle or to put it simply, the most intelligent, I would not think for a minute and say: he is Valerian Pidmohylnyi "(Smolych, 1986: 600-601).

The work by V. Pidmohylnyi proves that the writer continued the traditions of Russian classical literature, the poetics of which was based on attention to man, the manifestation of good and evil in it. V. Shevchuk justly remarks: "As a writer, V. Pidmohylnyi leads, of course, from V. Vynnychenko, who is especially noticeable in the stories of his first book" (Levchenko, 1963: 74). Close attention to the citizens, in particular the poor social stratum, to the gender problem, interest in frank psychological analysis– all these thematic aspects bring together the works of V. Pidmohylnyi and V. Vynnychenko. However, it was only V. Pidmohylnyi, who plunges deeper into the complex, contradictory, and imperfect world of human existence and human relations, the world of the intellect, psyche, and soul.

So, the writer's short prose introduced new themes and problems into Ukrainian literature of the 1920s. With a fresh plot rhythm, the fate of the 25-year-old young man Stepan Radchenko arises, in which complexes of good and evil are constantly fighting, who, for the sake of personal approval, is even capable of making human sacrifices (the tragic fate of his girlfriend Zoska). But in fact, Stepan Radchenko turns himself into a commodity,

"sold" himself to the city for the sake of social status, material achievement, and urban comfort.

The individual's search for his own place in the post-revolutionary space is an urgent problem in the work by V. Pidmohylnyi. Researcher S. Luschiy notes that "the writer portrayed a person who is in difficult relations with the world and the environment", trying to "learn the secrets of the world, solve the eternal riddle of man, and also comprehend its ideals and aspirations" (6, 2000: 149). The task of understanding reality in his prose arises in the context of the existentialist idea of "discovering, explaining being through the prism of personal existence". Such attention to the perception of the world was already characteristic of early Ukrainian modernism of the late nineteenth - early twentieth centuries, which sought to "see not the manifestation of general objective laws, but a unique "soul", a special "vision of the world" (6, 2000: 106). V. Pidmohylnyi, in the traditions of neo-romanticism, preceding the modernist tendencies of Russian literature at the turn of the century, focuses on the psyche of his characters.

The writer, as a practicing psychologist, creates a complex psychotype of a person who seeks personal happiness not in the environment, but in himself. "The hero is constantly looking for another world in his imagination – a better world that complements and dominates the real world" (1, 2004: 17).

It should be noted that the novel by V. Pidmohylnyi "Misto" does not have the task of glorifying the beauty of the capital. The writer presents the lives of his heroes in a big city not in order to show the geographical location or economic life, but in order to show the evolution of the heroes' personality, their rise, and fall.

Stepan Radchenko is a vivid example of such a gradation, a rather pragmatic person who has clear goals in life and is ready to sacrifice his own principles for the sake of victory.

Pragmatic heroes are practical people, sober-minded, firmly aware of what they want from life, and rarely doubt that they will be lucky. They aim at success, direct their views to the future, and consider their own activities to be determinative in it. As a rule, such heroes are firmly convinced that a person creates his own life, material wealth for himself only.

So, Stepan Radchenko, trying to achieve success, constantly moves forward in education, in the tireless work of a lecturer and a writer, tries to improve his living conditions by looking for another room, buying furniture and accessories. But later, the young man begins to disdain the city. "Stepan disdainfully pushes his way through the crowd of townspeople. Here they are – the Fence! Shopkeepers, mindless teachers, foolishly carefree dolls in lush headdresses! They must be taken out, these depraved worms must be crushed, and others will take their place" (7, 1991: 331).

From the first pages of the novel, the protagonist intuitively feels his future destiny. Looking at the bright shop windows, Stepan Radchenko makes a very important conclusion: "Here, to sell ... There are thousands of people like him who come to the city, huddle somewhere in cellars, barns, and beams, starve, but work and study ..." (7, 1991: 333).

Many times the young man posed the question to himself: "Is the eternal fate of the village - is it to be sold for food?" (7, 1991: 338). But Stepan Radchenko was not sold at all for food to a huge city, he was sold for the realization of his ambitions, intentions to get rich, to become forever a part of what he dislikes. This is a manifestation of the dualism and complexity of the hero V. Pidmohylnyi.

The problem of duality between soul and body is discussed in the frank dialogue between the heroes of the novel "Misto" by Stepan Radchenko and the poet Vyhotskyi, in which the latter expressed his opinion: "In our country, nature destroys itself. One of the branches of earthly evolution will end here, and no one will come after us, no supermen. We are the last link in a chain that will unfold, perhaps more than once on earth, but in other ways and in other directions. The brain is the main enemy of man" (7, 1991: 367).

The other turns out to be the attitude towards the mental and the sensual in Stepan Radchenko. In the first days of his stay in the city, he believes that everything can be changed with the help of reason. Actions are directed by the mind, but sometimes an animal (sexual energy) wakes up in it. The front man of the novel realizes his own sexuality (thirst,

instinct) through relationships with women. For a man, this relationship is an expression of his inner conflict between body and soul, disappointment in the power of the mind. Regarding the internal conflict as a means of revealing the psychological state of the hero, which is used by V. Pidmohylnyi, Melnick notes: "All characters in "Misto" are shaped to a certain extent by an internal conflict between matter and spirit, to put it more simply, between mind and body? The conflict between spirit and body, which is part of the conflict between expectations and reality, must ultimately remain unresolved. The absurd is inevitably a sign of human existence" (6, 2000: 12). The experience of urban life convinces Stepan that reason does not play a decisive role, and he chooses, in contrast to the poet Vyhotskyi, sensual pleasure, happiness, although it is limited. However, the main character can be happy only next to a woman, for whom he perceives the world around him.

In the subtext of the work, every new relationship with a woman for Stepan is not just a stage of changes in everyday life and sensations, but also another step towards conquering the city.

Judging by the spiritual adaptation of a guy in a big city (Kiev), you can see how, with a change in the local spatial point (his own place in the city at a certain stage) - housing, the woman with whom he was in love changed, and the very course of relations, their quality and duration. It is because of his attitude to a woman that V. Pidmohylnyi expresses changes in the inner world of his hero.

For the first time "having sold himself" to Tamara Vasylivna Hnidykh (having entered into an intimate relationship with her), Stepan feels victory over himself. For a young man, these relations are regarded as a kind of trophy "the possession of this magnificent, higher than him, a daring woman could strengthen his spirit, convince the will, as happens after victory, that the hero himself shows his value" (7, 1991: 331).. But it should be noted that in the relationship Stepan - Tamara Vasylivna one can observe a clear realization of the "life is a fair" model on the part of both heroes. So, for Tamara Vasylivna it was important to "buy" pleasure and affection from a young man, for Stepan it was an acquisition of personal experience and self-confidence: "Slowly devoting the guy to the secrets of love, she taught him to appreciate the kiss, which until now seemed to him an insignificant toy, and all the intimate weaving of thirst that humanity has developed during the Stone Age until now, and Stepan, quickly freed himself from the book swaddles that enveloped his mind" (7, 1991: 376).

The relationship according to the principle of "life is a fair" awaits Stepan in the love story with Zoska. He regards it as a commodity that he buys for a movie ticket, a glass of red wine, and unforgettable emotions. For Zoska, Stepan is also a commodity, thanks to the acquisition of which the girl has that pleasure in life, which she so lacked before meeting him.

But not only in the personal life of the townspeople everything was bought and sold, in the cultural sphere of the capital everything worked according to the same scheme: "The seats in the small hall of the national library, where parties were usually held, were divided according to the class principle into two categories - chairs for the elite in front, benches for plebs, mainly for students" (7, 1991: 348).

Self-aware that he sold his soul to the city, deliberately turned himself into a "commodity", Stepan is disappointed in his desire to become successful in Kyiv. At a certain moment, the city becomes disgusting to him; all those achievements that the soul rejoiced in are forever removed from it: "The evenings embraced him with terrible anxiety; a feeling of terrible loneliness oppressed him. And he endured the crazy pain of a person who had lost his personal - maybe everything is small, those human joys and sorrows that give life taste and charm" (7, 1991: 521).

In O. Wilde's novel "The Picture of Dorian Gray", the man as a commodity is the central character of the work. In the beginning, the reader is presented with a handsome young man "with his finely curved scarlet lips, his frank blue eyes, his crisp gold hair; all the candor of youth was there as well as all youth's passionate purity. One felt that he had kept himself unspotted from the world" (14, 1979: 38).

O. Wilde, using the example of Dorian Gray, showed how a person with an "angelic" appearance can be filled with a devilish essence. Sated with pleasures and carnal pleasures, he took on the poison of permissiveness, which became salvation and destruction. It was this pleasure that turned Dorian Gray into a commodity, an immoral living organism that brought only suffering to everyone. The hero, striving to have eternal beauty and youth, made a bet not so much with the devil as with time. Stopping, time gave a chance to live without losing its visual appeal, and the mistakes of life, pain, and all the horrors committed by Dorian's syndrome affected not in him, but in his portrait.

In addition to the theme of the venality of the soul, we observe the theme of art in O. Wilde's novel "The Picture of Dorian Gray", which turned out to be at the epicenter of the author's artistic searches in accordance with the ideas of the theorists of English aestheticism. It is not by chance that the problem of the relationship between life and art, aesthetic and real reality turned out to be relevant for European decadence in general and aestheticism as its national version - the presentiment of total existential changes on the eve of a new century was reflected and was reflected primarily in the space of art or taking into account its experience. The modernist perception of the world and the vectors of its aesthetic and poetic expression matured at the heart of the artistic practice of the era of decadence, restoring the romantic tradition, assigned art a special role – at least in terms of the salvation and further development of the individual in fundamentally hostile bourgeois society.

O. Wilde creates a philosophical introduction to his novel "The artist is the creator of beautiful things. To reveal art and conceal the artist is art's aim ..." (14, 1979: 4). The paradox of the artist's life model is revealed not only in the epigraph, in the novel Lord Henry is repeatedly surprised by the extraordinary way of thinking of the artist Basil "What odd chaps you painters are! You do anything in the world to gain your reputation. As soon as you have one, you seem to want to throw it away. It is silly of you" (14, 1979: 10).

Lord Henry Wotton, Dorian Gray, and Basil Hallward are perceived as characters very close to O. Wilde. Lord, like the author of the novel, has a passion for paradoxes, a tendency to discuss and play an intellectual game, the rules of which have entered the history of English dandyism. Dorian inherited from O. Wilde his spectacular appearance, the ability to arouse interest in himself, capture, actively act, interacting with other people. And the artist is a kind of reflection of the author's artistic "I", who reveals himself in serving beauty, beauty, tireless search for the ideal and conscientious and responsible creative work aimed at translating it into works of art.

The first two sections of the novel are devoted to the dialogue between the three designated characters, which determines the range of issues that will be artistically resolved in the work. O. Wilde, as he expresses his own thoughts, projects onto the characters his own points of view concerning beauty in life and art, the ratio of life and artistic modes of human existence.

For Lord Henry, a portrait is a beautiful thing, the contemplation of which gives aesthetic pleasure. His attitude to a work of art is quite consumerist. It is Lord Henry who speaks about fame, the envy of other masters to the artist, for him a portrait is an occasion for vanity and complacency, which he perceives as a well-deserved reward for the creator of beauty. Henry Wotton seeks to take possession of the portrait, introducing the topic of money, buying, and selling into the conversation. When he fails to buy a portrait by Basil for money, he tries to subdue the original, to subdue his curiosity to the life of Dorian.

For Dorian Gray, the portrait is at first a secondary thing. Youthful harmony of internal and external, natural striving for goodness and spiritual purity and spring flowering of vitality, so capture Basil, and are not realized by him. The commentary of Lord Henry in the process of contemplating the portrait makes the young man for the first time see his own attractiveness, which attracts the attention of others, subdues them, and at the same time ponders the fluidity of life, understands that youth and beauty will eventually be lost, as in the end life itself. Despite his portrait, Dorian for the first time experiences the fear of old age and death, for the first time realizes himself alive, and therefore mortal: "The life that was to make his soul would mar his body. He would become dreadful, hideous, and uncouth.

As he thought of it, a sharp pain struck through him like a knife and made each delicate fiber of his nature quiver" (14, 1979: 58)At this moment, the hero utters the fatal words about his readiness to give his soul for the opportunity to stay young forever, to change the speed of movement through time with the portrait.

Dorian Gray, being more influenced by Lord Henry, never thought about what the soul's own harmony is. In pursuit of eternal beauty, he, without hesitation, "sells" himself for pleasure: "If it were I who was to be always young and the picture that was to grow old! For that, for that, I would give everything! I would give my soul for that"

It was the commitment of the artist Basil to the young Dorian that became the basis for the creation of the portrait, which later played a decisive role in the lives of both. For Basil Hallward, this portrait was part of his soul. Without hesitation, he spoke about this to Lord Henry: "... every portrait that is painted with feeling is a portrait of the artist, not of the sitter. The sitter is merely the accident, the occasion ... I am afraid that I have shown in it the secret of my own soul" (14, 1979: 15).These words confirm that Basil Hallward really appreciated the harmony of life, the artist was clearly aware of what he could sacrifice for the sake of success in art. He did not turn himself into a commodity.

Becoming a hostage to his fate, Dorian Gray is not even aware of the mental suffering that awaits him. The experienced Lord Henry tells the young guy that the principle of the "life is a fair" model rules the world: Nowadays people know the price of everything and the value of nothing" (14, 1979: 42).

At the same time, the artist Basil tries to prevent Dorian's immoral lifestyle, tirelessly repeating to the young man: "If one lives merely for one's self, one pays a terrible price for doing so. I should face in remorse, in suffering, in ... well, in the consciousness of degradation" (14, 1979: 167). The text indicates the presence of the "life is a fair" model in the work, emphasizing that in life one must always pay for material goods.

But, plunging into a life of pleasure and debauchery, Dorian began to notice changes in the portrait and in himself. The degradation of the inner world haunted Dorian, the fear of the portrait turned him into a man, did not sleep: "And everything that he collected in his lovely house, were to be to him means of forgetfulness, modes by which he could escape, for a reason, from the fear that seemed to him at times to be almost too great to be borne" (14, 1979: 295).

The consequences of Dorian's behavior were dire: the drive to commit suicide of the actress Sibyl Vane, the brutal murder of Basil Hallward, tarnished the reputation of everyone who tried to be friends with him. Under a purple veil, the young man hid a terrible portrait, which displayed all his immoral actions: "Now it was to hide something that had a corruption of its own, worse than the corruption of death itself - something that would breed horrors and yet would never die. What the worm was to the corpse, his sins would be to the painted image on the canvas. They would mar its beauty and eat away its grace" (14, 1979: 254).

The inner transformation of the central character of Dorian Gray's novel by O. Wilde also goes through several stages, taking into account the semiotics of the interior, clothing, and the environment in general.

At the end of the novel, Dorian no longer has the power to live in fear. The young man, despite the fact that he is already over forty, decides to get rid of the portrait by cutting it with a knife. But he does suicide, regretting all his actions. Dorian Gray paid the price of his own life for the opportunity to achieve his goal.

Conclusions

So, the leading dominant of the functioning of the "life is a fair" model is the process of transformation of a person into a living commodity, the characters sell themselves to the cruel world, and then suffer severely because of this.

The works under consideration are united by a key storyline, which openly demonstrates the moral degradation of the main characters, their gradual "transformation" into a commodity when they are ready to do anything for the sake of material well-being. These demo vectors are represented by the names of Stepan Radchenko and Dorian Gray.

It should be emphasized the skill of Ukrainian and English writers in the implementation of semiotics not only of the philosophy of life, but also of the so-called secondary elements, such as the semiotics of clothing, color accompaniment, aroma, and interior design.

The involvement of artistic and semiotic analysis proves the existence of the "life is a fair" model in the prose works considered.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція: монографія. Київ : Академвидав, 2004. 368 с.
2. Крістєва Юлія Полілог / пер. з фр. П. Таращука. Київ : Юніверс, 2004. 480 с.
3. Левченко М. О. Роман і сучасність. До проблеми українського радянського роману. Київ : Державне в-во худ. літ., 1963. 288 с.
4. Лотман Ю. М. Семиосфера. Санкт-Петербург : Искусство – СПБ, 2001. 704 с.
5. Лотман Ю. М. Об искусстве. Санкт-Петербург : Искусство – СПБ, 2000. 704 с.
6. Лущій С. І. Художні моделі буття в романах В. Підмогильного: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2000. 19 с.
7. Підмогильний В. П. Оповідання. Повість. Романи. Київ, 1991.800 с.
8. Смолич Ю. К. Твори у 8-ми т. Київ, 1986. Т. 7. С. 600–601.
9. Ткачук М. П. Історія української літератури XIX століття. Київ, 2002. 376 с.
10. Штонь Г. М. Духовний простір української ліро-епічної прози: дис. д-ра філол. наук: 10.01.01. Київ, 1998. 351 с.
11. Lubbock P. The craft of fiction.L. Faber, 1957. 276 p.
12. Lubbok P. The craft of fiction. L., 1957. 274 p.
13. McMaster J. Thackeray's Things. Time's Local Habitation. Ed. Richard Levine. Ohio UP. 1976, 206 p.
14. Wilde Oscar. The Picture of Dorian Grey. Selections. Moscow : Progress Publishers, 1979. 391 p.
15. Beckson Karl. Oscar Wilde: The Critical Heritage. London : Routledge, 1974. 448 p.

REFERENCES

1. Bernadska N. I. Ukrayins`ky`j roman: teoretychni problemy i zhanrova evolyuciya: monografiya. Kyyiv : Akademvy`dav, 2004. 368 s.
2. Kristieva Yuliya Polilog / per. z fr. P. Tarashhuka. Ky`yiv : Yunivers, 2004. 480 s.
3. Levchenko M. O. Roman i suchasnist`. Do problemy` ukrayins`kogo radyans`kogo romanu. Ky`yiv : Derzhavne v-vo xud. lit., 1963. 288 s.
4. Lotman Yu. M. Semyosfera. Sankt-Peterburg : Y`skusstvo – SPB, 2001. 704 s.
5. Lotman Yu. M. Ob iskusstve. Sankt-Peterburg : Iskusstvo – SPB, 2000. 704 s.
6. Lushhij S. I. Hudozhni modeli buttya v romanax V. IIidmogylnogo: avtoref. dys. kand. filol. nauk: 10.01.01. Kyiv, 2000. 19 s.
7. Pidmogy`l`ny`j V. P. Opovidannya. Povist`. Romany`. Ky`yiv, 1991. 800 s.
8. Smolych Yu. K. Tvory u 8-my t. Ky`yiv, 1986. T. 7. S. 600–601.
9. Tkachuk M. P. Istoriya ukrayinskoyi literatury XIX stolittya. Kyiv, 2002. 376 s.
10. Shton H. M. Duhovnyj prostir ukrayinskoyi liro-epichnoyi prozy: dys. d-ra filol. nauk: 10.01.01. Kyiv, 1998. 351 s.
11. Lubbock P. The craft of fiction.L. Faber, 1957. 276 p.
12. Lubbok P. The craft of fiction. L., 1957. 274 p.
13. McMaster J. Thackeray's Things. Time's Local Habitation. Ed. Richard Levine. Ohio UP. 1976, 206 p.
14. Wilde Oscar. The Picture of Dorian Grey. Selections. Moscow : Progress Publishers, 1979. 391 p.
15. Beckson Karl. Oscar Wilde: The Critical Heritage. London : Routledge, 1974. 448 p.

Received: 03 June, 2021

УДК 81’28 *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-3*

СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНІ ЕЛЕМЕНТИ В МОВІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Кумеда Олена,
кандидат філологічних наук, доцент
ORCID ID 0000-0001-6879-1388
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна
olenakumeda@gmail.com

Анотація. *Пропоноване спостереження здійснено переважно на матеріалі першодруків творів Пантелеймона Куліша і є частиною цілісного дослідження мови письменника на тлі рідного йому східнополіського говору північного наріччя. Стаття являє собою продовження вивчення стилістично зумовлених елементів в мові П. Куліша; як і попередні розвідки, ґрунтується на методиці суголосній тій, яку застосували дослідники мови Т. Г. Шевченка (П. Д. Тимошенко, М. А. Жовтобрюх та В. М. Русанівський).*

*У статті розглянуто окремі морфологічні риси мови Куліша в аспекті їхньої стилістичної маркованості. Зокрема, з урахуванням свідчень діалектних джерел, писемних пам’яток, а також тогочасної мовно-літературної практики проаналізовано особливості вживання форм двоїни іменників, коротких форм прикметників, розбіжності у відбитті в першодруках письменника окремих прислівників, часток та сполучників. Стилістичну функцію відповідних мовних одиниць висвітлено через ареалогічне прочитання мови П. О. Куліша, обґрунтовано характер зв’язку цих одиниць з рідномовним середовищем письменника та з тогочасною писемно-літературною практикою. Так, з’ясовано, що, попри безперечний вплив на мову П. Куліша питомого говіркового довкілля, специфіка відбиття розглянутих морфологічних одиниць у мові автора треба пов’язувати із впливом книжної традиції. Зокрема, серед маркерів високого стилю виокремлено короткі форми прикметників та займенників, фонетичні варіанти хоть, тільк**о**, скільк**о**. Особливо виразно настанови автора щодо низького / високого стилю простежуються в історичних художніх текстах.*

Ключові слова*: першодрук, книжна традиція, мовно-літературний стандарт, діалектне джерело.*

STYLISTICALLY MARKED ELEMENTS IN THE LANGUAGE OF PANTELEIMON KULISH

Kumeda Olena,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
ORCID: 0000-0001-6879-1388
Sumy State Pedagogical University A. S. Makarenko
Romenska Str., 87, 40002, Sumy, Ukraine
olenakumeda@gmail.com

The proposed observation is based mainly on the material of the first editions of Panteleimon Kulish's works and is part of a holistic study of the writer's language against the background of his native Eastern Polish dialect of the northern dialect. The article is a continuation of the study of stylistically determined elements in the language of P. Kulish; as well as previous investigations, is based on a method consistent with that used by researchers of the language of Taras Shevchenko (P. Tymoshenko, M. Zhovtobryukh and V. Rusanivsky).

© Kumeda O., 2021

The article considers some morphological features of Kulish's language in the aspect of their stylistic marking. In particular, taking into account the evidence of dialectal sources, written monuments, as well as contemporary linguistic and literary practice analyzed the peculiarities of the use of dual forms of nouns, short forms of adjectives, differences in reflection in the writer's first editions of individual adverbs, particles and conjunctions. The stylistic function of the respective language units is highlighted through the areological reading of Kulish's language, the nature of the connection of these units with the native environment of the writer and with the written and literary practice of that time is substantiated.

Thus, it was found that, despite the undeniable influence on the language of P. Kulish specific speech environment, the specifics of the reflection of the considered morphological units in the language of the author should be associated with the influence of bookish tradition. In particular, short forms of adjectives and pronouns, phonetic variants хоть, тілько, скілько are singled out among high style markers. The author's instructions on low / high style are especially clear in historical literary texts.

Key words: *primary sources, bookish tradition, language standard, dialect source*.

Вступ

В останні роки вітчизняна лінгвістика, на жаль, не засвідчила пожвавлення в напрямку студій над мовою Пантелеймона Куліша. Відомі нам ґрунтовні роботи (насамперед дисертаційні праці Н. Ю. Слободянюк, Т. І. Должикової, О. В. Климчук, Л. Ф. Устенко) присвячено лексико-фразеологічному складникові ідіолекту П. О. Куліша; закономірно ці студії висвітлюють винятково особливості функціонування мовних одиниць відповідного рівня. Як переконують наші спостереження над текстами першодруків письменника, не тільки лексичні, а й окремі фонетичні та граматичні риси Кулішевої мови привертають увагу в аспекті стилістичної маркованості.

Пропонована студія є продовженням попереднього спостереження над стилістично зумовленими елементами в мові першодруків Пантелеймона Олександровича Куліша (1819–1897). Серед стилістично маркованих фонетичних та граматичних одиниць мови П. Куліша було, зокрема, виявлено альтернанти ***Бігъ***[1], ***мещáне***; займенники ***це, ці, цёго*** і сполучник ***та*** (у мові соціальних низів) до послідовних *Богъ*, *міщáне*; ***сей, сёго, сёму*** й ***да*** в (у мові автора та центральних персонажів - козацької верхівки, городової старшини). Означену альтернацію зафіксовано насамперед в першодрукові роману Пантелеймона Куліша «Чорна рада» 1857 р.

Метою публікації є оприявнення специфіки відбиття стилістично маркованих елементів в мові першодруків Пантелеймона Куліша. **Об'єктом дослідження стала** мова першодруків художніх та нехудожніх текстів П. О. Куліша на тлі структурних рис східнополіських говірок. **Предмет** дослідження – морфологічні риси мови першодруків письменника, що мають стилістичне призначення.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що стилістичну функцію конкретних мовних одиниць обґрунтовано через ареалогічне прочитання мови П. О. Куліша, з'ясовано характер зв'язку цих одиниць з рідномовним середовищем письменника; висунуто гіпотезу щодо меж узуального і власне авторського серед зареєстрованих у текстах одиниць та щодо причин вибору письменником мовних засобів з-поміж низки альтернативних варіантів, окреслено лінгвальні пріоритети П. О. Куліша.

Матеріали та методи дослідження

В основу пропонованого дослідження покладено тексти першодруків творів П. О. Куліша: роман "Чорна рада" (СПб., 1857); історичний нарис "Хмельнищина"

[1] Тут і далі збережено правопис текстів П. О. Куліша.

(СПб., 1861); автобіографічний нарис “Жизнь Куліша” (Правда. 1868. № 2–4, № 24–28); оповідання “Орися” (К., 1882); поема “Маруся Богуславка” (Твори Пантелеймона Куліша : у 6 т. Т. 2. Л. : Просвіта, 1909); матеріали з текстів письменника зіставлено зі свідченням діалектологічних джерел, насамперед “Атласу української мови” (АУМ), різноманітних описових студій та діалектних словників; додатково ці матеріали перевірено під час експедиції в 2009 р. у с. Макове, с. Клишки, с. Чапліївка Шосткинського р-ну; с. Слоут Глухівського р-ну Сумської обл.; хут. Мотронівка Борзнянського р-ну Чернігівської обл., які біографічно пов’язані з життям і творчістю П. О. Куліша; чимало цінних матеріалів зберігають етнографічні записи середини XIX ст., зокрема П. О. Куліша та Б. Д. Грінченка.

Під час дослідження використано описовий метод з елементами порівняльно-історичного та статистичного, а також методики лінгвостилістики (контекстуальний та компонентний аналіз); також застосовано ареалогічний метод, завдяки якому вдалося встановити реальне просторове співвідношення досліджуваних мовних одиниць. Урахування конкретних культурно-історичних умов, у яких формувався ідіолект автора, зобов’язало використання лінгвокультурологічних прийомів. Загалом наша методика є суголосною тій, яку застосували дослідники мови Т. Г. Шевченка - П. Д. Тимошенко, М. А. Жовтобрюх та В. М. Русанівський.

Обговорення

Вилучення й аналіз стилістично маркованих елементів у мові першодруків П. О. Куліша здійснено в площині дослідження ідіолекту автора на тлі його локального мовного довкілля – східнополіського говору північного наріччя (Кумеда, 2011). Назване дослідження стало одним з перших у сучасній ідіолектології в питанні реалізації провідних принципів цілісного дослідження мовного портрета письменника, зокрема, зіставного вивчення якісно опублікованих текстів, рукописів, прижиттєвих й авторизованих видань, у яких відбито мовну діяльність носія ідіолекту; аналізу вилучених у цих джерелах мовних одиниць на тлі сучасної авторові писемної практики та локального мовного довкілля, які могли впливати на досліджуване індивідуальне мовлення та формування рис тексту. Так, було з’ясовано вплив мовного довкілля на формування ідіолекту мовної особистості з виразними інтерлокальними засадами його лінгвоментальності; досліджено риси мови П. О. Куліша (здійснено інвентаризацію та аналіз фонетичних, граматичних і лексичних рис мови художніх творів автора) та визначено його роль у становленні нової української літературної мови, випрацювано методику вивчення ідіолекту письменника. Отже, й пропонована студія враховує зв’язок мови П. О. Куліша з тогочасною писемно-літературною практикою, яку він міг оцінювати як взірцеву, а це могло впливати на добір автором мовних одиниць, зокрема, й стилістично зумовлених; серед останніх фокус уваги буде зосереджено на особливостях уживання форм двоїни іменників, коротких прикметникових та займенникових форм, розбіжностях у відбитті в першодруках письменника окремих прислівників, часток та сполучників тощо.

Результати дослідження

Мова першодруків П. Куліша фіксує форми двоїни іменників, що, гіпотетично, закорінені у східнополіський говір та спираються на попередню писемну традицію. За спостереженнями С. П. Бевзенка, “десь до 30-х р. XX ст. такі двоїнні форми вживалися і в літературі як в художній, так і в науковій. Їх знаходимо раз у раз у творах письменників XIX – поч. XX ст.”, наприклад, в І. С. Нечуя-Левицького (*дві руці*, *дві корові*), І. Я. Франка (*дві силі*) (Бевзенко, 1960: 98). У мові найбільш раннього тексту П. О. Куліша 1857 р. виявлено два приклади вживання двоїни від іменників жін. та сер. роду в сполученні із числівником *два – дві пáр**і*** *волівъ* (Ч.р. 224), *два слóв**і***[1] (Ч.р. 407), а також без числівника – одиничне *пройшовши зъ гóн**і*** (Ч.р. 152); *бróв**і*** (3)

[1] У листі П. О. Куліша 1854 р. також зафіксовано *два слов**і*** (КЛ: І, 164).

(Ч.р. 90, 95, 247), хоча паралельно *бро́ви* (Ч.р. 39, 114). У неприжиттєвому виданні 1909 р. архаїчні форми ***крилї***, ***руцї*** й ***нозї*** мають стилістичне призначення, їх ужито як конфесійні елементи: "*Дай* ***крилї*** *нам, Божа Мати,* ***Крилї*** *голубинї…*" (М.Б. 126); "*…Що в Спаса сам на грудях бачив рану, Пробиті* ***руцї й нозї*** *для догану*" (М.Б. 160); "*Мольби возносим к тайним висотам, Щоб… Безбожник нас під* ***нозї*** *не подав*" (М.Б. 189).

Короткі форми прикметників та займенників у мові П. О. Куліша відбито спорадично, оскільки на всі досліджувані тексти припадає 71 прикметникова словоформа, причому 39 зафіксовано у великому прозовому тексті "Чорної ради", де подекуди, як і в поемі "Маруся Богуславка", спостерігаємо нанизування, напр.: *великъ, виденъ, вознесенъ, готовъ, жив, здатенъ, непохибен, статечен, ясенъ*. Значно менше виявлено коротких займенникових словоформ (1857; 1861; 1909) – 13, причому десять з них – у тексті 1857 р., напр.: *всякъ, усякъ, жаденъ, жоденъ*. Імовірно, деякі короткі форми стилістично зумовлені: "*Нехай* ***великъ*** *росте да* ***щасливъ*** *буде*!" (Ч.р. 66); "*Пали, рубай ёго, вивертай съ коренемъ, то й будешь* ***славенъ*** *и* ***хваленъ****, якъ Морозенко*" (Ч.р. 83); "*Гетьманъ вінъ на всю губу,* ***пишенъ*** *и* ***красенъ****…*" (Ч.р. 181); "*Бо* ***єдин*** *Той, хто вкриває Землю небесами*" (М.Б. 55); "*Нехай над сьвітом той господарює… Хто в слові* ***вірен****,* ***непохибен*** *в дїлї*" (М.Б. 65); "*Ти був* ***премудр*** *і* ***сьвят*** *у слові…*" (М.Б. 99); "*Був я* ***честен****,* ***статечен****, і плями не маю на тїлї…*" (М.Б. 106). Епістолярій П. О. Куліша засвідчує короткі форми прикметників та займенників[1].

Хоча нечисленні короткі форми прикметників та займенників у першодруках П. О. Куліша й віддзеркалюють одну з морфологічних рис його рідномовного довкілля[2], однак їх треба пов'язувати із впливом книжної традиції.

Важливими з погляду історичного та діалектного розвитку української мови є факти відображення в мові творів П. О. Куліша флексій місц. відм. одн. прикметників та споріднених з ними частин мови чол. і сер. родів – ***-ому***, ***-ему*** й ***-ім***. У зв'язку зі свідченнями діалектних джерел[3] можна припустити, що в XIX ст. у деяких північних говорах, зокрема східнополіському, флексії ***-ому, -ему*** та ***-ім*** мали приблизно той самий статус, що й у південно-східних діалектах[4].

У прозових прижиттєвих текстах П. О. Куліша на тлі прикметників та числівників з ***-ому, -ему*** виявлено тільки п'ять словоформ з ***-ім***, дві з яких відбито в тексті 1861 р. і три, імовірно, зі стилістичним призначенням, у тексті 1857 р. – в описові соціальних низів та їхній мові: *въ червон****імъ*** *жупані* (Ч.р. 332); *у личаков****імъ***

[1] У листах П. О. Куліша від 40-х до кінця 50-х рр. кількість коротких форм прикметників та займенників вдвічі зменшується – із 16-ти до 8-ми словоформ: *виноват, готов, жив, здоров, ласкав, певен, рад, щаслив*; короткі форми займенників репрезентовано одиничним *всяк* (КЛ).

[2] Етнографічні матеріали П. О. Куліша обмежено фіксують короткі прикметникові форми: двічі у прозовому тексті (*виноватъ, радъ*) й одиничну в пісенному фольклорі (*слишенъ*) (ЗОЮР: 60, 72, 78); короткі прикметники та займенники ширше відбито в записах Б. Д. Грінченка: *выноватъ, молодъ, пустъ, радъ*; *всякъ* (2) (Гринченко, 1895: 233, 236, 245, 247, 252). За спостереженнями О. Б. Курило над говіркою с. Хоробичі, "іменні прикметникові форми чоловічого роду подибуються в пісні. Окремі слова заховалися й у розмові: *pṓwăn, kážă(ä)n*" (Курило, 1924: 79). Сучасні спостереження засвідчують дві короткі форми: *ˈк[а]жен* і *ˈк[а]жин* (с. Макове, Шост. р-н) (2009 р.).

[3] Зокрема, відповідно до спостережень різних років, флексія ***-ім*** є маловідомою в прикметниках та більш знаною в займенниках і числівниках: *въ червон****імъ*** *бенкети*; *на т****ы****мъ мисти, на т****и****мъ свити* (Гринченко, 1895: 98, 136, 138, 233); *číst[ym]* і *číst[ămu]*; *na s'[ym] slṓwi, □[ym]* і *□[ămú], n'[ym]* (Курило, 1924: 77–79); *на ˈц'[ім]* (Гладкий, 1928: 128); *на ˈб'іл[им] каˈн'ҡ*; *у таˈк'[ім]*; *ў тˈреїт'[ум] кˈлас'і* (Говори 1977: 145, 192–193); *ў ˈсорок тˈрет'[ом], у тˈрид'ц'ат' пˈјат[ом], ў девјаˈноста ˈшост[о^{а}м], ў ˈсорок ˈс'ом[ом]* і *у ˈсорок ˈвос'м[и^{і}м]*; *у ˈнаш[ом], ў ј[ом]* (2), *ў јаˈк[ом]* (2) і *на т[им], на ч[им]* (2) (2009 р.).

[4] П. Д. Тимошенко на підставі фактів, почерпнутих з мови творів Т. Г. Шевченка, а також інших його сучасників і наступників дожовтневої епохи, даних усної народної творчості дійшов до таких висновків: принаймні в низці південно-східних діалектів української мови в місц. відм. одн. чол. і сер. родів прикметників, дієприкметників та числівників переважає чи переважала в часи Т. Г. Шевченка флексія ***-ому, -ему***; у займенниках, особливо вказівних і насамперед у сталих сполученнях на означення часу й місця, переважає (або переважала) флексія ***-ім***; у пізнішому письменстві флексія ***-ому, -ему*** все більше поширюється, витісняючи ***-ім***. Загалом цей процес відображає відповідний процес по говірках (Тимошенко, 1971: 202).

кунтуші (Ч.р. 359); *на сімъ мизерн**імъ** світі* (Ч.р. 403); *въ одн**імъ** місті* (Хм. 11); *въ Польск**імъ** королівстві* (Хм. 16). У поетичному тексті неприжиттєвого видання 1909 р. словоформ з ***-ім*** значно більше – 35, що, імовірно, пов'язано з умовами віршування та самим жанром твору.

У мові творів П. О. Куліша виявлено кілька фонетичних варіантів модальної частки *тільки* (*тільк**о**, тільк**и**, тільк**і***). Як відомо, частка *тільки* < *тольки* < *толикы*, діал. *тілько* відокремилась від відповідного прислівника, що усталився в новішій формі *стільки* < *стольки* (ІМ, 1978: 484). Сл.Гр. паралельно фіксує *скілька*, *скільки*, *скілько*; *стільки*, *стілько*; *тілько* й *тільки* (IV, с. 135, 206, 265).

За висновком упорядника неприжиттєвого львівського видання 1909 р., тексти П. О. Куліша засвідчують різномаїття фонетичних варіантів: *тільк**о**, тільк**і**, тільк**и*** (Романчук, 1911: 670). Варіант *тілько* поруч із *тільки* вживано в українській пресі XIX – поч. XX ст., зокрема він широко представлений у ранній харківській періодиці поч. XIX ст., майже послідовно – у мові Т. Г. Шевченка (Жовтобрюх, 1963: 45; Жовтобрюх, 1970: 117). За нашими спостереженнями, частку *тільк**о***, як, до речі, і прислівник *скільк**о***, послідовно відбито в тексті 1857 р. – у мові автора (за єдиним винятком – Ч.р. 163) та центральних персонажів: "*Скільк**о**-то князівъ, рицарства и гетьманівъ добуло, воюючи за тебе, слави*!" (Ч.р. 61); "*Сидять тамъ окаянниі въ Січі, да тільк**о** пъянствують*" (Ч.р. 89); "*Давно я потоптавъ би сю ледарь, да тільк**о** честь на собі кладу*!" (Ч.р. 105); "*…мавъ вінъ за порадниківъ тільк**о** старого, грізного пан'отця да жартовливе товариство*" (Ч.р. 150); "*Панъ полковникъ самъ дававъ мині бунчука, щобъ я ёго рукою займавъ собі займанщину, скільк**о** за день конемъ объіду*" (Ч.р. 225); натомість *тільк**і*** та *скільк**і*** зафіксовані винятково в мові соціальних низів: "*Дивись, скільк**і** возівъ коло хати*!" (Ч.р. 67); "*Не все тільк**і** козакамъ на радахъ орудувати*" (Ч.р. 72). Хитання виявлено в мові запорожця Кирила Тура, причому *тільк**і*** двічі зафіксовано підряд у двох реченнях, що містять різко негативну оцінку черні: "*…підхоплю тільк**о** на сідло оцю кралю, та й шукай вітра въ полі*" (Ч.р. 128); "*…бо на раду позлазилась до Йванця тільк**і** сама погань… А зъ Запорожжя тежъ тільк**і** самі паливоди на Вкраіну вийшли…*" (Ч.р. 398).

Мову такої історичної постаті, як кошовий І. Брюховецький, попри його високий соціальний статус, у зверненні до низів позначено формою *тільк**і*** (Ч.р. 265–267), напр.: "*То тільк**і** ваша городова старшина завела такъ, що коли не панъ, то й не чоловікъ*" (Ч.р. 265).

У тексті 1861 р. частку *тільк**о*** відбито непослідовно – *тільк**о*** і *тільк**и*** (11:53), так само й прислівники – *скільк**о*** і *скільк**и**, стільк**и*** (2:9); у тексті 1868 р. не зафіксовано жодного *тільк**о***, однак виявлено хитання між *тільк**і*** і *тільк**и*** (30:5), а також *стільк**і**, скільк**і*** і *скільк**и*** (4:1). У першодруках 1882 та 1909 рр.[1] безвинятково відбито *тільк**о*** (Ор. 4..; М.Б. 32..). Епістолярій П. О. Куліша 40–50-х рр. підтверджує три варіанти частки *тільки*, однак у листах 40-х рр. серед варіантів *тільк**о**, тільк**и**, тільк**і*** переважає перший – 21 : 1 : 10, а вже в 50-х рр. він уживаний рідше – 10 : 4 : 14 (КЛ).

Різниця написань частки *тільки* (*тільк**о**, тільк**и**, тільк**і***) та прислівника *скільки* (*скільк**о**, скільк**и**, скільк**і***) в мові П. О. Куліша, імовірно, відбиває варіювання діалектної вимови[2]; у тексті "Чорної ради" ці форми стилістично виразно диференційовані. З огляду на мовну ситуацію часів П. О. Куліша, варіант *тілько* міг

---

[1] Текст "Марусі Богуславки" 1994 р. відбиває *тільк**и*** (Тв.1994: II, 37, 60), оскільки його надруковано за автографом останньої редакції поеми, у якому П. О. Куліш змінив *тільк**о*** на *тільк**и*** (Тв.1994: II, 629).

[2] Напр.: *скільк**о**, тільк**о*** (ЗОЮР: 48, 49, 50, 60, 69, 70, 73); *скильк**о**, скуольк**о***; *стуольк**и***; *тыльк**ы**, тыльк**и**, тильк**ы**, тильк**и**, тильк**о*** (Гринченко, 1895: 98, 122, 130, 137, 140, 243); *tγ́l'k[i]* (Курило, 1924: 85); *ˈск'іл'к[u], ˈтил'к[i]* (Гладкий, 1928: 134, 141); *сˈкɿл'к[u], ˈтил'к[u]* (Говори, 1977: 146, 193, 195); *сˈк'іл'к'[i]* і *сˈк'іл'к+[iᵘ]*; *сˈтил'к[u], сˈт'іл'к[u], сˈтул'к[u]* і *сˈт'іл'к+[iᵘ]*; *ˈт'іл'к[u], ˈт'іл'к'[i]* і *ˈт'іл'к[o], ˈтол'к[o]* (2009 р.).

сприйматися як репрезентант книжної традиції, отже, в історичних художніх текстах (“Чорна рада”, “Маруся Богуславка”) закономірно був ознакою високого стилю.

У сучасній українській мові допустові сполучники *хоч*, *хоча*, *хоть* є найширше вживаними. Староукраїнські пам’ятки засвідчують сполучник *хотя* та його варіанти *хотяй*, *хоть*, а з XVI ст. – *хоч*, *хоча* (ІМ,1978: 463). Давні сполучники відомі в ареалі східнополіського говору: їх фіксують сучасні спостереження – *хот'*, *хо*ˈ*м'а* (2009 р.), записи Т. В. Назарової (Говори, 1977: 195), П. Д. Гладкого (Гладкий, 1928: 141), О. Б. Курило (Курило, 1924: 83) – *хот'*; етнографічні матеріали П. О. Куліша відбивають старі і нові дієслівні форми, з якими генетично пов’язаний сполучник *хоч* (*хоча*, *хоть*) (ІМ 1978: 463): ***хоть*** *як* ***хочъ***; *де* ***хотя*** *прожить* (ЗОЮР: 55, 62, 69).

Давній сполучник ***хоть*** є часто вживаним у художньому тексті 1857 р.; за винятком опису запорожців, його послідовно відбито в мові автора та центральних персонажів (козацької верхівки, городової старшини): “***Хоть*** *вінъ бувъ и значний козакъ, да не противъ гетьмана*; ***хоть*** *вінъ бувъ юнакъ уродливий, да не противъ Сомка* (Ч.р. 103–104); “*О, не вже таки жіночий рідъ спокусивъ* ***хоть*** *разъ Запорозця*?” (Ч.р. 124); “***Хоть****, може, моі липові світлиці й не те, що княженецькиі замки, такъ* ***хоть*** *поживешъ міжъ православними Християнами…*” (Ч.р. 220); “*…****хоть*** *духъ переведи,* ***хоть*** *чарку горілки випий да закуси*” (Ч.р. 303); мову соціальних низів, а також окремих персонажів – Кирила Тура (і його рідні), Череваня та І. Брюховецького – вирізняє новий сполучник ***хоч:*** “*А що вже воёвати зъ бусурменами, такъ* ***хочъ*** *що дня*” (Ч.р. 126); “*Ти бъ уже* ***хочъ*** *мене своімъ характерствомъ не морочивъ*!” (Ч.р. 151); “*…****хочъ*** *живи,* ***хочъ*** *до другого державці, коли не любо, вбирайся*” (Ч.р. 199**).** У мові першодруків 1861, 1868 та 1882 рр. безальтернативно зафіксовано сполучник ***хоч*** (Хм. 14..; Ж.К. 20..; Ор. 7..). У неприжиттєвому виданні 1909 р., за винятком двох ***хоч*** (М.Б. 187), послідовно відбито давню форму – ***хоть*** (М.Б. 12.. 187). В. М. Івашків, упорядник ІІ тому видання творів П. О. Куліша 1994 р., відзначає, що в останній редакції поеми “Маруся Богуславка” автор замінив ***хоть*** на ***хоч***, проте непослідовно (Тв.1994: ІІ, 629). Упорядник львівського видання 1909 р., імовірно, не міг урахувати виправлень П. О. Куліша, оскільки зважав не на автографи, а на попередньо опубліковані тексти.

Припускаємо, що сполучник ***хоть***, як і ***да***, П. О. Куліш засвоїв у своєму діалектному оточенні. Специфіка відбиття ***хоть*** у тексті “Чорної ради” та безвиняткове вживання його в історичній поемі “Маруся Богуславка” дають підстави вважати, що цей архаїчний елемент П. О. Куліш використовує вибірково, зі стилістичною настановою.

Висновки та перспективи

Аналіз морфологічних рис мови текстів П. Куліша переконує, що окремі з них стилістично зумовлені. До таких зараховуємо конфесійні елементи - одиничні форми двоїни у неприжиттєвому виданні 1909 р. (*крилї*, *руцї* й *нозї*); короткі форми прикметників (*великъ*, *статечен*, *ясенъ*) та займенників (*всякъ*, *жаденъ*); флексію ***-імъ*** у місц. відм. одн. окремих прикметників (*въ червон****імъ*** *жупані*; *у личаков****імъ*** *кунтуші*); сполучник *хоть*, а також фонетичні різновиди частки *тільки* (*тільк****о***, *тільк****и***, *тільк****і***) та прислівника *скільки* (*скільк****о***, *скільк****и***, *скільк****і***). Здебільшого названі риси закорінено в рідномовне довкілля автора, однак специфіку їх відбиття в мові творів Пантелеймона Куліша треба пов’язувати із впливом книжної традиції. Так, серед маркерів високого стилю за часів письменника, ймовірно, були короткі форми прикметників та займенників, фонетичні варіанти *хоть*, *тільк****о***, *скільк****о***; особливо виразно настанови автора щодо низького – високого стилю продемонстровано в історичних художніх текстах.

Уважаємо, що подальше уважне вивчення мови П. О. Куліша, як і інших представників красного письменства, є важливим і перспективним, коли йдеться про докладний аналіз першодруків і рукописів, з одного боку, і врахування локального говіркового оточення автора – з іншого; праці такого характеру дозволять дослідити механізми формування основ українського мовно-літературного стандарту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бевзенко, 1960 - *Бевзенко С. П.* Історична морфологія української мови. Нариси із словозміни та словотвору. Ужгород: Закарпат. обл. вид-во, 1960. 416 с.

Жовтобрюх 1963 – *Жовтобрюх М. А.* Мова української преси (до середини дев'яностих років XIX ст.). К.: Вид-во Акад. наук УРСР, 1963. 415 с.

Жовтобрюх 1970 – *Жовтобрюх М. А.* Мова української періодичної преси : кінець XIX – поч. XX ст. К.: Наук. думка, 1970. 303 с.

ІМ 1978 - *Історія української мови*. Морфологія / С. П. Бевзенко, А. П. Грищенко, Т. Б. Лукінова та ін. К.: Наук. думка, 1978. 540 с.

Кумеда, 2011 – *Кумеда О. П.* Ідіолект П.О. Куліша на тлі східнополіського діалекту: дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01: українська мова. К., *2011*. 212 с.

Романчук 1911 - *Романчук Ю*. Послїслово / Твори Пантелеймона Куліша : у 6 т. / Ю. Романчук. Л.: Просвіта, 1908–1911. Т. 6. 1911. С. 669–670.

ДЖЕРЕЛА

Гр. 1895 – *Гринченко Б. Д.* Этнографические материалы, собранные въ Черниговской и сосѣднихъ съ ней губерніяхъ. Вып. 1. Черниговъ, 1895. С. 80–296.

Ж.К. – *Жизнь Куліша*. *Правда*. 1868. № 2. С. 19–21; № 3. С. 32–34; № 4. С. 45–46; № 24. С. 283–286; № 25. С. 296–300; № 26. С. 311–312; № 27. С. 322–324; № 28. С. 335–336.

ЗОЮР – *Кулиш П.* Записки о Южной Руси: в 2 т. Киев: Днипро, 1994. Т. 1. 1994. 324 с.

КЛ – *Куліш П*. Повне зібрання творів. Листи: у 2 т. Київ: Критика, 2005–2009.

М.Б. – *Куліш П*. Маруся Богуславка. *Твори Пантелеймона Куліша*: у 6 т. Львів: Просвіта, 1908–1911. Т. 2. 1909. С. 5–192.

Ор. – *Куліш П*. Орыся. Киев, 1882. 16 с.

Сл.Гр. – *Словарь української мови*: у 4 т. / упор. Б. Д. Грінченко. Київ: Вид-во Акад. наук УРСР, 1958.

Тв.1994 – *Куліш П. О*. Твори : в 2 т. Київ: Наук. думка, 1994.

Хм. – *Куліш П*. Хмельнищина. СПб., 1861. 128 с.

Ч.р. – *Куліш П*. Чорна рада. СПб., 1857. 428 с.

REFERENCES

Bevzenko, 1960 - *Bevzenko S. P.* Istorychna morfolohiia ukrainskoi movy. Narysy iz slovozminy ta slovotvoru. Uzhhorod: Zakarpat. obl. vyd-vo, 1960. 416 s.

Zhovtobriukh 1963 – *Zhovtobriukh M. A.* Mova ukrainskoi presy (do seredyny devianostykh rokiv XIX st.). K.: Vyd-vo Akad. nauk URSR, 1963. 415 s.

Zhovtobriukh 1970 – *Zhovtobriukh M. A.* Mova ukrainskoi periodychnoi presy: kinets XIX – poch. XX st. K.: Nauk. dumka, 1970. 303 s.

IM 1978 - *Istoriia ukrainskoi movy*. Morfolohiia / S. P. Bevzenko, A. P. Hryshchenko, T. B. Lukinova ta in. K.: Nauk. dumka, 1978. 540 s.

Kumeda, 2011 – *Kumeda O. P*. Idiolekt P.O. Kulisha na tli skhidnopoliskoho dialektu: dys. ... kand. filol. nauk. 10.02.01: ukrainska mova. K., 2011. 212 s.

Romanchuk 1911 - *Romanchuk Yu*. Poslislovo / Tvory Panteleimona Kulisha : u 6 t. / Yu. Romanchuk. L.: Prosvita, 1908–1911. T. 6. 1911. S. 669–670.

SOURCES

Hr. 1895 – *Hrinchenko B.* Etnohrafycheskye materyaly, sobrannye v Chernyhovskoi y smezhnykh s nei hubernyiakh. Vyp. 1. Chernihiv. S. 80–296.

Zh.K. – *Kulish P*. Zhyzn Kulisha. *Pravda.* № 2. S. 19–21; № 3. S. 32–34; № 4. S. 45–46; № 24. S. 283–286; № 25. S. 296–300; № 26. S. 311–312; № 27. S. 322–324; № 28. S. 335–336.

ZOIuR – *Kulish P*. Zapysky o Yuzhnoi Rusy: u 2 t. Kyiv: Dnipro.

KL – *Kulish P*. Povne zibrannia tvoriv. Lysty: u 2 t. Kyiv: Krytyka, 2005–2009.

M.B. – *Kulish P*. Marusia Bohuslavka. Tvory Panteleimona Kulisha: u 6 t. Lviv: Prosvita, 1908–1911.
Or. – *Kulish P*. Orysia. Kyiv, 1882. 16 s.
Sl.Hr. – *Slovar ukrainskoi movy*: u 4 t. / upor. B. D. Hrinchenko. Kyiv: Vyd-vo Akad. nauk URSR, 1958.
Tv.1994 – *Kulish P*. Tvory: u 2 t. Kyiv: Naukova Dumka, 1994.
Khм. – *Kulish P*. Khmelnyshchyna. SPb., 1861. 128 s.
Ch.r. – *Kulish P*. Chorna rada. SPb., 1857. 428 s.

Received: 13 May, 2021

UDC 811.111’42 *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-4*

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ *NETSPEAK* В АНГЛОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩІ

Медвідь Олена,
кандидат філологічних наук, доцент
ORCID ID 0000-003-0723-5753
Сумський державний університет
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
o.medvid@gf.sumdu.edu.ua

Гарцунова Марія
бакалавр філології
Сумський державний університет
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
mariya.gartsunova@gmail.com

Гарцунова Лариса
старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін
ORCID ID 0000-0002-1618-5623
Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ
вул. Миру, 24, 40007, Україна
gartsunova1@gmail.com

Анотація. *Розвиток сучасних технологій дозволив створити нове унікальне комунікативне середовище у віртуальному просторі, для якого характерний окремий вид мовного вираження – Netspeak. Спілкування реалізується текстуально, йому притаманний лаконізм, порушення орфографічних та пунктуаційних норм мови. Сучасна лінгвістика постає перед важливим питанням вивчення феномену інтернет-комунікації (Netspeak), що активно впливає на всі сфери людського життя.*

Дослідження мало на меті визначити поняття Netspeak, його комунікативні та лінгвістичні особливості, охарактеризувати лексичні (абревіатур та акронімів) та графічні особливості. Для опису частотності використання абревіатур та акронімів, проаналізовано корпус English Web 2020 (enTenTen20) на платформі SketchEngine, джерела: тексти англомовного інтернет-дискурсу за 2019 –2021 роки. У результаті кількісного аналізу було визначено, що акронім LOL зустрічається найчастіше – 875554 разів, найменше зустрічається ILY – 2216 разів. У результаті семантичного аналізу The COCA corpus було виявлено абревіатури, які найчастіше зустрічаються у блогах та веб-сторінках, абревіатури, поширені у жанрі художньої літератури, журналах та газетах, в наукових текстах з іншим денотативним значенням. Проаналізувавши корпуси English Web 2020, the Corpus of Contemporary American English (COCA), можна зробити висновок про високу частотність вживання абревіатур у публікаціях веб-сайтів та блогів. Окрему увагу слід звернути на постійне зростання кількості скорочень в англомовному мережевому середовищі. Тенденції розвитку віртуального мовного середовища з огляду на популярність англійської мови в Інтернеті мають перспективи у подальшому дослідженні.

Ключові слова: *Netspeak, абревіатура, акронім, інтернет-комунікація, лінгвістичні особливості.*

© Medvid O., Hartsunova M., Hartsunova L., 2021

NETSPEAK: LINGUISTIC FEATURES

Medvid Olena,
PhD in Philology
ORCID ID 0000-003-0723-5753
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova st, Sumy, 40007, Ukraine
o.medvid@gf.sumdu.edu.ua

Hartsunova Mariia,
Bachelor in Philology
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova st, Sumy, 40007, Ukraine
mariya.gartsunova@gmail.com

Hartsunova Larysa,
Lecturer
ORCID ID 0000-0002-1618-5623
Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs
24, Myru st, Sumy, 40007, Ukraine
gartsunova1@gmail.com

Abstract. *The article in question deals with the linguistic features of Netspeak. The development of modern technologies has made it possible to create a unique digital communication environment, which is realized textually, characterized by laconicism, violation of spelling and punctuation norms of language. Modern linguistics faces the important issue of studying the Netspeak phenomenon, which affects all spheres of human life.*

The purpose of the study is to define the concept of Netspeak, its communicative and linguistic features, to characterize its lexical and graphic features. The English Web 2020 corpus (enTenTen20) on the SketchEngine platform was analyzed to describe the frequency of abbreviations and acronyms usage, sources: texts of English-language Internet discourse for 2019-2021. As a result of the quantitative analysis, it was determined that the acronym LOL occurs most frequently – 875554 times, while acronym ILY occurs less frequently – 2216 times. The semantic analysis of the COCA corpus revealed abbreviations most found in blogs and web pages, abbreviations common in fiction, magazines and newspapers, scientific texts with a different denotative meaning. Having analyzed the English Web 2020 corpus and the Corpus of Contemporary American English (COCA), we can conclude about the high frequency of using abbreviations in websites and blogs. The tendencies in the development of the digital communication environment, the constant growth of the number of abbreviations in the English network environment have prospects for further research.

Keywords: *Netspeak, acronym, abbreviation, Internet communication, linguistic features*

Вступ

З початку становлення суспільства існувала потреба у вираженні власної думки, у передачі та обміні інформацією, у спілкуванні. Загалом комунікація поєднує у собі значення процесу передачі закодованого повідомлення, акту зв'язку та повідомлення комунікатора до реципієнта. Комунікація слугувала чинником формування людської ідентичності у взаємодії з соціумом, репрезентації самоідентичності, каталізації розвитку спільнот. З часом, мова, як найважливіша ланка мислення та пізнання, сформувалася і стала невід'ємним засобом реалізації взаємодії у житті людини.

І хоча кожна мова має власні унікальні особливості та відрізняється від інших, усі вони виражають динамічні семіотичні системи, що розвиваються під впливом внутрішніх та зовнішніх причин. Мовні зміни виражаються у структурі мови, її

лексичному складі та інших аспектах. У той час як внутрішні антиномії мовних змін згенеровані будовою мови, зовнішні антиномії є екстралінгвальними та зумовлені обміном мовної системи з суспільством.

Виникнення і поширення інформаційних технологій та Всесвітньої мережі спричинили появу нового виду комунікації – інтернет-комунікації, завдяки чому відбуваються зміни у мовному середовищі, що охоплюють усі області мови. Мережеве мовлення необмежене часовими рамками, попри відсутність спільного фізичного простору, через що комунікація набуває нових форм. Саме тому вивчення і дослідження віртуальної комунікації та *Netspeak* викликає значну зацікавленість серед лінгвістів та перекладознавців. Дослідженням та систематизацією теоретичних засад інтернет-дискурсу та розвитку *Netspeak* займалися українські та зарубіжні науковці: Г. Барнбрук, Н. Бауер, Н. С. Барон, О. І. Горошко, Н. О. Гудзь, Д. Крістал, Л. В. Назарова, М. О. Столярова та інші, що уможливлює вивчення лінгвістичного явища *Netspeak* та його особливостей.

Матеріалом дослідження є корпуси *English Web 2020, COCA*, вибірка публікацій інтернет-сайтів, добірки лексичних одиниць з англомовних словників та довідників, форумів і чат-груп, соціальних мереж.

Метою роботи є визначення поняття *Netspeak*, його комунікативних та лінгвістичних особливостей. Для вирішення поставленої мети сформульовані **завдання:** 1) охарактеризувати лексичні та графічні особливості *Netspeak*; 2) проаналізувати корпуси *English Web 2020 ma COCA* для визначення семантичних особливостей мови Інтернету.

З огляду на мету та завдання нашого дослідження були використані загальнонаукові **методи**: спостереження, порівняння, семантичного аналізу.

Обговорення

Перш ніж розглядати поняття *Netspeak*, слід звернутися до терміну *Newspeak*, що запропонував англійський письменник Джордж Орвелл у своєму романі «1984». *Newspeak* позначав назву штучної мови для комунікації, що мала замінити вже існуючу – *Oldspeak*, основою якої була англійська мова. Термін складається з прикметника *new* та дієслова *speak* (Orwell, 2004). *Newspeak* символізував мову тоталітарного суспільства, верхівки політичної партії, з часом лексика мови зазнавала спрощення, а мовні одиниці скорочувалися задля обмеження людського мислення та уповільнення формування нових слів. Внаслідок чого відбувалося знищення опозиційного опору у країні.

З появою Всесвітньої мережі дискусійним постало питання згубного впливу віртуального простору на мову та мовлення, оскільки кількість користувачів невпинно зростає, а тому й вплив інформаційного матеріалу та повідомлень на веб-сторінках суттєво збільшується (Магас, 2016). Стурбування викликає тенденція до ігнорування пунктуаційних норм, порушення граматичних правил, знехтування правописом користувачами. Наявність онлайн помічників, що автоматично коригують набраний текст, з одного боку, допомагає додержуватися мовних норм, але може й формувати зневажливе ставлення до набору слів. Саме тому спрощення та надмірне скорочення, що було ознакою *Newspeak* корелюється з ситуацією у сучасному віртуальному просторі.

Етимологічно неологізм *Netspeak* сформувалося з двох слів: іменника *Internet* та дієслова *speak*. Відповідно до електронної версії *Collins English Dictionary*: «*Netspeak* – жаргонізми, абревіатури та смайли, що зазвичай використовують в Інтернеті» (переклад наш) (https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/netspeak). Слід звернути увагу на те, що жаргонізми охоплюють лексику обмеженого функціонування, абревіація як явище сформувалося ще до появи Інтернету, а смайли хоч і набули популярності через всесвітню мережу, вони не позначають слова, а уособлюють емоційний стан комунікатора.

У той же час *Cambridge Dictionary* визначає: «*Netspeak* – слова, абревіатури, що використовують люди під час комунікації в Інтернеті» (переклад наш)

(https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/netspeak?q=Netspeak). У цьому випадку *Netspeak* розглянуто як підібрану сукупність мовних одиниць, що активно вживають під час обміну інформацією. Однак визначення не відображає графічних особливостей, наявності емотиконів, емодзі та смайлів, що часто зображені у повідомленнях і публікаціях блогів, соціальних мереж, чат-груп, форумів, мобільних застосунків та месенджерів.

Хоча словники висвітлюють поняття *Netspeak* лише як набір різноманітної лексики, варто зазначити, що це лінгвістичне явище призводить до змін у природі процесу спілкування, адже у віртуальному просторі комунікатор може одночасно грати роль адресанта та адресата, що виходить далеко за межі специфічної лексики (Косенко, 2011). Через відсутність єдиного фізичного простору, необмеженість у часі, можливість залишатися анонімним та бажання підкреслити емоційність у повідомленнях користувач має змогу виражати себе більш вільно та не обмежуватися лише офіційно-діловим стилем мовлення.

Отже, *Netspeak* є мовою інтернет-користувачів, що увібрала у себе абревіатури, графічні знакограми, емоційно-забарвлену лексику, жаргони, сленг.

Також *Netspeak* має проміжні ознаки між усним мовленням та письмом, і виражає собою власне мову учасників мережі, що притаманна саме віртуальному середовищу, у якому вони перебувають.

Одним з перших, хто охарактеризував *Netspeak* як нову форму комунікації, мову інтернет-співтовариства був британський філолог, мовознавець Девід Крістал, Він описував сутність *Netspeak* як сукупність усної та письмової форми мови з ознаками комп'ютерно опосередкованої комунікації (Crystal, 2012). Він висунув цю ідею, зважаючи на те, що комунікація у мережі відрізняється від писемної англійської мови та усного мовлення, проте й має певні спільні ознаки.

Інтернет є електронним, глобальним та інтерактивним середовищем, що має вирішальне значення для мови Інтернету. *Netspeak*, як мова інтернет-користувачів, слугує альтернативою термінам: *Netlish, Weblish, e-communication, cyberlanguage, e-language, CMC. Netspeak* має функціональне значення, зважаючи на включення письма та говоріння, а також рецептивних видів мовленнєвої діяльності: читання та аудіювання (Hadziahmetovic et al., 2016). Порушення правил правопису, граматики, пунктуації, явище капіталізації лексичних одиниць, активне використання абревіацій, знакограм, оновлення лексичного складу мови незалежно від загальної лінгвістики розглядають як лінгвістичні особливості *Netspeak.*

Відповідно до даних *Internet World Stats* за перший квартал 2021 року найбільша кількість інтернет-користувачів за географічним положенням зосереджена в Азії (53,4%), що пов'язано перш за все з найбільшим складом населення (54,9%) від загальної кількості населення планети (https://www.internetworldstats.com/stats.htm). Друге місце займають користувачі Європи (14,3%), третє місце належить користувачам з Африки (11,5%) (Таблиця 1).

WORLD INTERNET USAGE AND POPULATION STATISTICS
2021 Year-Q1 Estimates

World Regions	Population (2021 Est.)	Population % of World	Internet Users 31 Mar 2021	Penetration Rate (% Pop.)	Growth 2000-2021	Internet World %
Asia	4,327,333,821	54.9 %	2,762,187,516	63.8 %	2,316.5 %	53.4 %
Europe	835,817,920	10.6 %	736,995,638	88.2 %	601,3 %	14.3 %
Africa	1,373,486,514	17.4 %	594,008,009	43.2 %	13,058 %	11.5 %
Latin America / Carib.	659,743,522	8.4 %	498,437,116	75.6 %	2,658.5 %	9.6 %
North America	370,322,393	4.7 %	347,916,627	93.9 %	221.9 %	6.7 %
Middle East	265,587,661	3.4 %	198,850,130	74.9 %	5,953.6 %	3.9 %
Oceania / Australia	43,473,756	0.6 %	30,385,571	69.9 %	298.7 %	0.6 %
WORLD TOTAL	7,875,765,587	100.0 %	5,168,780,607	65.6 %	1,331.9 %	100.0 %

NOTES: (1) Internet Usage and World Population Statistics estimates are for March 31, 2021. (2) CLICK on each world region name for detailed regional usage information. (3) Demographic (Population) numbers are based on data from the United Nations Population Division. (4) Internet usage information comes from data published by Nielsen Online, by the International Telecommunications Union, by GfK, by local ICT Regulators and other reliable sources. (5) For definitions, navigation help and disclaimers, please refer to the Website Surfing Guide. (6) The information from this website may be cited, giving the due credit and placing a link back to www.internetworldstats.com. Copyright © 2021, Miniwatts Marketing Group. All rights reserved worldwide.

Таблиця 1 – Світова статистика використання Інтернету за 1 квартал 2021 р.

Станом на 31 березня 2020 року англійська мова займає перше місце серед десяти основних мов, що використовують в Інтернеті (https://www.internetworldstats.com/stats7.htm). Друге місце посідає китайська мова, третьою є іспанська (Таблиця 2).

Top Ten Languages Used in the Web - March 31, 2020
(Number of Internet Users by Language)

TOP TEN LANGUAGES IN THE INTERNET	World Population for this Language (2021 Estimate)	Internet Users by Language	Internet Penetration (% Population)	Internet Users Growth (2000 - 2021)	Internet Users % of World (Participation)
English	1,531,179,460	**1,186,451,052**	77.5 %	742.9 %	25.9 %
Chinese	**1,477,137,209**	**888,453,068**	60.1 %	2,650.4 %	19.4 %
Spanish	516,655,099	**363,684,593**	70.4 %	1,511.0 %	7.9 %
Arabic	447,572,891	**237,418,349**	53.0 %	9,348.0 %	5.2 %
Portuguese	290,939,425	**171,750,818**	59.0 %	2,167.0 %	3.7 %
Indonesian / Malaysian	**306,327,093**	**198,029,815**	64.6 %	3,356.0 %	4.3 %
French	431,503,032	**151,733,611**	35.2 %	1,164.6 %	3.3 %
Japanese	126,476,461	**118,626,672**	93.8 %	152.0 %	2.6 %
Russian	145,934,462	**116,353,942**	79.7 %	3,653.4 %	2.5 %
German	98,654,451	**92,525,427**	93.8 %	236.2 %	2.0 %
TOP 10 LANGUAGES	5,273,725,132	**3,525,027,347**	66.8 %	1,188.2 %	76.9 %
Rest of the Languages	2,522,890,578	**1,060,551,371**	42.0 %	1,114.1 %	23.1 %
WORLD TOTAL	7,796,615,710	**4,585,578,718**	58.8 %	1,170.3 %	100.0 %

NOTES: (1) Top Ten Languages Internet Stats were updated in January 31, 2020. (2) Internet Penetration is the ratio between the sum of Internet users speaking a language and the total population estimate that speaks that specific language. (3) The most recent Internet usage information comes from data published by Nielsen Online, International Telecommunications Union, GfK, and other reliable sources. (4) Population estimates are based mainly on figures from the United Nations Population Division and local official sources. (5) For definitions, methodology and navigation help, please see the Site Surfing Guide. (6) These statistics may be cited, stating the source and establishing an active link back to Internet World Stats. Copyright © 2020, Miniwatts Marketing Group. All rights reserved worldwide.

Таблиця 2 – Топ 10 мов використаних в Інтернеті від 31.03.2020 р.

Тож розглядати лінгвістичні особливості *Netspeak* доцільно в англомовному інтернет-середовищі, через високу кількість користувачів, що володіють англійською та створюють матеріал цією мовою.

Лінгвокреативна функція англійської мови виділяє специфіку сприйняття навколишнього світу, свідомого та підсвідомого мовця, його індивідуальних можливостей та досвіду. У цьому виражена поліфункціональність природної мови, до якої належать думкомовленнєва, комунікативна, пізнавальна, експресивна, емотивна, естетична функції, (Швачко, 2003: 56). Лінгвокреативна функція продукує появу нових термінологічних і нетермінологічних лексем у семіотичній системі.

Вважають, що англійську лексику можна поділити на 4 основні структурні групи (Northrup, 2013: 7-8):

1) прості слова, що представляють величезний пласт лексем, створені завдяки конверсії, скороченню, усіканню. До прикладу: *book, door, cow, letter, smile, tale, , pen;*

2) похідні слова, складені шляхом афіксації з кореня слова та афіксів чи суфіксів. До прикладу: *playful, rewrite, sorrowful, enact;*

3) композити, складені з декількох основ, мають експресивно-стилістичні характеристики та виражають окремі лексичні одиниці (Orwell, 2004). До прикладу: anyone, *doorbell, honeymoon, craftsman;*

4) деривaційні композити, складені шляхом сполучення композитів та афіксів. До прикладу: *job-hunter, broad-minded, short-legged.*

Загалом, науковці визначають чотири головні групи вживання комп'ютерної термінології (Вжещ, 2012: 17) :

1) лексика загальноприйнятих технічних термінів – *Java, Python, PNG, JPEG PDF, GIF* і так далі;

2) відомі лексеми для інтернет-користувачів – *avatar, home page, forum, post, link* і так далі;

3) лексеми окремих жанрів інтернет-комунікації – *Nub, miss hot, Raincouver, Twiple* і так далі;

4) лексеми загальної аудиторії людей, що використовують інформаційні технології та обізнані з їх розвитком – *chat, comment, dislike, download, like, share* і так далі.

Причини формування інтернет-неологізмів полягають у потребі позначення нового явища у віртуальному середовищі, тенденції до економії часу та пришвидшення передачі повідомлень завдяки сучасним технологіям, приховання інформації, поширення національно-специфічних елементів культури соціальної групи в умовах глобалізації. Лексика *Netspeak* створена завдяки різноманітним способам: абревіація, афіксація, конверсія, словоскладання та інші.

У лінгвістиці скорочення лексем можна згрупувати у абревіатури, усічення та контамінації (Дзюбіна, 2014: 309-312). Вживання скорочень та абревіатур виявляє потребу комунікантів у раціональному використанні мовних зусиль та тяжінням до опущення інформаційної надлишковості, елементів мовних одиниць (Смирнов, 2009: 97). До скорочень, де відбувається заміна слова чи морфеми буквами або цифрами зі звуковою формою у віртуальному середовищі належать: *2b (to be), b4 (before), cu (see you), g8 (great), h8 (hate), k (okay), l8 (late), ne1 (anyone), m8 (mate), r (are), ru (are you), u (you), ur (your), u2 (you too).* Цифру *2 (two)* використовують замість прийменника *to* або прислівника *too*, цифра *4 (four)* та цифра *8 (eight)* замінінює частину слова чи морфеми.

Приклади вживання скорочень на основі вибірки постів з соціальних мереж *Facebook, Tumblr, Twitter*:

I need these two lovely female pups in new homes b4 next week. (http://twitter.com/)

Here's the schedule for the HaxeIn! Cu soon! (http://twitter.com/)

Better l8 than never. (https://www.tumblr.com/)

I h8 it when ppl talk to u and u dont get it so u jst have to agree. (http://www.facebook.com/)

Here we go again, haha. whoever you are, behind that account! pls are you even know what u r doing huh!? (http://twitter.com/)

Ще однією сучасною тенденцією *Netspeak* є скорочення «довгих» слів, що мають 3-4 склади або суфікс *-ing* в герундії. Активно вживають слова: *adorbs (adorable), amazn (amazing), amuzn (amusing), fab (fabulous), fav (favourite), glam (glamorous), lab (laboratory).*

Приклади скорочень у постах соціальної мережі Twitter (http://twitter.com/):

Sunrise. Lake Tahoe. Amazn.

Goodnight twitter u have bn vry amuzn.

The teaser is just crazy good! What a fab music talent in this one.

This is his most recent fav jacket clearly, and i love it on him.

В інтернет-середовищі розповсюджене вживання групи слів, що зазнали усікання: *ad (advertisement), blog (weblog), celeb (celebrity), comfy (comfortable), doc (doctor), dorm (dormitory), info (information), pro (professional), prof (professor), uni (university)* ті інші. Вважають, що *blog* утворене саме в Інтернеті шляхом вилучення частини *web* (Misoch, Wolling, 2006).

Приклади усікання в соціальних мережах *Facebook, Tumblr, Twitter*:

I cant believe we been making fun of that damn dorm for so long and now we're shaking crying screaming on the ground. (http://twitter.com/)

Tag in which country your uni is and if you do anything after the lesson is over, like applaud etc. (http://twitter.com/)

Simplicity is the new fashion trend. Comfy style, for all the simple girls. (https://www.instagram.com/)

Нерідко вживають скорочення термінів та понять, що належать суто до комп'ютерної термінології: *FAQ (frequently asked questions), IP ad (Internet Protocol Address), URL (Uniform Resource Locator), ISP (Internet service provider), WWW (World Wide Web).* До прикладу:

i have a link to the crop tops i like in my faq! (https://www.tumblr.com/)

(probably temp) url change for funsies like if you see thx love you <3. (https://www.tumblr.com/)

I HAVE 2 GMAIL ACCS THAT HAVENT VOTE BC OF IP ADRESS!! (http://twitter.com/)

Серед користувачів Інтернету поширені ініціальні абревіатури: *BBL (be back later), BTW (by the way), CTN (can't talk now), GJ (good job), GL (good luck), IKR (I know right), IRL (in real life), JW (just wondering), LDR (long distance relationship), SWL (screaming with laughter)*. Ця група складена з початкових літер та може бути записані заголовними літерами. До прикладу:

Ikr hes so cute!!! (https://www.reddit.com/)

Me explaining what I do to people IRL. (http://twitter.com/)

LDR is hard but we find ways! We like to watch Disney movies together. (https://www.instagram.com/)

Акронімія як продуктивний морфологічний спосіб складання новоутворень поєднує перші букви слів для формування скорочень, що сприймають мовці як звичайну лексичну одиницю (Міщинська, 2018: 221-227; Дзюбіна, 2014: 309-312). Через безпосередній зв'язок з денотатом використання акронімів є лімітованим у сфері життєдіяльності комунікатора. Головною відмінністю від абревіатур визначають здатність акронімів розпізнаватися як слова завдяки фонетичній єдності складових. В інтернет-середовищі акроніми вживають у письмовій формі: *ASAP (as soon as possible), LOL (laughing out loud), ROFL (rolling on floor laughing), TMI (too much information).*

У ході дослідження були обрані абревіатури та акроніми: *LOL (laughing out loud), DIY (do it yourself), DM (direct message), ASAP (as soon as possible), OMG (oh my god), IMHO (in my humble opinion), FYI (for your information), POV (point of view), JK (just kidding), IDC (I don't care), IDK (I don't know), TBH (to be honest), BBL (be back later), LMAO (laughing my ass out), TMI (too much information), ROFL (rolling on the floor laughing), G2G (got to go), ILY (I love you).* Для опису частотності використання абревіатур та акронімів, було проаналізовано корпус *English Web 2020 (enTenTen20)* на платформі *SketchEngine*, джерела: тексти англомовного інтернет-дискурсу за 2019-2021 роки (https://www.sketchengine.eu/; https://ske.li/nyk). Корпус увібрав понад 38 мільярдів лексичних одиниць та належить системі текстових корпусів *TenTen Corpus Family*. У результаті кількісного аналізу було визначено, що *LOL* зустрічається найчастіше – 875554 разів. Найменше зустрічається *ILY* – 2216 разів (Таблиця 3).

	Word	Frequency ?		Word	Frequency ?
1	LOL	875,554	11	IDK	39,365
2	DIY	260,447	12	TBH	35,794
3	DM	185,454	13	BBL	30,426
4	ASAP	160,606	14	LMAO	27,584
5	OMG	125,215	15	TMI	14,961
6	IMHO	103,423	16	ROFL	9,119
7	FYI	77,888	17	G2G	2,982
8	POV	68,383	18	ILY	2,216
9	JK	62,765			
10	IDC	51,799			

Таблиця 3 – Частотність використання обраних абревіатур у корпусі *English Web 2020 (enTenTen20)*

У результаті семантичного аналізу, проведеного на основі *The COCA corpus*, який містить понад мільярд слів текстів за 1990-2019 роки, включає різноманітні жанри: розмовне мовлення, художня література, журнали, газети, наукові тексти, субтитри до теле- і кінофільмів, блоги та інші веб-сторінки (https://www.english-corpora.org/coca/help/coca2020_overview.pdf), було виявлено, що такі акроніми та абревіатури, як *LOL, ASAP, OMG, IMHO, FYI, IDK, TBH, TMI, BBL, LMAO, ROFL*, найчастіше зустрічаються у блогах та веб-сторінках. Абревіатури *ILY, POV* поширені у жанрі художньої літератури, абревіатури *DIY, IDC* поширені у журналах та газетах, абревіатури *DM* (doctor of management), *JK* (ініціали авторів) містяться в наукових текстах з іншим денотативним значенням (Таблиця 4).

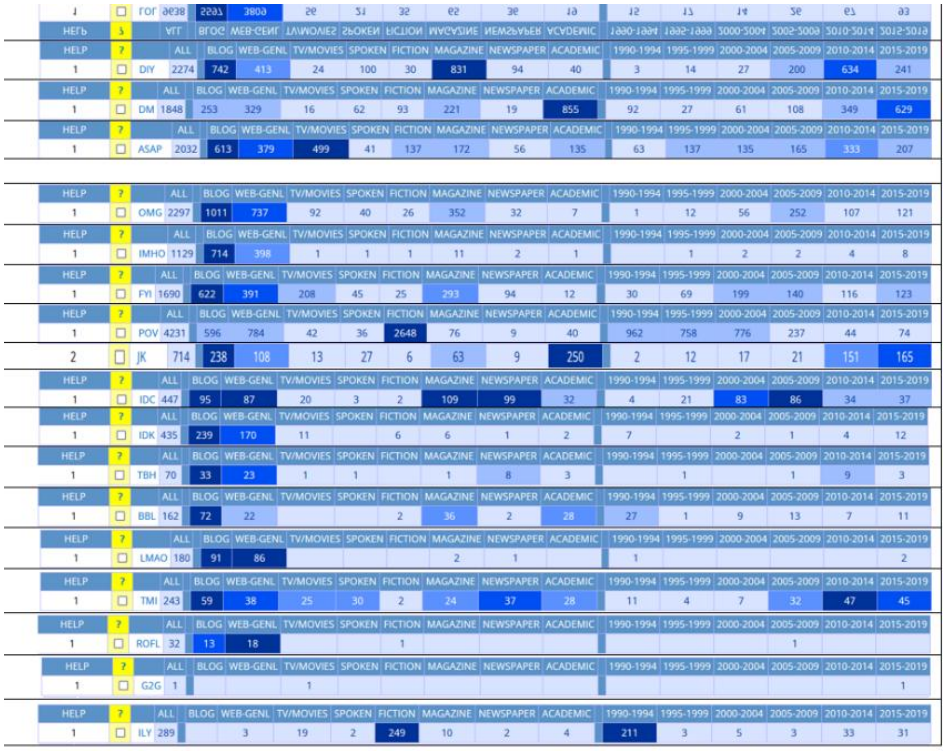

Таблиця 4 - Семіотичний аналіз обраних абревіатур у корпусі COCA

Контамінаційні одиниці також широко представлені в онлайн-комунікації і виникають у результаті семантичних і формальних змін підсвідомості автора, носія мови (Онищенко та ін., 2020). Імпровізаційні новоутворення позначаються на письмі, носять ситуативний характер та можуть не мати словникових відповідників (Медвідь, 2016: 40). Соціальні мережі спонукають користувачів створювати власні контамінаційні одиниці через хештеги у публікаціях. Висока частотність використання хештегів визначає кількість переглядів користувачами публікації. Контамінаційні одиниці притаманні одній соціальній мережі лімітовано представлені в іншій через наявність скороченої основи іншої соціальної мережі: *instacoffee (Intagram + coffee), instaday (Instagram + day), instamood (Instagram +mood), twittday (Twitter + day), twittnight (Twitter + night).*

Комунікація в інтернет-середовищі має власні лексичні особливості, зумовлені законами економії та насадженням скорочень, усікань, абревіатур, акронімів та контамінаційних одиниць. Після розгляду прикладів та семантичного аналізу корпусів можна зробити висновок, що використання специфічної лексики спричинено лінгвокреативною функцією мови.

Онлайн взаємодія лімітована у сфері міжособистісного спілкування через обмежену функціональність комп'ютерно-опосередкованих засобів. Неможливість використання усього потенціалу кінетичного, слухового та візуального каналів сприяла появі нових текстуальних форм у спілкуванні (Kappas et al., 2011: 1-14). І тому виникає альтернативна система знакограм, а згодом й графічні зображення для надання тональності відправленому повідомленню. У той же час історія знакових символів сягає у ранній етап розвитку людства, коли змістовне навантаження здійснювалася завдяки печерним малюнкам та іншим видам мистецтва.

Смайл чи емотикон – схематичний графічний символ, складений з послідовності розділових знаків, букв, цифр для позначення настрою автором тексту. Йому невластиве слухове оформлення, а лише візуальне зображення закодованої емоції, тому смайли чи емотикони не можуть передаватися в усному мовленні, а лише на письмі. До того ж є вірогідність появи оказіональних комунікативних помилок.

Перші спроби адаптації типографічного символу для вираження експресивності тексту належали періодичним американським виданням, а згодом отримали популярність в Інтернеті (Ekman, 2004: 52). Попри поширення в усьому світі смайли – варіативні, вони змінюються в залежності від культурних, національних та вікових особливостей комунікаторів.

Графічні символи частіше містяться у неформальному виді комунікації, та рідше зустрічаються у формальних бесідах. Їх також використовують ситуативно, тому вони набули популярності у соціальних мережах, чатах, форумах, блогах. Смайли можуть виступати як коротке, влучне, самостійне повідомлення у випадку відсутності текстової частини, так і бути складовою частиною речення для надання йому конотативного значення (Ковальчук, 2011: 50-57). До прикладу:

What fun I had learning from this painting :) (http://twitter.com/)

nothing, just miss them :((http://twitter.com/)

Um, excuse me. WHAAAT? 0____o (http://twitter.com/)

last ep's streaming now, will miss everyone so baaaad :(((((((http://twitter.com/)

Hope you enjoy <3 (https://www.tumblr.com/)

There's also a Journal 4!!!! :O (https://www.tumblr.com/)

Емодзі – піктограми, графічні зображення обличь, предметів, їжі, об'єктів навколишнього середовища та символів, більш ніж 6 мільярдів емодзі надсилають щодня (Gaci, 2019: 18-19). Історія створення графічних знакограм почалася з кінця XX століття в Японії, а згодом отримала новий етап розвитку у сервісах Google, зокрема в електронній пошті. Головна відмінність між емодзі та смайлами полягає у тому, що смайли створені завдяки сполученню символів на клавіатурі, розділових знаків, а емодзі є зменшеною картиною, дизайн якої розроблений платформою.

Негативною стороною емодзі є вплив на знецінення мовленнєвих одиниць, виключення їх з текстів (Alshenqeeti, 2016). Але при цьому емодзі не тільки створюють зв'язок з паралінгвістиними засобами спілкування, вони підкреслюють інтерактивну складову комунікації, зменшують міжкультурне непорозуміння та виражають творчі засоби передачі невербального змісту через цифрові носії. До прикладу:

definitely favorite video i got idk why (http://twitter.com/)

welcome to Heaven (https://www.instagram.com/)

I'm so obsessed with your writings (https://www.tumblr.com/)

Таким чином, розвиток смайлів та емодзі як графічних особливостей *Netspeak* у сучасній лінгвістиці генеологічно пов'язаний з давніми способами передачі закодованого послання. Смайли та емодзі урізноманітнюють мережеве спілкування, врівноважують відсутність акустичних та оптичних невербальних засобів взаємодії.

Висновки та перспективи

Розвиток сучасних технологій дозволив створити нове унікальне комунікативне середовище у віртуальному просторі, для якого характерний окремий вид мовного

вираження – *Netspeak*. Спілкування реалізується текстуально, йому притаманний лаконізм, порушення орфографічних та пунктуаційних норм мови.

Мова Інтернету зародилася ще у XX столітті зі створенням комп'ютерних технологій. Сьогодні кількість веб-сторінок та застосунків зростає, проте англійська мова залишається провідною мовою користувачів Інтернету та наповнює інформаційні ресурси мережі.

У ході дослідження було визначено, що до лексичних особливостей *Netspeak* належать скорочення, усічення, абревіатури, акроніми та контамінаційні одиниці. Виникнення неологізмів у віртуальному середовищі пов'язане з прагненням користувачів економити час та зменшувати кількість букв у повідомленні. Тональність та тематика повідомлення відображає статус комунікаторів та впливає на характер спілкування.

Графічні особливості *Netspeak* полягають у використанні спеціальної знакової системи: смайлів та емодзі, що підсилюють емотивну функцію мови. Смайли створені користувачами за допомогою розділових знаків та букв. Емодзі представляють зменшені зображення, що вже розроблені у програмі чи застосунку. Після опрацювання довідникового матеріалу були наведені приклади вживання знакограм зі збереженням пунктуації мовців.

Проаналізувавши корпуси *English Web 2020, The COCA corpus,* можна зробити висновок про високу частотність вживання абревіатур у публікаціях веб-сайтів та блогів. Окрему увагу слід звернути на постійне зростання кількості скорочень в англомовному мережевому середовищі.

Тенденції розвитку віртуального середовища та популярність англійської мови в Інтернеті мають перспективи у подальшому дослідженні. Мовні зміни в Інтернеті впливають на зміни лексичного складу англійської мови, що призводить до створення нових неологізмів. Питання дослідження комунікації у віртуальному середовищі залишається перспективним для подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Вжещ Я. Л. Інтернет-дискурс: проблема визначення поняття, особливості структури. К.: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. No14(249), 2012. 15-19 с.

Дзюбіна О. І. Скорочення як спосіб утворення неологізмів в сучасній англійській мові (на матеріалі англомовних Інтернет-видань та форумів в молодіжних соціальних мережах) / О. І. Дзюбіна // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 3. – С.309-312. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_3_61 (дата звернення: 15.10.2021).

Ковальчук Н. П. Смайли як візуально-смислові конструкції культури віртуального спілкування / Н. П. Ковальчук // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2011. – Вип. 21. – С. 50-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2011_21_8 (дата звернення: 13.10.2021).

Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / Ю. В. Косенко. – Суми: СумДУ, 2011. – 282 с.

Магас, Л. М. Internet slang and its influence on english language [Електронний ресурс] / Л. М. Магас, В. В. Вишневський // Матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ, Вінниця, 23-24 березня 2016 р. – Електрон.текст.дані. – 2016. URL: http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/view/200 (дата звернення: 20.11.2021).

Медвідь О. М. Телескопія як спосіб утворення неологізмів (на матеріалі сучасних англомовних онлайн-видань ЗМІ) / О. М. Медвідь, А. Є. Пєтухова, К. М. Вашист // Філологічні трактати. – 2016. – Т. 8, № 1. – С. 39-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2016_8_1_7 (дата звернення: 15.10.2021).

Міщинська І. Абревіатури та акроніми в економічному та бізнес-дискурсі: стаття. Філологічний дискурс: Зб. наук. праць. – 2018. – Вип. 7. – 221-227 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fild_2018_7_23 (дата звернення: 15.10.2021).

Онищенко І., Яновець А. Композити в сучасній англійській мові як складова семантичної конденсації лексики. New pedagogical thought. Том 103 №3 (2020). С.114-117. http://dx.doi.org/10.37026/2520-6427-2020-103-3-114-117

Смирнов Ф. О. Искусство общения в Интернете. М, 2009. 240 с.

Швачко С. О. Вступ до мовознавства : конспект лекцій / С. О. Швачко, І. К. Кобякова. – Суми : СумДУ, 2003. 112 с.

Alshenqeeti H. Are emojis creating a new or old visual language for new generations? A socio-semiotic study. Advances in language and literary studies. 2016. Vol. 7, no. 6. URL: http://www.journals.aiac.org.au/index.php/alls/article/view/2823/2398 (дата звернення: 11.10.2021).

Crystal D. Language and the internet : Book. Cambridge University Press, 2012. 284 p. URL: https://www.cambridge.org/core/books/abs/language-and-the%20internet/contents/13A5D5087B3E45116D3A0A5186F8603C (дата звернення: 11.10.2021)

Ekman P. Emotions revealed. Phoenix (an Imprint of The Orion Publishing Group Ltd), 2004. 288 p. URL: https://zscalarts.files.wordpress.com/2014/01/emotions-revealed-by-paul-ekman1.pdf (дата звернення: 14.10.2021).

Gaci M. A world full of emojis. XRDS: crossroads, the ACM magazine for students. 2019. Vol. 25, no. 2. P. 18-19. URL: https://doi.org/10.1145/3292402 (дата звернення: 12.12.2021).

Kappas A., Krämer N. C. Introduction. Face-To-Face communication over the internet. ed. by A. Kappas, N. C. Kramer. Cambridge. P. 1-14. URL: https://doi.org/10.1017/cbo9780511977589.002 / (дата звернення: 02.12.2021).

Misoch S., Wolling J. Online-Kommunikation. UVK Verlag. 224 p. URL: https://elibrary.utb.de/doi/book/10.36198/9783838528359 (дата звернення: 18.11.2021).

Netspeak: linguistic properties and aspects of online communication in postponed time / S. Hadziahmetovic Jurida et al. Journal of foreign language teaching and applied linguistics. 2016. Vol. 3, no. 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/304400652_Netspeak_Linguistic_Properties_and_Aspects_of_Online_Communication_in_Postponed_Time (дата звернення: 12.12.2021).

Northrup D. How english became the global language. New York : Palgrave Macmillan US, 2013. URL: https://link.springer.com/content/pdf/bfm%3A978-1-137-30307-3%2F1.pdf (дата звернення: 12.12.2021).

Orwell G. Nineteen eighty-four (penguin modern classics) : Penguin Classics, 2004. 352 p. URL: https://rauterberg.employee.id.tue.nl/lecturenotes/DDM110%20CAS/Orwell-1949%201984.pdf (date of access: 02.12.2021).

Netspeak. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/netspeak?q=Netspeak (дата звернення: 18.11.2021).

Netspeak definition and meaning | collins english dictionary. Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/netspeak (дата звернення: 04.11.2021).

Платформа SketchEngine. URL: https://www.sketchengine.eu/ (дата звернення: 01.11.2021).

Corpus of Contemporary American English (COCA). 2020. URL: https://www.english-corpora.org/coca/help/coca2020_overview.pdf (дата звернення: 26.11.2021).

English Web 2020 (enTenTen20). 2020. URL: https://ske.li/nyk (дата звернення: 26.11.2021).

Facebook [Електронний ресурс]. URL: http://www.facebook.com/ (дата звернення: 25.11.2021).
Instagram [Електронний ресурс]. URL: https://www.instagram.com/ (дата звернення: 25.11.2021).
Internet World Stats. «Internet world users by language. Top 10 languages» 2020. URL: https://www.internetworldstats.com/stats7.htm (дата звернення: 25.11.2021).
Internet World Stats. «World Internet usage and population statistics. 2021 Year-Q1 Estimates». 2021. URL: https://www.internetworldstats.com/stats.htm (дата звернення: 26.11.2021).
Reddit [Електронний ресурс]. URL: https://www.reddit.com/ (дата звернення: 25.11.2021).
Tumblr [Електронний ресурс]. URL: https://www.tumblr.com/ (дата звернення: 25.11.2021).
Twitter [Електронний ресурс]. URL: http://twitter.com/ (дата звернення: 25.11.2021).

REFERENCES

Vzheshh Ya. L. Internet-dy`skurs: problema vy`znachennya ponyattya, osobly`vosti struktury`. K.: Visny`k LNU imeni Tarasa Shevchenka. No14(249), 2012. 15-19 p.
Dzyubina O. I. Skorochennya yak sposib utvorennya neologizmiv v suchasnij anglijs`kij movi (na materiali anglomovny`x Internet-vy`dan` ta forumiv v molodizhny`x social`ny`x merezhax) / O. I. Dzyubina // Visny`k Zhy`tomy`rs`kogo derzhavnogo universy`tetu imeni Ivana Franka . — 2014. — Vy`p. 3. — S. 309-312. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_3_61 (data zvernennya: 15.10.2021)
Koval`chuk N. P. Smajly` yak vizual`no-smy`slovi konstrukciyi kul`tury` virtual`nogo spilkuvannya / N. P. Koval`chuk // Naukovi zapy`sky` [Nacional`nogo universy`tetu «Ostroz`ka akademiya»]. Ser. : Filologichna. – 2011. – Vy`p. 21. – S. 50-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2011_21_8 (data zvernennya: 13.10.2021).
Kosenko, Yu.V. Osnovy` teoriyi movnoyi komunikaciyi [Tekst] : navch. posib. / Yu.V. Kosenko. - Sumy` : SumDU, 2011. - 282 s.
Magas, L. M. Internet slang and its influence on english language [Elektronny`j resurs] / L. M. Magas, V. V. Vy`shnevs`ky`j // Materialy` XLV Naukovo-texnichnoyi konferenciyi VNTU, Vinny`cya, 23-24 bereznya 2016 r. – Elektron. tekst. dani. – 2016. URL: http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/view/200 (data zvernennya: 20.10.2021).
Medvid` O. M. Teleskopiya yak sposib utvorennya neologizmiv (na materiali suchasny`x anglomovny`x onlajn-vy`dan` ZMI) / O. M. Medvid`, A. Ye. Pyetuxova, K. M. Vashy`st // Filologichni traktaty`. – 2016. – T. 8, # 1. – S. 39-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2016_8_1_7 (data zvernennya: 15.10.2021).
Mishhy`ns`ka I. Abreviatury` ta akronimy` v ekonomichnomu ta biznes-dy`skursi: stattya. Filologichny`j dy`skurs: Zb. nauk. pracz`. – 2018. – Vy`p. 7. – 221-227 s. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fild_2018_7_23 (data zvernennya: 15.10.2021).
Ony`shhenko I., Yanovecz` A. Kompozy`ty` v suchasnij anglijs`kij movi yak skladova semanty`chnoyi kondensaciyi leksy`ky`. New pedagogical thought. Tom 103 #3 (2020). S.114-117 http://dx.doi.org/10.37026/2520-6427-2020-103-3-114-117
Smirnov F. O. Iskusstvo obshhenija v Internete. M : Izdatel'skij dom Vil'jams, 2009. 240 s.
Shvachko, S.O. Vstup do movoznavstva : konspekt lekcij / S.O. Shvachko, I.K. Kobyakova. – Sumy` : SumDU, 2003. 112 s.
Alshenqeeti H. Are emojis creating a new or old visual language for new generations? A socio-semiotic study. Advances in language and literary studies. 2016. Vol. 7, no. 6. URL: http://www.journals.aiac.org.au/index.php/alls/article/view/2823/2398 (data zvernennya: 11.10.2021).
Crystal D. Language and the internet : Book. Cambridge University Press, 2012. 284 p. URL: https://www.cambridge.org/core/books/abs/language-and-the%20internet/contents/13A5D5087B3E45116D3A0A5186F8603C (data zvernennya:: 11.10.2021)

Ekman P. Emotions revealed. Phoenix (an Imprint of The Orion Publishing Group Ltd), 2004. 288 p. URL: https://zscalarts.files.wordpress.com/2014/01/emotions-revealed-by-paul-ekman1.pdf (data zvernennya: 14.10.2021).
Gaci M. A world full of emojis. XRDS: crossroads, the ACM magazine for students. 2019. Vol. 25, no. 2. P. 18-19. URL: https://doi.org/10.1145/3292402 (data zvernennya: 12.12.2021).
Kappas A., Krämer N. C. Introduction. Face-To-Face communication over the internet. ed. by A. Kappas, N. C. Kramer. Cambridge. P. 1-14. URL: https://doi.org/10.1017/cbo9780511977589.002 / (data zvernennya:: 02.12.2021).
Misoch S., Wolling J. Online-Kommunikation. UVK Verlag. 224 p. URL: https://elibrary.utb.de/doi/book/10.36198/9783838528359 (data zvernennya: 18.11.2021).
Netspeak: linguistic properties and aspects of online communication in postponed time / S. Hadziahmetovic Jurida et al. Journal of foreign language teaching and applied linguistics. 2016. Vol. 3, no. 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/304400652_Netspeak_Linguistic_Properties_and_Aspects_of_Online_Communication_in_Postponed_Time (data zvernennya:: 12.12.2021).
Northrup D. How english became the global language. New York : Palgrave Macmillan US, 2013. URL: https://link.springer.com/content/pdf/bfm%3A978-1-137-30307-3%2F1.pdf (data zvernennya: 12.12.2021).
Orwell G. Nineteen eighty-four (penguin modern classics) : Penguin Classics, 2004. 352 p. URL: https://rauterberg.employee.id.tue.nl/lecturenotes/DDM110%20CAS/Orwell-1949%201984.pdf (data zvernennya: 02.12.2021).
Netspeak. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/netspeak?q=Netspeak (data zvernennya: 18.11.2021).
Netspeak definition and meaning | collins english dictionary. Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/netspeak (data zvernennya: 04.11.2021).
Platforma SketchEngine. URL: https://www.sketchengine.eu/ (data zvernennya: 01.11.2021).
Corpus of Contemporary American English (COCA). 2020. URL: https://www.english-corpora.org/coca/help/coca2020_overview.pdf (дата звернення: 26.11.2021).
English Web 2020 (enTenTen20). 2020. URL: https://ske.li/nyk (data zvernennya: 26.11.2021).
Facebook [Електронний ресурс]. URL: http://www.facebook.com/ (data zvernennya: 25.11.2021).
Instagram [Електронний ресурс]. URL: https://www.instagram.com/ (data zvernennya: 25.11.2021).
Internet World Stats. «Internet world users by language. Top 10 languages» 2020. URL: https://www.internetworldstats.com/stats7.htm (data zvernennya: 25.11.2021).
Internet World Stats. «World Internet usage and population statistics. 2021 Year-Q1 Estimates». 2021. URL: https://www.internetworldstats.com/stats.htm (data zvernennya: 26.11.2021).
Reddit [Електронний ресурс]. URL: https://www.reddit.com/ (data zvernennya: 25.11.2021).
Tumblr [Електронний ресурс]. URL: https://www.tumblr.com/ (data zvernennya: 25.11.2021).
Twitter [Електронний ресурс]. URL: http://twitter.com/ (data zvernennya: 25.11.2021).

Received: 11 August, 2021

УДК 378.147:811.111 *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-5*

ФОРМУВАНЯ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНШОМОВНОГО ПИСЬМА

Міхно Світлана,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
ORCID ID 0000-0002-8307-1028
Сумський державний університет
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, Україна, 40007
s.mihno@el.sumdu.edu.ua

Золотова Світлана,
старший викладач,
ORCID ID 0000-0003-1739-8652
Сумський державний університет
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, Україна, 40007
sweetlana.zolotova@gmail.com

Анотація. *У статті обґрунтувано методику та представлено практичний досвід формування творчої самостійності студентів засобами іншомовного письма, схарактеризовано принципи забезпечення процесу навчання апробованими методами індивідуалізації та стимулами мотивації студентів до активізації самоосвіти як найбільш проблемні аспекти у системі навчання іноземної мови. Автори визначають специфіку методів організації самостійної роботи в умовах карантинних обмежень; особливості під час дистанційного навчання; переваги та недоліки індивідуальної діяльності; напрямки педагогічної діяльності, які дозволяють поєднувати самостійну роботу студентів з онлайн заняттями. Наголошується на ефективності проведення позааудитрних заходів в процесі вивчення іноземної мови. Підкреслюється важливість нових форм розвитку навичок письма у процесі самостійної роботи студентів: використання навчальних блогів. На думку авторів, технологія ведення блогів є ефективним засобом удосконалення сучасних підходів у системі вивчення іноземної мови.*

Ключові слова: *самостійна робота; вищі навчальні заклади; діяльність в Інтернеті; нові форми письма; дистанційне навчання; індивідуальна діяльність.*

FORMING STUDENTS' CREATIVE INDEPENDENCE WHILE WRITING IN A FOREIGN LANGUAGE

Mikhno Svitlana,
PhD in Pedagogy, senior lecturer
ORCID ID 0000-0002-8307-1028
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova St, Sumy, 40007, Ukraine
s.mihno@el.sumdu.edu.ua

Zolotova Svitlana,
senior lecturer
ORCID ID 0000-0003-1739-8652
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova St, Sumy, 40007, Ukraine
sweetlana.zolotova@gmail.com

© Zolotova S., Mikhno S., 2021

Abstract. *The article substantiates the methodology and provides the practical experience of the organization of students' independent work with the help of foreign language writing in Ukrainian higher educational establishments. The article establishes the principles of providing the learning process with proven methods of individualization, determining the incentives to motivate students to intensify self-education as the most problematic aspects in the system of foreign language training. The authors identify the specific features of the methods of organizing students' independent work in the conditions of quarantine restrictions, its peculiarities during distance learning, the advantages and disadvantages of students' individual activities and approaches, which allow the teachers to combine students' independent activities with online classes. The effectiveness of the implementation of extracurricular activities in the process of learning a foreign language is determined. Emphasis is made on the importance of establishing new forms of writing skills in the process of students' independent work: the use of educational blogs. According to the authors, the technology of students' blogging is an effective means to improve modern approaches in the system of foreign language learning. Methods of research: analysis, synthesis, generalization of the studied issue, pedagogical observation, analysis and substantiation of the practical experience of the organization of students' independent work with the help of foreign language writing.*

Key words: students' independent work; higher education establishments; online activities; new forms of writing skills; distance learning; students' individual activities.

Вступ

У Національній Програмі з англійської мови для професійного спілкування (АМПС) зазначається, що розширення Європи привело до радикальних змін у сфері освіти. Створення європейського простору вищої освіти висуває складні завдання щодо збільшення мобільності студентів, більш ефективного міжнародного спілкування, легшого доступу до інформації та більш глибокого взаєморозуміння (Ніколаєва, 2003). Система мовної освіти на сучасному етапі перебуває в процесі євроінтеграції і виклики сучасності докорінно змінили відносини «студент – викладач», «студент – процес навчання». Акценти значно перемістилися у бік самостійного оволодіння знаннями у закладах вищої освіти. Забезпечення процесу навчання вивіреними методами індивідуалізації, визначення стимулів мотивації студентів до активізації самоосвіти являють собою найбільш проблемні моменти у системі іншомовної підготовки студентів вищої школи України.

Сучасна освіта та технологічний прогрес надають широкі можливості для самостійної творчої навчальної діяльності студентів. Однак на сьогодні залишаються нерозв'язаними суттєві суперечності між необхідністю творчої самостійної пізнавальної діяльності студентів, широкими можливостями, які надає сьогодення (електронні засоби навчання, мережа інтернет, носії мови, велика кількість годин з дисципліни для самостійної роботи студентів) та неготовністю студентів та викладачів до організації творчої самостійної роботи студентів у сучасних умовах, особливо з іноземної мови.

Матеріали та методи дослідження

Метою статті є обґрунтування методики та представлення практичного досвіду формування творчої самостійності студентів засобами іншомовного письма, зокрема під час ведення власних блогів англійською мовою з дисципліни «Іноземна мова (англійська)»

Методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення інформації стосовно досліджуваної проблеми, педагогічне спостереження, аналіз та представлення практичного досвіду формування творчої самостійності студентів засобами іншомовного письма.

Аналіз наукової розробки проблеми самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів у процесі навчання засвідчив, що її розв'язання привертало увагу багатьох педагогів та психологів. На розвитку творчого потенціалу суб'єктів пізнавальної діяльності акцентується увага у педагогічних працях К. Ушинського, В.

Сухомлинського, В. Лозової, О. Павленкової та ін. Проблему розвитку самостійності тих, хто навчається, досліджують В. Буряк, С. Гончаренко, О. Демченко, І. Зайцева, Т. Плохута, Н. Усенко, Т. Шамова та ін. Основи організації навчальної і творчої діяльності розкрито у дослідженнях В. Андреєва, Ю. Бабанського, М. Лазарєва, І. Підкасистого та ін. Проблему навчання письму на уроках іноземних мов досліджували такі вчені-методисти, як І. Андрієнко, І. Бім, С. Шатілов, Г. Рогова, Н. Гез, В. Рахманінова, С. Ніколаєва, А. Волкова, К. Гаращук, Л. Гаращук. Роль інформаційних технологій у навчанні письмового мовлення при вивченні іноземних мов розглядали С. Тяпкіна, Б.Курран та інші.

Обговорення

Видатний український педагог В. Сухомлинський у своїй праці «Сто порад учителеві» безперечний пріоритет віддає самостійній роботі, підкреслює, що не тільки педагог, але й самі учні мають ставити перед собою мету і завдання самостійної розумової праці, тільки тоді вона перетворюється в справжнє навчання як творчу працю (Сухомлинський, 1988).

Організація самостійної роботи студента базується на ряді принципів: науковість, наочність, систематичність і послідовність, наступність у самостійній роботі, зв'язок теорії з практикою, свідомість і активність, індивідуалізація стилю самостійної навчальної праці, доступність і посильность самостійної роботи, облік трудомісткості навчальних дисциплін і оптимальне планування самостійної роботи, міцність засвоєння знань. На перший план ми висуваємо принцип свідомості і активності самостійного навчального праці, який виключає механічне заучування матеріалу, орієнтує студентів на глибоке розуміння і осмислення його утримання, на вільне володіння набутими знаннями (Павленкова, 2017).

Самостійність студента у здобутті знань проявляється лише завдяки власній навчальній діяльності, з появою внутрішньої потреби у знаннях, пізнавальних інтересів, захопленості. У цьому розумінні самостійності справді неможливо навчитися. Таку самостійність можна лише розвивати у процесі самодіяльності. Ми розглядаємо самостійність як комплексне багатобічне явище, яке обумовлює результат засвоєння навчального матеріалу і розвитку студента як суб'єкта навчальної діяльності. Навчальна самодіяльність студента виступає як своєрідна єдність змістовної, процесуальної і особистісної сторін навчання: з одного боку, вона виступає як проблема, завдання, що несе аспект виявлення і розкриття власних можливостей і впливів; з іншого – представлена як система дій студента, що виходять у результаті на реалізацію і опредмечування сутнісних сил саморозвитку особистості, його суб'єктних функцій (Лазарєв, 2005).

Творча діяльність, як складова більш широкого поняття «евристична діяльність», передбачає участь того, хто навчається, у конструюванні всіх елементів власної освіти: сенсу, мети, змісту, оптимального вибору форм і методів навчання, індивідуальної траєкторії освоєння освітніх сфер і т.д. Евристична діяльність включає в себе: 1) самі творчі процеси зі створення освітньої продукції у навчальних предметах; 2) пізнавальні процеси, неминучі й необхідні для супроводу творчості; 3) організаційні, методологічні, психологічні й інші процеси, які забезпечують творчу й пізнавальну діяльність (Лазарєв, 2019).

Застосування різних дистанційних технологій та електронних засобів навчання можна розглядати як логічний етап еволюції традиційної системи освіти. Завдання, які передбачають їх використання, вимагають високого рівня пізнавальної і творчої самостійності студентів та широке використання евристичних навичок, а також є потужним засобом підвищення ефективності навчання.

Враховуючи все вищезазначене, пропонуємо використовувати ведення власного навчального блогу англійською мовою з метою розвитку навичок письма як вид індивідуальної самостійної роботи студентів з дисципліни «Іноземна мова (англійська)». Така робота об'єднує у собі розвиток пізнавально-творчої самостійності студентів та використання сучасних можливостей мережі інтернет.

Письмо, в даному випадку, як один із основних мовних компонентів, потребує від студента досить високої мовної компетенції, яка відповідає його рівню володіння іноземною мовою і демонструє його інтелектуальний рівень з експозицією світогляду, відображенням культури, носієм якої є студент, інтересів особистого характеру та мотиваційних процесів (Скляренко, 2012). Створюючи власні блоги іноземною мовою, і освоюючи практику їх ведення, студент змушений самостійно оволодівати базисними складовими письмової іншомовної комунікації, яка потребує володіння достатнім об'ємом вокабуляру, знань основних граматичних аспектів, функціональне використання мови (Золотова, Міхно, 2019). Організація і ведення студентських блогів іноземною мовою явище сучасне, цікаве, соціально-комунікативне.

У зв'язку з мізерною кількістю аудиторних годин призначених на вивчення іноземної мови у ЗВО навчанню письму іноземною мовою увага майже не приділяється. Велику кількість часу займає навчання спілкуванню, читанню, аудіюванню, а також поповненню словникового запасу і ліквідації прогалин з граматики, оскільки вони є каркасом для усіх інших видів мовленнєвої діяльності. Саме тому вважаємо за доцільне використання ведення власного блогу англійською мовою з метою розвитку навичок письма у якості методу навчання письму іноземною мовою; і як форму організації самостійної позааудиторної роботи студентів у день для самопідготовки.

Процес навчання повинен здійснюватися у відповідності з індивідуальними можливостями суб'єкта навчання; темпи навчання, обсяги матеріалу для засвоєння, способи отримання знань, вмінь та навичок повинні бути індивідуалізовані. Наявність у сучасного студента навичок онлайн спілкування на високому технологічному рівні дає можливість передбачити, що використання блогів, ведення студентами власних веб-сторінок з презентацією самостійно розробленої інформації може використовуватися як досить потужний інструмент організації самостійної роботи.

Ведення блогів забезпечує максимальну індивідуалізацію навчання і регулярну (можливо навіть щоденну) роботу студента, що надзвичайно важливе для вивчення іноземної мови, а також полегшує контроль викладачем, оскільки вся інформація зберігається із зазначенням дати виконання і доступна цілодобово онлайн.

Доказами доцільності і ефективності організації самостійної роботи студентів за допомогою навчальних блогів є цілий ряд специфічних умов, за яких відбувається даний процес: студенти ведуть власний блог англійською мовою у зручний для себе час та кожен працює індивідуально відповідно до своїх власних можливостей, вмінь і інтересів, використовує і поповнює власний словниковий запас, практикує граматичні конструкції, яким надає перевагу саме він, підбирає факти та інформацію, яка цікава та корисна саме йому та відображає його внутрішній світ.

Розвиток навичок писемного мовлення відбувається за наявності ряду умов:

- студент має високий рівень мотивації для проведення онлайн дискусій / монологів у письмовій формі;
- студент попередньо забезпечений (за допомогою викладача) завданнями і зразками структури, змісту і мовних особливостей письма;
- наявності інформаційної культури студента і здатності до самооцінки своїх дій для вирішення поставлених задач;
- фасилітації викладача, який регулярно перечитує роботи, задає напрямок, тематику і разом зі студентом аналізує найбільш поширені помилки.

Такі завдання дозволяють ефективно використовувати аудиторні години з дисципліни, оскільки робота в аудиторії передбачає тільки інструктаж до завдання, регулярний уточнюючий моніторинг роботи студентів, надання зворотного зв'язку та визначення рекомендованої тематики студентських блогів.

Роль викладача є опосередкованою, він створює умови протікання самостійної діяльності, стимулює активність студентів, заохочує творчість через уникання авторитаризму і створення атмосфери співробітництва і співтворчості, що відповідає вимогам організації особистісно-зорієнтованого навчання.

Фіксація тексту у часі та онлайн надає можливості студентам перечитати свої роботи і самім знайти помилки та проаналізувати їх. Ми не рекомендуємо на початковому етапі виправляти помилки та коментувати граматичну правильність речень.

Завдання цікаве не тільки студентам, оскільки дозволяє використовувати засоби мультимедіа і надає свободу у виборі методів роботи, але і викладачам. Студенти більш вільно і творчо висловлюють свої думки у зручних для себе обставинах і відкриваються з іншої сторони.

Найскладнішим етапом запропонованого виду самостійної роботи вважаємо початковий операційний, а саме приступити до написання, вибрати час, пристрій та онлайн платформу для роботи.

Оформлення блогів є додатковим елементом підсилення мотивації та полегшення психологічного бар'єру перед початком роботи. Починаючи з технічних нескладних кроків, таких як включення електронного приладу, знаходження власної вебсторінки, початок графічного оформлення, студент поступово включається в роботу і переходить до власне написання тексту іноземною мовою. Демонстрація власного навчального продукту викликає почуття гордості, задоволення від результату і тим самим стимулює інтерес і заохочення до продовження роботи.

Оприлюднення результатів вважаємо необхідним етапом для такого завдання як ведення студентами власного блогу англійською мовою з метою розвитку навичок письма. Студенти можуть переглянути блоги одногрупників та розмістити коментарі, це стимулює конкурентність, тим самим підсилюючи мотивацію і додає натхнення.

Справжня аудиторія читачів, яка має змогу перечитати роботу студента, наближує навчальне завдання до життя і воно перестає бути відірваним від практичної реальності, що дуже часто спостерігається у сучасній українській освіті.

Теми занять, на яких використовуються навчальні блоги студентів, можуть бути різні відповідно до робочої програми з дисципліни. В межах загальної теми рекомендуємо надавати студентам свободу у виборі підтеми, яка буде мати особистісну значущість для студента, оскільки, за твердженням українського професора М. Лазарєва, під час виконання евристичного завдання, студенти одночасно створюють два важливі для себе освітні продукти – зовнішній і внутрішній. Зовнішній продукт – це результат виконання евристичного завдання (твір, проект тощо). Внутрішній продукт – це більш інтегрований й зовні часто непомітний результат діяльності, але він є справді стратегічним, тому що являє собою кінцеву мету – досягнутий рівень професійно-творчої самореалізації особистості (Лазарєв, 2005).

Робота з навчальними блогами ведеться кожного дня, окрім вихідних, але за бажанням або з метою компенсувати пропущені дні у роботі на блогами студенти можуть працювати і у вихідні. Особливо це стосується тих ситуацій коли є натхнення і переповнюють емоції, які можна втілити у писемному мовленні.

Недооцінка ролі писемних завдань у навчанні іноземних мов негативно впливає на весь навчальний процес. Адже, відомо, що у 90% людей зоровий канал сприйняття інформації в декілька разів сильніший в порівнянні зі слуховим (Андрієнко, 2001). Це дає підстави для припущення, що обсяг і міцність засвоєного матеріалу, сприйнятого через зоровий канал зв'язку, будуть значно вищими.

Ще одним позитивним аспектом ведення блогів є подолання сором'язливості студентів та страху перед іншомовною комунікацією. Крок за кроком студенти пишуть тексти все більших і більших розмірів, намагаються логічно їх поєднати, і поступово від писемного мовлення переходять до усного.

Наявність коментарів заохочує діалогічне мовлення, студенти бажають відповісти на них, висловити свої думки, емоції і перестають концентрувати увагу на самому іншомовному тексті і володіння мовою переходить у засіб спілкування, а не у мету вивчення дисципліни.

Б. Курран виділяє наступні етапи роботи над блогами з метою розвитку навичок письма англійською: виберіть тему, визначте формат та платформу, підготуйте та

напишіть, опублікуйте. Він зазначає, що окрім навчальної мети, такі види публічних робіт допомагають студентам відчувати себе частиною громади, формують чітку громадянську позицію, студенти залишають свій «цифровий відбиток у суспільстві». Ми вважаємо, що такі види проектів з навчальних можуть стати соціальними (Курран, 2012).

Результати дослідження

Забезпечення реалізації структурних компонентів самостійної роботи з англійської мови передбачає послідовну реалізацію технологічної специфіки творчої діяльності студентів: вільний вибір теми і мети роботи, пошук й формулювання пізнавально-творчої проблеми, виявлення суттєвих її суперечностей, визначення завдань, їх поступове виконання, порівняння свого розв'язання з іншими версіями, отримання (за необхідності) консультації викладача; глибоке, тривале занурення у творчий пошук, застосування у ньому механізмів творчої пізнавальної діяльності; повноцінне використання студентом засобів і методів самоконтролю, поточної корекції створеного продукту. Саме завдяки евристичному підходу до реалізації завдання студентам необхідно надавати достатньо часу для виконання завдань, надавати умови для повного занурення у самостійну роботу, коректна консультація з боку викладача, одногрупників та з інших джерел інформації, можливість своєчасної діагностики та корекції власних освітніх продуктів (Зайцева, Плохута та ін., 2021).

Ведення студентами власного блогу англійською мовою з метою розвитку навичок письма базується на принципах: системності і послідовності, доступності, зв'язку з життям, свідомості й активності, індивідуального підходу до студентів, емоційності.

Спільне ведення блогів студентами розширює їх можливості. З індивідуальних самостійних робіт вони перетворюються на колективні і можуть використовуватися також для командних, творчих видів проєктної роботи. До них відносимо онлайн спілкування, електронні листи один одному іноземною мовою, а також Wiki-секції у системі дистанційного навчання Сумського державного університету, які надають можливість групі студентів створити спільний текст із декількох частин. Ці частини кожен студент створює і додає окремо, але вони підпорядковані єдиній меті. Прикладом такого завдання є оформлення спільної заявки на грант, яка складається з мети грантового проекту, обгрунтування її актуальності та важливості, бюджету, тощо. Проте досвід роботи з такими завданнями показує неготовність студентів працювати у групі, і саме тому ми переорієнтували свою увагу на індивідуальну роботу з блогами.

Для ведення власного блогу англійською мовою з метою розвитку навичок письма студенти широко використовують власні індивідуальні мобільні пристрої. Електронні пристрої невід'ємні від людини у сучасному світі, завжди наявні із собою і це дозволяє студенту виконати завдання у будь який момент, що значно посилює мотивацію навчання, індивідуалізацію і диференціацію процесу навчання, надає можливість самостійного вибору режиму навчальної діяльності, і є ефективним засобом для здійснення індивідуально-орієнтованого навчання.

Висновки та перспективи

На нашу думку, ведення студентами власного навчального блогу англійською мовою сприяє ефективному розвитку навичок писемного мовлення, розвиває творчу самостійність студентів і залучає використання евристичних механізмів діяльності та можливостей сучасних інформаційних технологій. Матеріали цього дослідження можуть бути корисними викладачам для організації самостійної роботи студентів в умовах онлайн навчання та навчання із застосуванням дистанційних технологій, яке є домінуючим під час пандемії COVID 19. До перспектив подальших наукових розвідок відносимо дослідження використання електронних засобів навчання в умовах навчання із застосуванням дистанційних технологій, розроблення методик підвищення ефективності цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Андрієнко, 2001 – *Андрієнко І.Ф.* Зарубіжні методичні концепції навчання іншомовного писемного мовлення та їх застосування в українському ВНЗ. Іноземні мови. 2001. №3. С. 22-25.

Зайцева, Плохута та ін., 2021 – *Зайцева І.О., Плохута Т.М., Усенко Н.М.* Реалізація структурних компонентів самостійної роботи студентів в евристичному навчанні іноземних мов. Інноваційна педагогіка. Вип. 32, Т. 2. 2021. С. 148 – 152.

Золотова, Міхно, 2019 – *Золотова, С.Г., Міхно С.В.* Розвиток навичок іншомовної комунікації студентів та аспірантів. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Вип. 34. Глухів, 2017. С. 93–101.

Курран, 2012 – *Ben Curran.* How Blogging Can Improve Student Writing. TLN Teacher Leaders Network. Published online: November 28, 2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.edweek.org/tm/articles/2012/11/28/tln_curran.html

Лазарєв, 2005 – *Лазарєв М. О.* Творча самореалізація майбутнього вчителя в евристично-модульному навчанні. Педагогічна творчість : методологія, теорія, технології : монографія. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. С. 117–151.

Лазарєв, 2019 – Пізнавально-творча і професійна реалізація особистості в евристичній освіті: монографія. За редакцією М. Лазарєва. Суми, 2019. 242 с.

Ніколаєва, 2003 – Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Наук. ред. українського видання С.Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.

Павленкова, 2017 – *Павленкова О. В.* Самостійна робота студентів як важливий компонент вищої освіти. Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю «інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів». Полтава, 2017. С. 117–119.

Скляренко, 2012 – *Скляренко Н. К.* Методика формування іншомовної компетентності у техніці письма. Іноземні мови. 2012. № 2. С. 13–18.

Сухомлинський, 1988 – *Сухомлинський В. О.* Сто порад учителеві. К. : Рад. шк., 1988. 304 с.

REFERENCES

Andriyenko, 2001 – *Andriyenko I.F.* Zarubizhni metody`chni kontseptsiyi navchannya inshomovnogo py`semnogo movlennya ta yix zastosuvannya v ukrayins`komu VNZ. Inozemni movy`. 2001. #3. S. 22-25 [in Ukrainian]

Zajtseva, Plokhuta et al., 2021 – *Zajtseva I.O., Plokhuta T.M., Usenko N.M.* Realizaciya strukturny`x komponentiv samostijnoyi roboty` studentiv v evry`sty`chnomu navchanni inozemny`x mov. Innovacijna pedagogika. Vy`p. 32, T. 2. 2021. pp. 148 – 152 [in Ukrainian]

Zolotova, Mikhno, 2019 – *Zolotova, S.G., Mikhno S.V.* Rozvy`tok navy`chok inshomovnoyi komunikaciyi studentiv ta aspirantiv. Visny`k Glukhivs`kogo natsional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Vy`p. 34. Gluxiv, 2017. pp. 93–101 [in Ukrainian]

Kurran, 2012 – *Ben Curran.* How Blogging Can Improve Student Writing. TLN Teacher Leaders Network. Rublished online: November 28, 2012 [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu : http://www.edweek.org/tm/articles/2012/11/28/tln_curran.html [in English]

Lazaryev, 2005 – *Lazaryev M. O.* Tvorcha samorealizaciya majbutn`ogo vchy`telya v evry`sty`chno-modul`nomu navchanni. Pedagogichna tvorchist` : metodologiya, teoriya, texnologiyi : monografiya. K. : NPU im. M. P. Dragomanova, 2005. pp. 117–151 [in Ukrainian]

Lazaryev, 2019 – Piznaval`no-tvorcha i profesijna realizaciya osoby`stosti v evry`sty`chnij osviti: monografiya. Za redakciyeyu M. Lazaryeva. Sumy`, 2019. 242 p [in Ukrainian]

Nikolayeva, 2003 – Zagal`noyevropejs`ki Rekomendaciyi z movnoyi osvity`: vy`vchennya, vy`kladannya, otsinyuvannya. Nauk. red. ukrayins`kogo vy`dannya S.Yu. Nikolayeva. K.: Lenvit, 2003. 273 p [in Ukrainian]

Pavlenkova, 2017 – *Pavlenkova O. V.* Samostijna robota studentiv yak vazhly`vy`j komponent vy`shhoyi osvity`. Materialy` navchal`no-naukovoyi konferenciyi z mizhnarodnoyu uchastyu «innovacijni texnologiyi v organizaciyi samostijnoyi roboty` studentiv medy`chny`x osvitnix zakladiv». Poltava, 2017. pp. 117–119 [in Ukrainian]

Sklyarenko, 2012 – *Sklyarenko N. K.* Metody`ka formuvannya inshomovnoyi kompetentnosti u texnici py`s`ma. Inozemni movy`. 2012. # 2. pp. 13–18 [in Ukrainian]

Sukhomly`ns`ky`j, 1988 – Sukhomly`ns`ky`j V. O. Sto porad uchy`televi. K. : Rad. shk., 1988. 304 p [in Ukrainian]

Received: 23 June, 2021

УДК 81’373:659 *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-6*

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕРБАЛЬНОГО ВПЛИВУ У РЕКЛАМІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ КІНОПОСТЕРІВ)

Мовчан Діана,
кандидат філологічних наук, доцент
ORCID ID 0000-0003-3604-7057
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова 2, 40007, Суми, Україна
d.movchan@gf.sumdu.edu.ua

Захарченко Анна,
студентка
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова 2, 40007, Суми, Україна
zaharcenkoanna147@gmail.com

Анотація. *Стаття присвячена вивченню тактичних прийомів реалізації стратегії мовного впливу в англійськомовних кінопостерах. У ході дослідження встановлено, що основна функція рекламних текстів кінопродукції – прагматична, тобто стимулююча, і полягає у необхідності подіяти на цільову аудиторію, переконати, вплинути на емоції, почуття чи раціональність, змусити до певних вчинків. Мотиваційні стратегії пропонування, нагадування або спонукання до дії у кінопостерах реалізуються через специфіку дискурсивних прийомів та тактик шляхом відбору мовних засобів на структурному, фонетичному, лексичному, граматичному та стилістичному рівнях, їх комбінаторику та застосування візуальних прийомів. До таких прийомів та тактик належать: наявність дієвого рекламного слогану, алітерація, асонанс, гра слів, повтори, пропуски, графічні модифікації тексту, символізація, використання імперативів та запитальних речень, контраст, градація. Закценотовано, що кінопостери, які є одним із найбільш дієвих засобів рекламування кінопродукції, мають полікодовий характер, оскільки створюються шляхом поєднання вербальних і невербальних елементів, які взаємодіють і доповнюють один одного. Важлива роль у прагматичній спрямованості кінопостерів належить візуальному ряду, що активізує увагу адресата і полегшує процедуру сприйняття та декодування реклами. Встановлено, що основними рисами мови рекламного тексту кінопостерів є загальнодоступність, соціальна спрямована та експресивність. Мова і стиль викладу кожного рекламного повідомлення у кінопостерах підпорядковані основній ідеї і мають комунікативно-спонукальний характер.*

Ключові слова: *інтернет-реклама, мовний вплив, полікодовість, вербальні, невербальні засоби.*

MEANS OF VERBAL INFLUENCE IN ADVERTISING (ON THE MATERIAL OF ENGLISH-LANGUAGE MOVIE POSTERS)

Movchan Diana,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
ORCID 0000-0003-3604-7057
Sumy State University
Rymskogo-Korsakova Str., 2, 40007, Sumy, Ukraine
d.movchan@gf.sumdu.edu.ua

© Movchan D., Zakharchenko A., 2021

Zakharchenko Anna,
BA Student
Sumy State University
Rymskogo-Korsakova Str., 2, 40007, Sumy, Ukraine
zaharcenkoanna147@gmail.com

Abstract. *The present paper deals with the study of tactics of implementing the strategy of language influence in English-language movie posters. It is considered that advertising movie posters are oriented on pragmatically focused impact on the potential viewers, stimulate their interest, persuade them, influence their emotions, feelings or rationality and create the algorithm of their behavior. Motivational strategies of proposing, reminding or encouraging actions in movie posters are implemented through the specifics of discursive techniques and tactics by selecting language tools at the structural, phonetic, lexical, grammatical and stylistic levels, their combinatorics and application of visual techniques. The research finds out, that the mechanism of verbal influence in movie posters includes the repertoire of following techniques and tactics: the presence of an effective advertising slogan, alliteration, assonance, word play, repetitions, omissions, graphic modifications of the text, symbolization, the use of imperatives and interrogative sentences, contrast, gradation. It is emphasized that movie posters, which are one of the most effective means of advertising film products, are of polycode nature, as they are created by combining verbal and nonverbal elements that interact and complement each other. An important role in the pragmatic orientation of movie posters belongs to the visual series, which activates the attention of the recipient and facilitates the procedure of perception and decoding of advertising. It is underlined that the main features of the language of advertising text of movie posters are general accessibility, social orientation and expressiveness. The language and style of presentation of each advertising message in movie posters are subject to the main idea and have a communicative and motivating nature.*

Key words*: internet advertising, linguistic influence, polycode, verbal and non-verbal means.*

Вступ

Споживчий ринок завжди демонстрував активну конкурентну боротьбу за споживача, невід'ємним знаряддям якої виступає реклама. Реклама – могутня царина індустрії, спрямована на отримання адресатом рекламного повідомлення про товар або послугу з метою зацікавлення останнього в рекламованій продукції. За останні десятиріччя неабиякого значення набула інтернет-реклама як дієвий інструмент впливу на адресата, здатний трансформувати, модифікувати світогляд, свідомість, поведінку людини. Прагматична настанова реклами полягає у забезпеченні попиту на певні товари чи послуги та у максимальному розширенні числа потенційних споживачів шляхом реалізації комунікативної стратегії інформування, переконання, впливу чи примусу.

Посилення ролі реклами в сучасному світі зумовило активізацію інтересу до вивчення цього феномена серед науковців різних галузей. Учені-лінгвісти передусім звертали увагу на загальнолінгвістичні особливості реклами (К. Бове, Н. Вонк, І.В. Городецька, Дж. Даєр, Дж. Кук), лінгвостилістичні (М.М. Кохтєв, А.І. Раду), психолінгвістичні (С.Г. Кара-Мурза), когнітивні (О.В. Іванцов, В.І. Охріменко); згодом постали проблеми, пов'язані із прагматичними параметрами рекламного тексту (О.Ю. Арешенкова, В.В. Зірка, Л.М. Киричук), з-поміж яких питання вербального впливу на адресата все ще залишається малодослідженим.

Актуальність теми цієї наукової розвідки пов'язана зі зростанням ролі рекламного англійськомовного дискурсу та необхідністю комплексного аналізу структурних, семантичних та функціонально-прагматичних характеристик текстів сучасної інтернет-реклами кінофільмів. Важливе значення має вивчення механізмів

впливу рекламних текстів, що ґрунтуються на емоційному підґрунті та спонукають аудиторію до дій.

Мета статті – дослідити функціонально-прагматичний аспект сучасного англійськомовного рекламного дискурсу на матеріалі інтернет-оголошень кінофільмів. Досягнення представленої мети передбачає виконання таких **завдань:** узагальнити теоретико-методологічні засади дослідження рекламного тексту; диференціювати вербальні та невербальні ознаки англійськомовного тексту інтернет-реклами кінофільмів; схарактеризувати прийоми та тактики мовленнєвого впливу на адресата засобами рекламних інтернет-текстів.

Матеріали та методи дослідження

Методи дослідження зумовлені метою та окресленими завданнями. У роботі було використано: метод суцільної вибірки, компонентний аналіз, метод контекстно-ситуативного аналізу, метод дискурсивного та комунікативно-прагматичного аналізу. Для узагальнення та викладу одержаних результатів дослідження виявилися дієвими предметно-описовий, логіко-індуктивний та логіко-дедуктивний методи.

Матеріалом дослідження слугували постери популярних англійськомовних кінофільмів.

Обговорення

Міцно увійшовши в життя сучасної людини, реклама активно проникає у всі інститути діяльності суспільства, впливає на стратегію і тактику його поведінки. Дослідники реклами акцентують увагу на тому, що сучасна реклама стала своєрідним літературним жанром – більш стислим і таким, що існує у формі не слів, а образів та претендує на роль рушійної сили культурного прогресу (Зірка, 2005).

Ю. К. Пирогова та П. Б. Паршин зазначають: «Реклама – це одна зі сфер використання мови, де вона служить насамперед інструментом комунікації, метою якої є спонукати слухача певним чином модифікувати свою поведінку. Однією із важливих відмінностей реклами від інших форм комунікації є те, що вона відбувається в умовах, які в певному відношенні є вкрай несприятливими й навіть… екстремальними: рекламна комунікація найчастіше має місце за відсутності безпосереднього контакту між співрозмовниками, за умов впливу на адресата реклами конкуруючих рекламних повідомлень, інших потоків інформації … , а часом і просто негативного ставлення з боку адресата» (Пирогова, Паршин 2000: 2).

В. В. Зірка дефінує рекламу як повідомлення правдоподібного характеру з особливою внутрішньою організацією мовних одиниць, що орієнтовані на конкретну вигоду психологічної, матеріальної, іміджевої чи якоїсь іншої властивості і які породжують механізм імперативного впливу на індивідів (Зірка 2005: 10).

Ми схиляємося до думки А. В. Голоднова, який трактує рекламу як «…специфічний акт риторико-персуазивної комунікації, … когнітивно-комунікативний процес впливу адресанта на реципієнта з метою добитися від нього прийняття рішення про необхідність здійснення певної посткомунікативної дії в інтересах адресанта» (Голоднов 2003: 5).

Інтернет та соціальні мережі відкрили нові горизонти для рекламодавців та уможливили нові методи поширення інформації. У нашому дослідженні фокус уваги зосереджується на медійній рекламі, а саме на графічно-текстових матеріалах, розміщених на сайтах, та представлених у формі кінопостерів. Такий вид реклами передбачає поєднання різних семіотичних кодів: вербального, образотворчого та іноді звукового, причому саме зображення виступає у вигляді облігаторного елемента тексту. У зв’язку з цим видається слушним послуговуватися терміном «полікодовий текст» (Ейгер, 1974), який підкреслює факт взаємодії різних кодів, а також звертає увагу на текстуальний характер та змістовно-смислову цілісність означеного явища.

«Зв’язність вербального та іконічного компонентів на змістовному рівні виражена в семантичних зв’язках двох типів: пряме денотативне співвіднесення (коли два компоненти означають одні предмети) та опосередковане денотативне

співвіднесення (коли вербальний та іконічний компоненти означають різні предмети, які пов'язані між собою тематично або асоціативно» (Герус, Макарук 2014: 142).

Комунікативні особливості кінопостерів визначаються наявністю двох форм рекламної комунікації — прямої та непрямої. Моделювання прямої / непрямої комунікації надає можливість вибору форми вираження намірів автора і, отже, вибору способу впливу на реципієнта. Пряма рекламна комунікація має у своєму розпорядженні низку прагматично ефективних жанрових форм, що виділяються залежно від їхніх структурних, змістових і вербальних ознак (Ushchapovska et al., 2020). Засобами моделювання непрямої рекламної комунікації виступають прийом когнітивного зіткнення та вторинні рекламні прийоми. Використання непрямих комунікативних рекламних механізмів сприяє збільшенню сугестивного потенціалу полікодового тексту.

Результати дослідження

Реклама – яскравий приклад мовного впливу на людину. Як правило, зміст реклами відповідає так званій формулі AIDCA (attention, interest, desire, confidence, action). Іншими словами, реклама повинна привертати увагу, викликати зацікавленість, пробуджувати бажання, формувати впевненість і вимагати діяти (Movchan et al., 2017).

Аналіз англійськомовних кінопостерів довів наявність мотиваційних стратегій, що можуть слугувати висловлюванню пропозиції, нагадування або спонукання до дії і реалізуються через специфіку дискурсивних прийомів та тактик шляхом відбору мовних засобів на фонетичному, лексичному, граматичному рівнях, їх комбінаторику, застосування візуальних прийомів тощо.

За нашими спостереженнями до таких належать:

- рекламний слоган як завершальна фраза тексту реклами. Це здебільшого коротка фраза, що запам'ятовується та передає в яскравій і образній формі головну ідею рекламної кампанії. Рекламний слоган повинен апелювати до почуттів споживача та володіти такими рисами: стислістю, контрастністю, фонетичним і ритмічним повтором, ефектом прихованого діалогу. Наприклад, (1) *"A legacy worth killing for"* (The House of Gucci);
- фоностилістичні засоби, що надають тексту реклами виразності, милозвучності, експресивності та сприяють запам'ятовуванню завдяки своєму асоціативному характеру. Такими є алітерація та асонанс. Алітерація – це «звукова організація мовлення шляхом повторення однотипних приголосних чи їхніх сполук» (Селіванова 2010: 24). Наприклад, (2) *"Stealin' Stones and Breakin' Bones";* (3) *"The mission is a man"*.

Головним завданням прийому асонансу, що передбачає повторення голосних звуків, переважно наголошених, є, як і у випадку з алітерацією, структурування тексту та посилення його образності. Так, у слогані (4) *"No matter how far you go, you never forget where you came from"* до фільму "Belfast" повторюються звуки [ʊ], [ə], [ɛ], у слогані (5) *"When honor was everything. When courage made kings"* до фільму "The Green Knight" найбільш частотним звуком є [ɛ];

- гра слів, вживання омонімів, двохзначність. В. І. Шаховський вказує на те, що мовна гра – це в першу чергу оригінальна видозміна мовних норм, результатом якої є креативне переосмислення запропонованої інформації (Шаховський 2008: 367). І. Е. Сніховська розуміє мовну гру як процес і результат свідомої «лінгвокреативної діяльності індивіда, спрямованої на нестереотипне варіювання форми та змісту мовних одиниць на ігровому регістрі комунікації з метою впливу на емоційну та / або інтелектуальну сферу адресата» (Сніховська 2005: 6). До прикладу: (6)*"There's been a grave misunderstanding"* (Corpse Bride (рис. 1))

Рисунок 1. "Corpse Bride"

Як відомо, слово *grave* – полісемантичне. Зображення наречених, які тримаються за руки, наштовхує на думку, що вони дали одне одному шлюбну обітницю. Цікавою на ілюстрації є те, що наречений має шокований вигляд, дивлячись на свою наречену, мабуть, через її руку як у скелета, яку він тримає у своїй. Фраза *grave misunderstanding* в слогані, схоже, відповідає вибору нареченим дружини – про що свідчить кістлява рука померлої жінки. Назва фільму слугує доказом цього припущення, оскільки *Corpse Bride* – це мертва наречена. Завдяки такому використанню лексики створюються нові значення, смисли та конотації, які сприяють утримуванню уваги, більшій емоційній насиченості текстів та створенню гумористичного ефекту. Помічаємо, що колір фону та шрифту рекламного тексту суттєво впливає на психоінтелектуальний стан людини та викликає певні асоціації та емоції;

•повторення окремих складів, слів чи зворотів: (7) *"She's just your overbearing, overprotective, over-the-top mother."* (Because I said so (рис. 2))

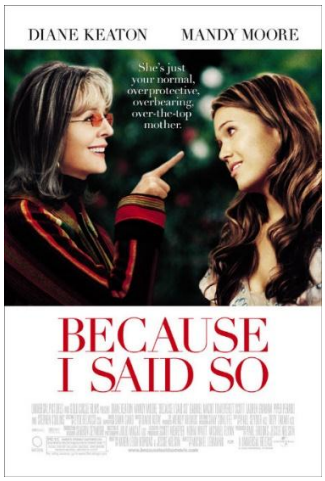

Рисунок 2. Постер до фільму "Because I Say So"

Анафоричне повторення лексичного компонента *over* має за мету наштовхнути на думку, що жінка перебільшує свою роль матері, оскілки надмірно оберігає свою доньку. У цьому випадку *over* є частиною ідіоматичного виразу *over-the-top*, що вказує

на того, хто переходить певні межі у своїх висловлюваннях чи діях. Ця стилістична фігура має на меті виділити рекламований об'єкт, спрямувати на нього увагу аудиторії;

•графічні засоби, як то капіталізація чи декапіталізація, дублювання літери і т.п.: (8) Scooby Doo II: Monsters Unleashed (рис. 3).

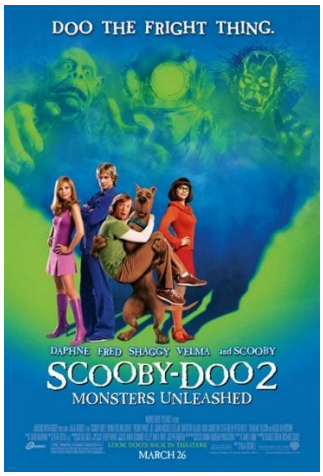

Рисунок 3. Постер до фільму "Scooby Doo II: Monsters Unleashed"

Вдавання до такого прийому пояснюємо прагненням авторів реклами бути оригінальними, виділити у вказаний спосіб назву фільму та справити певний емоційний вплив на реципієнта. В. В. Ценьов відмічає: «Що сильніше інформаційні перевантаження, то більше людський мозок орієнтований на емоційну експертизу інформації, яка звільняє свідомість від аналітичних розрахунків. Вибір можна робити несвідомо, ґрунтуючись виключно на емоційних перевагах, без участі розумової діяльності» (Ценьов 2003: 40);

•символізація як спосіб кристалізації основної ідеї рекламного повідомлення: (9) "Fifty Shades of Grey" (рис. 4).

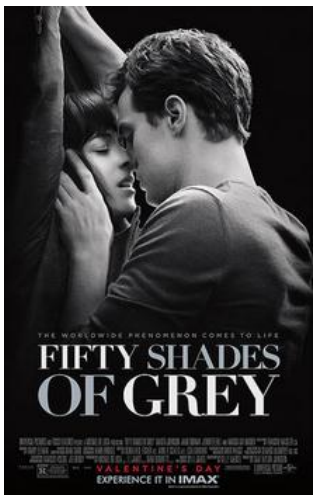

Рисунок 4. Постер до фільму "Fifty Shades of Grey"

Як бачимо, постер виконаний у сірих кольорах, що збігається з назвою фільму, до того ж слово *Grey* ідентифікує як колір, так і головного героя фільму. Реклама, що

містить символи, надовго залишається у пам'яті, пробуджує у реципієнта певні асоціації, справляє сильний емоційний вплив;

•еліпсис (від грец. elleipsis — випадення, опущення) – «вилучення з речення структурно необхідного компонента з метою надати тексту більшої виразності, динамічності, уникнути повторів» (Селіванова 2010: 150). Наприклад, (10) *"It's been another life, beyond the one..."*(The Matrix Resurrections). Еліпси і пропущення сприяють створенню розмовного тону в рекламному тексті через встановлення відношень між автором повідомлення та адресатом, який ґрунтується на припущенні, що існує достатня кількість спільних знань, щоб визначити відчуття близькості, довіри, неформальності і безпосередності (Городецька, 2015);

•використання імперативів: (11) *"Free your mind"* (The Matrix), (12) *"Don't get mad. Get everything"* (The First Wives Club), (13) *"Just Deux it"* (Hot Shots! Part Deux). У зв'язку з тим, що споживачі не люблять, коли їм нав'язують певну продукцію, наказові речення у рекламних текстах варто кваліфікувати як ввічливе прохання або пораду, а не вимогу чи наказ;

•спеціальні питання, які покликані зацікавити споживача та долучити до дискусії: (14) *"Lies. Betrayal. Sacrifice. How far will you take it?"* (The Departed), (15) *"Why So Serious?"* (The Dark Knight), (16) *"How much can you know about yourself if you've never been in a fight?"* (Fight Club);

•контраст, який трактується як динамічне протиставлення двох змістовно-логічних планів оповіді (Селіванова 2010: 292): (17) *"Good girls want him bad. Bad girls want him worse"* (Cry-baby). У разі використання цього стилістичного прийому сказане отримує оригінальніше звучання, а значення визначається точніше через накладання на це пояснення його протилежного значення (Музикант 1998: 184);

•градація, що утворюється «зіставленням певних мовних одиниць у послідовності поступового наростання чи спадання їхнього смислового або емоційного значення» (Городецька 2015: 157): (18) (tick, tick…BOOM!). Дане висловлення фігурує у кінострічці не лише як назва рок-монологу, над створенням якого працює головний герой, а й символізує розвиток подій у його житті: від невдач та мук творчого пошуку до раптового успіху.

Висновки та перспективи досліджень

В цілому, мовна організація рекламних постерів англійськомовних кінофільмів демонструє широкий репертуар структурних, лексичних, граматичних та візуальних засобів представлення інформації. Комунікативна мета адресанта зумовлює його комунікативну інтенцію та вибір тактик для її втілення, а саме вибір мовних одиниць, алгоритм їх поєднання, добір способу презентації на відповідному рівні. Тактики маніпулятивного впливу у рекламних текстах ґрунтуються на створенні або активізації у свідомості та підсвідомості реципієнта позитивних ціннісних орієнтирів, їх асоціацією з предметом рекламування, отриманні задоволення від рекламованої продукції. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні мовного впливу в інших різновидах рекламних текстів, а також у дослідженні психолінгвістичних механізмів його реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Герус, Макарук, 2014 – *Герус В. Ю., Макарук Л. Л.* Гендерна специфіка креолізованих текстів малої форми. Нова філологія. 2014. № 62. С. 140-144.

Голоднов, 2003 – *Голоднов А. В.* Лингвопрагматические особенности персуазивной коммуникации (на примере современной немецкоязычной рекламы) : автореф. дис. …канд. филол. наук. Санкт-Петербург, 2003. 23 с.

Городецька, 2015 – *Городецька І. В.* Англійськомовний рекламний текст косметичних засобів: структура, семантика, прагматика : дисерт. … канд. філол. наук. Чернівці, 2015. 203 с.

Ейгер, Юхт, 1974 – *Ейгер Г. В., Юхт В. Л.* К построению типологии текстов. Лингвистика текста. Москва : МГПИИЯ им. М. Тореза, 1974. С. 103-110.
Зірка, 2005 – *Зірка В. В.* Мовна парадигма маніпулятивної гри в рекламі : автореф. дис.… докт. філол. наук. Київ, 2005. 26 с.
Музыкант, 1998 – *Музыкант В. Л.* Теория и практика современной рекламы. Москва : Евразийский регион, 1998. 320 с.
Пирогова, Паршин, 2000 – *Пирогова Ю. К., Паршин П. Б.* Рекламный текст, семиотика и лингвистика. Москва : Гребенник., 2000. 250 с.
Селіванова, 2010 – *Селіванова О. О.* Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 843 с.
Сніховська, 2005 – *Сніховська І. Е.* Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові : автореф. дис. … канд. філол. наук. Запоріжжя, 2005. 20 с.
Ценёв, 2003 – *Ценёв В. В.* Психология рекламы. Реклама, НЛП и 25 кадр. Москва : Бератор, 2003. 200 с.
Шаховский, 2008 – *Шаховский В. И.* Лингвистическая теория эмоций. Москва : Гнозис, 2008. 416 с.
Movchan, Chulanova, Kobyakova, 2017. – *Movchan D., Chulanova G., Kobyakova I.* Communicative-mediatory function of secondary text-reviews. Advanced Education, 2017. №7. P. 108-113.
Ushchapovska, Movchan, Chulanova, 2020 – *Ushchapovska I., Movchan D., Chulanova H*. Idioethnic Features of Multimodal Advertising Texts: a Case Study of Coffee Commercials. SKASE Journal of theoretical linguistics , 2020. Vol. 17. № 5. P. 208-222.

REFERENCES

Herus, Makaruk, 2014 – *Herus V. YU., Makaruk L. L.* (2014). Henderna spetsyfika kreolizovanykh tekstiv maloyi formy. Nova filolohiya. 2014. № 62. S. 140-144.
Holodnov, 2003 – *Holodnov A. V.* (2003). Lynhvoprahmatycheskye osobennosty persuazyvnoy kommunykatsyy (na prymere sovremennoy nemetskoyazychnoy reklamy) : avtoref. dys. …kand. fylol. nauk. Sankt-Peterburh, 2003. 23 s.
Horodetsʹka, 2015 – *Horodetsʹka I. V.* (2015). Anhliysʹkomovnyy reklamnyy tekst kosmetychnykh zasobiv: struktura, semantyka, prahmatyka : dysert. … kand. filol. nauk. Chernivtsi, 2015. 203 s.
Eyher, Yukht, 1974 – *Eyher H. V., Yukht V. L.* (1974). K postroenyyu typolohyy tekstov. Lynhvystyka teksta. Moskva : MHPYYYA ym. M. Toreza, 1974. S. 103-110.
Zirka, 2005 – *Zirka V. V.* (2005). Movna paradyhma manipulyatyvnoyi hry v reklami : avtoref. dys. … dokt. filol. nauk. Kyyiv, 2005. 26 s.
Muzykant, 1998 – *Muzykant V. L.* (1998). Teoryya y praktyka sovremennoy reklamy. Moskva : Evrazyyskyy rehyon, 1998. 320 s.
Pyrohova, Parshyn, 2000 – *Pyrohova YU. K., Parshyn P. B.* (2000). Reklamnyy tekst, semyotyka y lynhvystyka. Moskva : Hrebennyk., 2000. 250 s.
Selivanova, 2010 – *Selivanova O. O.* (2010). Linhvistychna entsyklopediya. Poltava : Dovkillya-K, 2010. 843 s.
Snikhovsʹka, 2005 – *Snikhovsʹka I. E.* (2005). Mekhanizmy, zasoby ta pryyomy movnoyi hry v suchasniy anhliysʹkiy movi : avtoref. dys. … kand. filol. nauk. Zaporizhzhya, 2005. 20 s.
Tsenëv, 2003 – *Tsenëv V. V.* (2003). Psykholohyya reklamy. Reklama, NLP y 25 kadr. Moskva : Berator, 2003. 200 s.
Shakhovskyy, 2008 – *Shakhovskyy V. Y.* (2008). Lynhvystycheskaya teoryya émotsyy. Moskva : Hnozys, 2008. 416 s.
Movchan, Chulanova, Kobyakova, 2017. – *Movchan D., Chulanova G., Kobyakova I.* (2017). Communicative-mediatory function of secondary text-reviews. Advanced Education, 2017. №7. P. 108-113.

Ushchapovska, Movchan, Chulanova, 2020 – *Ushchapovska I., Movchan D., Chulanova H.* (2020). Idioethnic Features of Multimodal Advertising Texts: a Case Study of Coffee Commercials. SKASE Journal of theoretical linguistics , 2020. Vol. 17. № 5. P. 208-222.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. House of Gucci // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt11214590/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
2. Snatch // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0208092/?ref_=fn_al_tt_1 (дата звернення: 23.11.2021).
3. Saving private Ryan // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0120815/?ref_=fn_al_tt_1 (дата звернення: 23.11.2021).
4. Belfast // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt12789558/?ref_=fn_al_tt_1 (дата звернення: 23.11.2021).
5. The Green Knight // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt9243804/?ref_=fn_al_tt_1 (дата звернення: 23.11.2021).
6. Corpse Bride // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0121164/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
7. Because I Said So // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0490084/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
8. Scooby Doo II: Monsters Unleashed // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0331632/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
9. Fifty Shades of Grey // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt2322441/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
10. The Matrix Resurrections // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt10838180/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
11. The Matrix // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0133093/?ref_=nv_sr_srsg_3 (дата звернення: 23.11.2021).
12. The First Wives Club // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0116313/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
13. Hot Shots! Part Deux // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0107144/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
14. The Departed // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0407887/?ref_=fn_al_tt_1 (дата звернення: 23.11.2021).
15. The Dark Knight // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0468569/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
16. Fight Club // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0137523/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).

17. Cry-baby // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt0099329/?ref_=nv_sr_srsg_0 (дата звернення: 23.11.2021).
18. tick, tick… BOOM! // IMDb: [Веб-сайт]. URL:https://www.imdb.com/title/tt8721424/?pf_rd_m=A2FGELUUNOQJNL&pf_rd_p=ea4e08e1-c8a3-47b5-ac3a-75026647c16e&pf_rd_r= (дата звернення: 16.01.22)

Received: 03 July, 2021

УДК 392.3(477)(09)”19/20” *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-7*

РІД / РОДИНА ЯК ОСНОВА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ (ЗА ФОЛЬКЛОРНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ КІНЦЯ ХІХ–ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ)

Мушкетик Леся,
докторка філологічних наук, член-кореспондентка НАН України,
ORCID ID 0000-0001-5958-0044
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського НАН України
м. Київ, вул. Грушевського, 4; 01001, Україна
mushketik@ukr.net

Анотація. *Мета і завдання нашого дослідження полягають у розгляді аксіологічних цінностей роду й родини в українському традиційному суспільстві кінця XIX – початку XX століття, здійсненому на матеріалі уснословесної творчості, що є актуальним з погляду вивчення та популяризації етосних цінностей українського суспільства, його кращих етнічних традицій, ментальних якостей людини. Цінності роду й родини високо цінувалися в українській традиційній спільноті, були основою матеріального і духовного життя людей. Ця родиноцентричність широко відбилася в уснопоетичній творчості, як прозовій, так і пісенній. Зображення роду (родини) в українському фольклорі підноситься до рівня вищих екзистенційних цінностей людини. Ці питання цікавили таких дослідників минулого і наших днів як М. Костомаров, П. Житецький, М. Сумцов, І. Франко, В. Гнатюк, М. Гайдай, М. Пазяк, О. Дей, Н. Шумада, Н. Скрипник та ін.*

В уснословесній творчості збереглися відголоски родового устрою суспільства, коли виживання первісних людей було можливе тільки в колективі – родовій общині. Спільна праця і проживання вимагали регуляції поведінки, дотримання правил співіснування. У цей час було вироблено прості норми моральності в родових общинах, до яких входили патріархатні сім'ї: повага до батька (глави сім'ї) і старших, опіка молодших, слабших, патріотизм, пошанування померлих, роду, колективізм.

Поняття «рід», «родина», «родичі», «рідна земля», «батьківщина» у фольклорі вербалізуються у складі концептів «свій»/«чужий». Найбільшим покаранням у давні часи було вигнання з родини, залишення поза родом, позбавлення родичів. У народних піснях та ін. жанрах фольклору змальовано підлегле становище жінки (молодиці) у новій родині, маргінальний статус сироти, вдови. У значенні батьківщини, країни, родини може поставати хата, яка в цьому сенсі набирає сакральних вимірів як зовні, так і всередині (архетипи: дім–поле–храм). Через рід, родину приходить усвідомлення належності індивіда до більшого утворення – держави, формуються почуття патріотизму, любові до своєї вітчизни. Високе устремління до «належного», його злиття із сущим знаходимо в колядковому світі ідеальної селянської родини, де панує злагода, мир і любов, кожен має своє призначення і коло обов'язків, поводиться згідно з усталеними віковими і статевими нормами.

Ключові слова: *рід, родина, український етнос, уснословесна творчість, цінності, свій/чужий, батьківщина.*

GENUS / FAMILY AS THE BASIS OF THE LIFE OF UKRAINIAN ETHNOSIS (BY FOLKLORE RESOURCES OF THE END OF THE 19TH TO THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY)

© Mushketyk L., 2021

Mushketyk Lesia,
D. Sc. in Philology
ORCID ID 0000-0001-5958-0044
Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology
of Ukrainian Academy of Sciences, Kyiv, Ukraine
mushketik@ukr.net

Abstract. *The purpose and objectives of our study are to consider the axiological values of the family in the traditional Ukrainian society of the late nineteenth - early twentieth century, based on the material of oral creativity. This is relevant in terms of studying and promoting the ethos values of Ukrainian society, its best ethnic traditions, and mental qualities. The values of the genus and the family were highly valued in the Ukrainian traditional society. They were the basis of the material and spiritual life of human. This homo-centricity was widely reflected in oral poetry, both prose and song. The image of the kindred (family) in Ukrainian folklore rises to the level of higher existential values of human.*

The importance of the genus and the family in folk culture, in particular folklore, was written by M. Kostomarov, P. Zhitetsky, M. Sumtsov, I. Franko, V. Hnatyuk, M. Gaidai, M. Pasyak, A. Dey, N. Shumada, V. Skrypnyk and others.

In the verbal creativity, there were echoes of the generic structure of society, when the survival of primitive people was possible only in the collective ¬- tribal community. Joint work and residence required regulation of behavior, observance of the rules of coexistence. At this time, simple norms of morality were developed in the clan communities, which included patriarchal families: respect for the father (heads of the family) and elders, the burning of the younger and weak, the patriotism, the respect of the deceased, the family, collectivism.

The concept of "genus", "family", "relatives", "native land", "homeland" in folklore are verbalized in the concept of "own"/"stranger". The greatest punishment in ancient times was expulsion from the family, abandonment, deprivation of relatives. In folk songs and other folklore genres depicted the subordinate position of a woman (young woman) in a new family, marginal status of an orphan, widow.

In the sense of the homeland, country or family, there may be a hut, which in this meaning gathers the cabaret measurements both externally and internally (archetypes: house-field-temple). Through the genus, the family comes to realize the affiliation of the individual to a larger formation as the state, formed a sense of patriotism, love for their homeland.

The high aspiration to the "proper", its merger with the existing, is found in the carol-loving world of an ideal peasant family, where peace, harmony and love prevail, each has its own purpose and scope of duties, behaves in accordance with established ages and sexual norms.

Key words*: genus, family, Ukrainian ethnos, verbal creativity, values, own/ stranger, homeland.*

Вступ

В українській народній культурі збереглися відголоски родового устрою суспільства, коли виживання первісних людей було можливе тільки в колективі – родовій общині. В. Охримович писав: «Однак, рід є організацією не лише родинною, а також економічною, політичною і релігійною, доволі важливою і доволі розповсюдженою. Земля, худоба, майно, помешкання і харчові запаси була загальною власністю роду. Рід розподіляв між своїми членами роботу і ділив між ними спільний заробіток… Спадщина, що лишилася від окремої особи, ставала загальним набутком роду чи розділялася поміж його членами. Рід мав спільні обряди, свята, ігрища, спільних богів. Все це поєднувало рід внутрішнім зв'язком і виокремлювало його серед інших родів. На чолі роду стояв керівник, який у мирний час правив народом, а підчас війни стояв на чолі війська" (Охримович 1892: 3). Дослідники свідчать, що деякі

моральні відносини у родині склалися ще за часів матріархату. Це цінності праці, захисту свого роду, родичів, покірність і скромність, зародження мовного етикету, передача досвіду наступним поколінням, кровна помста, заборона інцесту тощо.

Спільна праця і проживання вимагали регуляції поведінки, дотримання правил співіснування. У цей час було вироблено прості норми моральності в родових общинах, до яких входили патріархатні сім'ї: повага до батька (глави сім'ї) і старших, опіка молодших, слабших, патріотизм, пошанування померлих, роду, колективізм. Первісні норми підтримувалися за допомогою системи табу – заборон. Дослідники зауважують і подвійність системи табу – як синоніма священного і водночас нечистого, небезпечного. На основі табу упродовж історичного розвою постали звичаї, традиції. Справедливість ґрунтувалася на принципі віддяки (нанесенні рівноцінного збитку, помсти) – таліона.

Етичні відносини почали формуватися у період соціального розшарування суспільства, його одиницею (осередком) стає патріархальна родина, до якої входило декілька поколінь, що спільно мешкали і вели спільне господарство. Залежність сім'ї від общини слабшає. У патріархальному суспільстві з'явилися нові норми, зорієнтовані на зміцнення ролі й авторитету чоловіка як глави родини. З цим пов'язана підлегла роль жінки, звичай левірату та ін. Загострюється відчуття соціальної несправедливості, починає жорсткіше регламентуватися поведінка, дотримання законів, покарання за їх порушення. Ці умови спонукали до морального вибору.

Отже, родина – це «традиційний символ душевного порятунку, затишку, ключова ланка родоводу; постала від давнього родинного культу, що скріплював рід і беріг невгасимий вогонь домашнього вогнища…; характеризується високою моральністю стосунків», – констатує В. Жайворонок (Жайворонок 2006: 504). Через родину люди долучаються до більших формальних об'єднань: «Офіційний і народно-звичаєвий інститути спорідненості мають контактну зону – це сім'я. В обох системах спорідненості вона становить собою точку відліку. Можна сказати, що сім'я – це вісь, стрижень, навколо якого обертаються і діахронічний, і синхронічний типи родинних відносин», – пише М. Гримич (Гримич 2000: 8).

Матеріали та методи дослідження

Метою і завданнями нашого дослідження є розгляд аксіологічних цінностей роду й родини в українському традиційному суспільстві кінця XIX – початку XX століття на матеріалі різних жанрів уснословесної творчості, особливостей їх образно-художнього втілення та вербалізації. У статті було використано тексти пісенного і прозового фольклору з усієї території тогочасної України, записані в XIX – на початку XX століття відомими збирачами, які увійшли до різночасових регіональних, жанрових, тематичних та ін. збірників фольклору та етнографії. До аналізу долучено також етнологічні джерела з традиційної народної культури, зокрема обрядовості, звичаєвого права, ритуалів та звичаїв.

Методика роботи має комплексний, міждисциплінарний характер, серед методів, за допомогою яких розкрито поставлену проблему, виокремлено аналітичний, синтетичний, системний, культурно-історичний, зіставний, а ще методи етноетики, антропології та етнопсихології. Використання етнографічних та етнопсихологічних розробок дозволяє розкрити глибинну семантику окремих мотивів та їх походження, оскільки народна творчість увібрали елементи народних вірувань, світогляду та самосвідомості етносу. У статті здійснено естетико-філологічний аналіз, який передбачає осягнення специфіки художньої трансформації народних текстів родинної тематики щодо морально-етичних норм та утворених внаслідок такої трансформації багатогранних та цілісних, оформлених за канонами народної традиції фольклорних творів; У роботі враховувалися напрацювання концептології, зокрема щодо бінарних опозицій тощо, а також лінгвофольклористики.

Обговорення

Про значення роду й родини у народній культурі у минулому писали М. Костомаров, В. Охримович, П. Житецький, М. Сумцов та ін. Студії

М. Драгоманова, І. Франка, В. Гнатюка розширили наукові межі дослідження фольклору в історико-порівняльному плані, утвердили за ним значення цінного джерела народного життя, його поведінкового кодексу. Чимало уснопоетичних взірців увійшло до окремих праць про народний етос і в пізніший період, це розвідки М. Гайдая «Народна етика у фольклорі східних та західних слов'ян» (1972), дисертації Г. Разумцевої «Морально-етичні погляди українського народу за фольклорними джерелами: аксіологічний аспект» (2004) та Н. Скрипник «Вербалізація концептів народної моралі в українському фольклорі» (2014). Про моральнісні проблеми в середовищі української родини писали О. Дей, Н. Шумада, Н. Мельник, Л. Копаниця (пісні, балади), Л. Дунаєвська, Л. Мушкетик, М. Демедюк (казки) І. Березовський (загадки), М. Пазяк (паремії). Семантику та конотації народної символіки, її зв'язок з поведінковими зразками народу з'ясовували в окремих виданнях В. Жайворонок, М. Дмитренко, М. Чумарна, Н. Данилюк, Н. Годзь.

Розгляд фольклорних матеріалів в аксіологічному аспекті щільно пов'язаний зі звичаєвістю, обрядовістю, народним побутом та культурою. Ці питання із цитуванням фольклорних текстів порушували у своїх етнологічних працях П. Чубинський, О. Левицький, П. Іванов, М. Данильченко, Я. Новицький, Т. Рильський та ін. Із сучасних дослідників слід назвати праці Г. Скрипник, В. Борисенко, О. Івановської, В. Балушка, М. Гримич, О. Кісь, І. Ігнатенко.

Результати дослідження

Цінності роду репрезентовані у різних жанрах фольклору, зокрема в такому давньому як календарна та весільна обрядова поезія: «Водночас календарно-обрядовий фольклор як носій давнього світосприймання містить в собі відгомін старих родових взаємин і первісної моралі. В ньому з особливою силою звучить мотив „роду-племені", мораль роду, що освячувала ставлення до батьків і старших, до близьких по крові… Народна етика включала сімейні взаємини і ставлення одне до одного членів роду, сім'ї. Таке сильне почуття роду пояснювалося давньою родовою і племінною роздробленістю слов'ян» (Гайдай 1972: 80).

Чимало свят народного календаря містять у собі обряди, пов'язані з культом ушанування предків. Таким чином люди намагалися забезпечити щастя і добробут, опираючись на допомогу духів (душ) померлих предків у земних справах, відлякати зло, передбачити майбутнє. Духів чествували на Різдво, Великдень, у час русальських і купальських обрядодій, жнивних свят та ін.: «Усі душі нашого роду, ідіть з нами кутю їсти! Дай, Боже, царство небесне всім померлим, у небі панування, а нам щастя, здоров'я і довге життя!» (Килимник 14: 30). Найбільшим святом було Різдво, що символізувало перемогу над злом, на столі ставили сніп збіжжя і кутю, страву з вареної пшениці і меду.

У своїй праці «Значение малорусских свадебных обрядов и песен в истории эволюции семьи» В. Охримович на матеріалі весільних обрядів та пісень сформував кілька тез щодо давнього побуту українського народу. Це, зокрема, існування матріархату, перевагу жіночої кревності над чоловічою, існування великих родів, родин, протиставлення свого і чужого роду, а також свідчення про давні форми шлюбу – пуналюанську родину (шлюби поміж братами і сестрами), а також екзогамію – заборону шлюбів поміж членами однієї родової групи і пошуки шлюбної пари поза межами свого роду. Так, спільність родового господарства, розподіл прав і обов'язків рівномірно поміж членами всього роду відбилися у наведених ним зразках пісень, наприклад:

«Сходжайся, родынойко,
Чи убога, чи багата (bis) –
Все в Бога едынака.

Грайте, музыкы, ризько!
Кланяйся, Марыню, нызько
Малому и старому

И Господу Святому.

Цы гаразд мы зробылы:
Всю родыну спросылы,
Блызькую, далекую,
Велыку й маленькую.

Оралы по гори, по долыни,
Сіялы пшеныченьку
По гори, по долыни,
Щоб була всёй родыни»

(Охримович 1892: 28).

Весільні батьки бажали своїм дітям: «На щастя, на здоров'я, на вічну злуку. Так маєте жити, би лиха не чинити, бо хоч через сто літ, а покинете цей світ, бо чоловік муха: тут є, тут нема, а слава зла за ним ся лишає, дітей та онуків його зневажає. То бережіть свій рід від усіляких бід, бо люди си боя (бояться) недоброго роду, будуть зневажати всю вашу приплоду, скажуть: який рід, такий і плід» (Маковій 1993: 40). Однокорінними є слова врожай-родина-родити.

На позначення роду в українській мові та фольклорі існують лексеми: *рід, родонько, родина, родинонька, родиночка, рідня, кревні.* Вживаються означення *добрий, чесний, милий рід, доброго роду* та ін. Народна мудрість констатує: «До свого роду хоч через воду»; «Нема в світі як родина, то вам скаже і дитина»; «Без родини нема щастя для людини»; «З родини йде життя людини»; «Хто відречеться роду, того рід відречеться»; «Який рід, такий плід»; «Нашому роду – нема переводу»; «Нема роду без вироду»; «Немов верста на шляху – без роду, без племені, без захисту»; «Поганому роду нема встиду»; «Без сім'ї нема щастя на землі»; «Де в сім'ї лад, там без вад» та ін. Та бувають і винятки: «Як добре мався, то з кожним знався, а як прийшла лиха година, відцуралась вся родина»; «Біда не наші, та й біда з нашими»; «Свій коли не вкусить, то вщипне» і т. п.

Поняття *рід, родина, родичі, рідна земля, батьківщина* у фольклорі вербалізуються у складі концептів «свій/чужий». Найбільшим покаранням у давні часи було вигнання з родини, залишення поза родом, позбавлення родичів («Од роду одбилась, одкотивсь од роду»). «Почуття Роду, отже, є й у війську, і вдома, і в динамізмі, і в традиційності. Українець не може вийти з своєї родини, хіба що викорінений, або запроданий. Родина стає прообразом української групи», – писав Ю. Липа (Липа 1953: 183). Думу Буря на Чорному морі К. Грушевська вважає «апофеозом роду», вона пише також про магічну силу роду в думах про Азовських братів, про Коновченка, про вдову і почасти про Сірчиху. В основі бурі – солідарність з родом, лояльність до нього. Дослідниця вважає, що дума виникла в хліборобсько-вояцькому осередку з родовим світоглядом: «Співці дум, що разом з вояцько-невільницьким комплексом ідей прийняли в свій репертуар і моралістичну тенденцію, зовсім натурально, зайнялися з особливою увагою власне сею родовою елегією: історією відірваної від роду одиниці, щоб сим піднести силу роду» (Грушевська 1926: 2).

Перебування на чужині асоціюється з «каменем, який тяжко зняти». Це викликає стан незахищеності, одинокості, непотрібності, «не вкоріненості» в існуванні, так, сирота у народній лірриці порівнюється з билиною, конопелькою, листом, пером, які невідь-куди несе за вітром чи водою. Мов одірвалось од гіллі, – писав про сирітське становище Т. Шевченко.

Героїнею багатьох українських ліричних пісень є жінка, що виходить заміж і відділяється від свого роду, переходячи до іншого, до чужої, часто ворожої сім'ї. Відчуття відірваності від роду передається через локуси, які їй треба долати, аби добутися до рідних, це крутії гори, бистрії ріки, море, поле, ліс тощо. Вона просить птахів – це лебеді, гуси, орел, зозуля, чорна ворона передати звісточку рідним,

відвідати, бо їй тяжко. Молодиця пускає на воду квітку, зів'яла квітка, яку течія приносить до її матері, є символом нещасливого заміжжя.

Образ чужої, недоброї родина набуває різко негативної семантики у пісні Ой летіла зозуленька, це вороги, які «обсіли», окупували все помешкання, захопили життєвий простір, від них нікуди подітися:

«...Соловейко маленькій,
В тебе голос тоненькій
Защебечи ты мині,
Що я в чужой стороні;
Нема роду, родины,
Ни вірнои дружины.
Да вже-ж сіи вороги
Кругом хату обняли,–
Не так хату, ще й сіни
Вороженьки обсіли»

(Українські пісні 1962: 91).

В одній із весільних пісень зображується темна світлиця, де нема сонця, а наречену обсіла – у прямому значенні – з усіх боків Іванкова рідня, з права – дівері, Іванкові братики, зліва – зовиці, Іванкові сестриці, вона у справжній облозі.

Свій край протиставляється чужині і в народних афоризмах: «За морем тепліше, та дома миліше»; «Ліпше хліб свій недопечений, ніж чужий перепечений»; «Свій край, як рай, а чужа країна, як домовина»; «З рідного краю і ворона мила»; «Рідна сторона – мати, чужа – мачуха»; «В'яжи мене на всі чотири, тілько кинь меже меж своїми»; «Сорочка ближча як свита».

Сирота у фольклорі змальовується з великим теплом і співчуттям, у народі вважалося великим гріхом скривдити безбатченка. Люди вірили: «Бо ж сиротина – то ж така божа дитина»; «Хто з ума зведе, – поб'є лиха година». Життя його/її безрадісне: «Росла – весни не бачила, виросла – літечка не знала, прийшла осінь – сирітського серця не нагріла»; «Прийде неділя – Сорочка не біла / И головонька не гладенька, / И матінка не рідненька». Сирота ще іменується в піснях як *сиротинонька, сиротинка, сиротина сирітка, сиротя, бідна сирота, божа дитин*а. Безталанний, бездольний і безщасний сирота прирівнюється до бур'яну, споришу при дорозі, сухої билини, коноплини. Ніхто за ним не заплаче – «ані чужий, ні родина». Сльози сироти «розбивають камінь, розливають море»; «Сироті вітер завжди в очі»; «Сироті життя, як горох при дорозі: хто йде, той скубне»; «Сироту лають і б'ють, а плакати не дають». Над сиротою знущаються, бо він (вона) беззахисний:

«…Тайно гонять, явно б'ють, підкладають сіті,
Ненавидять, гонять, б'ють, жерцем пожирають,
Как яструби на бідную птицю, нападають;
Лютим огнем яростію палають без міри,
Метаються ось на мене, як лютиі звіри.
Ніхто ж мене не бороне, ніхто не рятує,
Гірко плачу, слізно ридаю, да й ніхто не чує.
Ой що ж моя за вина, яка єсть причина?
За то ж мене гонять, б'ють, що я сиротина»

(Труды этнографическо-статистической 2011: 448).

Традиційним мотивом у піснях і казках є пошуки могили батька чи матері, прохання встати з могили, підтримати. Померлі предки втілюються в казках у Кобилячу голову, бичка, корову і т.п. і допомагають дітям. Сирота не має правди на цьому світі, тому матиме віддяку в іншому, в раю.

Так само складним є становище удови (Краще сім раз горіти, ніж один раз овдовіти), якій тяжко самій, без чоловіка вести господарство, її недосвідченість у цих справах зображено в пісні:

«Ой не знала бідна вдова, як на світі жить.

Де й наняла ведмедика за плугом ходить.
Бідна ж моя головонько, що я удова!
Лежить моя нивочка неораная,
Стоїть моя пшениченька несіяная»
(Календарно-обрядові пісні 1987: 345).

У поширеній в історичній Словаччині лемківській баладі про гору Маковицю на прикладі долі бідної вдови показано трагізм життя українців-русинів. Удовицю, яка недавно народила дитину, гонять на панське. Трагізм подій нагнітається їх часовою деталізацією: першої неділі вона поховала чоловіка, другої неділі народила сина, на третю її погнали на роботу. Жінка не хоче такої самої долі для свого сина і кидає його в озеро, мовляв, плавай синочку, у глибокій воді, ти не знав батька, не знай і матері…. Пісня, всупереч традиційним моральним нормам, виправдовує доведену до відчаю матір, учинений нею злочин, адже провина тих, хто допровадив її до такого стану, є ще тяжчою.

О. Кісь вказує на неоднозначні погляди селян на вдову: «…амбівалентне ставлення до вдови у громаді має синкретичний і полістадіальний характер: у ньому поєднуються патріархатні упередження щодо самотньої самостійної жінки (втілені в містичному страху перед її „надприродною силою") та християнського співчуття і милосердя до неї в суспільстві» (Кісь 2012: 235). Удова становить потенційну загрозу для чоловіків, вона підмовляє коханця вбити жінку (Пісня про Якима) тощо, їй приписують здібності чарівництва. М. Драгоманов у розвідці «Фатальна вдова» свідчить, що вона у піснях згадується як холодна, безсердечна жінка. Відтак перед молодим хлопцем стеляться три дороги: вдовичина – кровавая, материна – золотая, дівчинина – медяная. Вдова часто постає як чарівниця, отруйниця.

Однак у реальному житті вдова, як і сирота, була беззахисною, її статус самотньої жінки допускав ширення чуток та пліток, бідолашна вдовиця скаржиться на це в такому монолозі:

«Ой Боже, Боже, коли той вечер буде,
Коли обо мени наговорються люде!
Говорють люде старый и малый,
Та ще и к тому сусидоньки близькии,
Сама не знаю як ворогам годити –
Чи в чорному, чи в билому ходити?
Выйду в чорному – скажуть, що ледащо,
Выйду в билому – скажуть чепуриться,
Сама я не знаю як до них примириться»
(Костомаров 1890: 455).

Водночас удова, володіючи певним майном, мала певну незалежність, свободу дій, могла вибирати собі пару. У жартівливій пісні «До вдовиці я ходив» удова приймала подарунки від залицяльника, однак згодом полюбила іншого. Ображений коханець шкодує «з'їдених дарів»:

«Отепер я гукатиму,
На все село кричатиму:
– Верни сало і пшеницю,
Кукурудзу й чечевицю,
І верни теє теля,
Що я приніс звідтіля,
І верни мені той мак,
Ось тепер тобі як!
Верни мені усе ціле,
Верни теє, що ти з'їла!»
(Жартівливі пісні 1967: 696).

Через рід, родину приходить усвідомлення належності індивіда до більшого утворення – держави, формуються почуття патріотизму, любові до батьківщини. «Рід,

сім'я були складовою, окремою клітинкою племінного союзу, а згодом і держави, і через любов до роду, рідного вогнища приходило усвідомлення ваги і значення свого краю, патріотичні почуття і любов до Вітчизни», – писав Гайдай (Гайдай 1972: 80).

У народній поезії можна виокремити синонімічно-варіативний ряд висловів на позначення рідної землі: *рідна сторона, стороненька, рідний край, країна, україна, край веселий, своя земля, славна Україна* тощо. На іншому полюсі – *далека сторона, чужий край, чужина, далека чужина, чужа чужина* та ін.:

«Коли б же ви, вороні коні, а походу не сходили,
Як ви мою головоньку навіки утопили!
Утопили головоньку у чужую сторононьку,
У чужую сторононьку, да на чужиноньку!»
(Соціально-побутові пісні 1985: 75).

У думі Маруся-Богуславка бранці молять Бога:
«Ой визволи, Боже, нас, всіх бідних невольників
З тяжкої неволі,
З віри бусурменської,
На ясні зорі,
На тихі води,
У край веселий,
У мир хрещений!»
(Українські народні думи 1990: 45).

Іван Огієнко писав: «Отак і ми мусимо завжди пам'ятати про свого Єрусалима, – про свій рідний край та про все своє рідне. Ми обов'язані про все рідне пам'ятати, як про найбільше й найсвятіше в нашому житті, бо хто його позбавиться, той позбавляється душі своєї і стає людиною бездушною та без вартісною» (Огієнко 2017: с. 53–54).

У значенні батьківщини, країни, родини може поставати хата, яка в цьому сенсі набирає сакральних вимірів як зовні, так і всередині (архетипи: дім–поле–храм), Ю. Липа писав: «Хата – це ідеал українського патріотизму. Українські козацькі думи говорять не про бундючну, містичну країну, лишень про „тихі води, ясні зорі", де – край веселий. Про власну велику простору хату пише й Шевченко, і Куліш, і галицькі будителі. Там буде українська родина, цілий Рід… Може, яко формулу українського найглибшого патріотизму, і треба б прийняти несмертельне: Де згода в сімействі, де мир і тишина, щасливі там люди, блаженна сторона!... Поняття краю, як родини, як Хати, як Дому – це велика річ. Це значить, що для українця, в його свідомості, навіть не треба окреслювати докладніше українських земель. Там є дім, усе що найбільше людське, усі ідеали людини, праджерело усіх добрих почувань, і всі можливості розвою. Дім – це те місце, де найбільш людина є людиною. Це – осередок людства для українця" (Липа 1953: 200).

Хата є центром існування, світотворення. У легенді «Початок світа» розповідається про те, як Сатана будував хату, однак всередині вона виходила темною. Він носив днини, сонця жменями, та марно: «Бох тогди кажет: Дай менї се. – Вин дав, а Бох прорубав викна, поблагословив и хата стала ясна. Хата до сьогодньи стала божа» (Галицько-руські 1892: 219). Своя хата як символ захисту, благополуччя і родинної гармонії згадується у пареміях: «Ваша хата, ваша й правда»; «Добре тому, хто в своєму дому»; «Хата чужая, як свекруха лихая»; «Будуй хату з лободи, а в чужую не веди»; «В хаті як у віночку і сама сидить яку квіточка»; «Дорогая тая хатка, де родила мене матка»; «У своїй хаті й угли помагають»; «Ліпша своя найгірша хата, ніж чужа найпрекрасніша палата»; «Своя хата – своя правда, своя стріха – своя втіха».

На сторожі родової моралі стоїть сам Бог, який карає за її порушення, антропоморфний Бог разом зі святим Петром ходить світом і нагороджує чи, навпаки, карає нерозумних членів родини. Г. Разумцева свідчить: «У сімейній моралі українського народу виявляється суперечливість між офіційною канонічною мораллю і

її народно-православним трактуванням. Бог карає за порушення законів родової спільноти, родового права. Це абсолютно протилежний до християнської ідеології етос. Для українця важливішою стала інша фраза із Старого заповіту: „Якщо хто отця матері не слухає, – смертю хай умре". Таким чином, український православний Бог має суттєву відмінність від канонічного: він є охоронцем родової моралі, охоронцем сімейних цінностей, які виробила протягом попереднього розвитку українська і праукраїнська традиція» (Разумцева 2004: 14).

Мораль співвідносить реальну поведінку, свідомість і переживання людей з ідеалами, духовними і етичними орієнтирами (як повинно бути). Високе устремління до належного, його злиття із сущим знаходимо в колядковому світі ідеальної селянської родини. Дидактичне призначення цього жанру вказано в самих колядках, про що згадував М. Сумцов:

«Велика кількість колядок створена з метою:
Навчить дитя малии
Книги читати, в церков ходити,
Святе Рождество празником чтити,
Батька, матинку вирне любити»
(Сумцов 1888: 69).

Колядки є типовим зразком калокагатійності українського фольклору, взаємопроникнення в поетичному тексті його естетичних та моральних складників, де прекрасним є все – і внутрішнє, і зовнішнє в людині, її портрет і дії, атрибути і риси, що відповідають світопоглядам селянина на добро в розумінні найвищого блага. У колядках реалізується оптативна модальність життєставлення, поняття про досконалість, гармонійність, благополуччя.

Колядки часто групують за адресацією кожному з членів родини, що є виявом демократизму української сімейної традиції. При колядуванні побажання складається окремо кожному – навіть немовлятам, які трактувалися, як окремі індивіди. У такій ідеальній колядковій родині панує злагода, мир і любов, кожен має своє коло обов'язків, поводиться згідно з віковими і статевими нормами. В. Мосіяшенко твердить: «Говорячи про народний ідеал сім'ї, народна педагогіка виділяє її найхарактернішу рису – високе, космічне одухотворення, де союз чоловіка і жінки підноситься як поєднання двох небесних світил – сонця та місяця і ясних зірочок – їхніх діточок:

«А в тім саду три теремі:
А в першому – красне сонце,
А в другому – ясен місяць,
А в третьому – дрібні зірки.
Ясен місяць – пан господар,
Красне сонце – жінка його,
Дрібні зірки – його діти»
(Мосіяшенко 2005: 77).

Господар, пан господар – голова і захисник родини, він дбає про господарство, багатий урожай, щедрий приплід худоби, свою родину та пошану в громаді. Гіперболізовані описи пророкують рясні врожаї, копи збіжжя, стада худоби тощо. Господареві допомагає сам Господь. Він не лише наділяє його здоров'ям, щастям, а й сам особисто обходить його дім, обійстя, поле і скрізь порядкує. До пари йому і дружина – вірна помічниця, роботяща і метка, яка оберігає сімейну злагоду, виховує дітей тощо. Мальовничі описи одягу, надмір золота і срібла, коштовностей свідчать, з одного боку, про спадкоємність цих пісень з описами давнього князівського побуту, з іншого – про традиційні художні засоби змалювання ідеалізованого життя, багатства, достатку, його закликання, сугестії: «А за сим словом віншуємо вас, чесний та славний та величавий наш господарю (священний отче, добродію духовний, або як до кого) усім добром, усім гараздом, що собі в Господа желаєте та думкою думаєте, щоби то так сталося. Поможи Вам, Боже, сі свята мирно опровадити, а других к радости і

веселости дочекати. А нам, колядникам, ласкаві будьте, не за зле мати, що ми у ваш чесний та величавий двір повернули. Поверни до вас, Господи Боже, ласкою своєю небесною на цілий рік і вік. Сим вас віншуємо, а саме усіма чеснотами, гречно, низько ся клонимо. Здорові будьте, в гаразді оставайте. Най буде честь і хвала новонародженому Ісусу Христу, на віки, амінь!» (Колядки і щедрівки 1919: 309).

У зображенні хлопця, парубка йдеться про підготовку його змалку до хліборобської праці, допомогу батькові і майбутню самостійність у господарстві. Хлопець є не лише хліборобом, а й воїном, захисником вітчизни, тому підноситься його лицарська звитяга, готовність до подвигу. Малюються картини його перемог над ворогом, боїв за рідний край. Чимало місця приділено пошукам пари, яку теж часто слід відвойовувати і здобувати, подальшому одруженню тощо. У колядках звеличується і шанобливість хлопця до старших, слухняність щодо батьків, такі його здібності як спів, гра на інструменах та ін.

В описі дівчини перше місце відведено її вроді, вона порівнюється з сонцем, зорею, пишною рожею, червоною калиною. Тут домінує тема любові і одруження, вірності в кохання, скромності та працьовитості. Українську дівчину підносять понад царівни і королівни, позаяк вона вродлива, велична, сповнена власної гідності, такою вона постає в одній із народних колядок. Р. Кирчів так пояснює популярність і збереженість творів цього жанру в середовищі народу: «В колядках і щедрівках говориться про обов'язок людини, особливо чоловіків, служити громаді, захищати Вітчизну від ворогів, боротися з кривдою, несправедливістю, бути чесним, шанувати батьківські традиції. Велика увага в них приділена таким категоріям як людяність, співчутливість, милосердність у взаєминах. Коротше: величальний, утверджувальний пафос народних колядок і щедрівок спрямований до найбільш сокровенних житейських справ людини і основних, неперехідних ціннісних субстанцій. Саме ця багата гуманістична сутність колядок і щедрівок – одна й з найголовніших причин їх довговічності і глибокої вкоріненості в народній традиції. А ще улюбленими вони стали за властивий їм оптимістичний заряд, світлий настрій, святково-романтичну піднесеність над важкою буденною працею» (Кирчів 1991: 19).

Зрозуміло, що колядковий світ різко різнився від реального. Його важливою функцією, яку зауважили дослідники, було накликання, напророчення, приваблення, приближення ідеального життєвого світу: «Ставлячи господаря чи господиню в осередку такого і д е а л ь н о г о (вимріяного) о б р а з у щ а с т я й б а г а т с т в а, колядка неначе заворожує його здійснення, напрочує успіхи в господарстві, добрий урожай, приплід худоби, густі рої, віщує радість у хаті» (Колеса 1938: 43). І. Франко відтак відзначив компенсаторну функцію колядок, які переносили думки селян «у якийсь світ, близький і різний їм, а при тім зовсім відмінний від того, серед якого минає їх убоге, клопітливе життя. Пісня виповідає простими словами їх найглибші сердечні бажання, показує їх не як бажання, а як дійсність. Слухаючи колядки, такий бідолаха хоч на хвилину бачив себе заможним господарем… пісня радує його, а глухе почуття дійсних життєвих клопотів хоч на хвилю уступає на бік, випливає сльозами, – не гіркими, але такими, що облегшують душу. Оце і єсть сила і суть поезії» (Франко 1902: 10).

Висновки та перспективи

Отже, рід, родина користувалися величезною повагою в українському традиційному суспільстві, адже в давні часи виживання було можливе лише в колективі – родовій общині. Тому зображення роду (родини) в українському фольклорі підноситься до рівня вищих екзистенційних цінностей людини. Поняття «рід», «родина», «родичі», «рідна земля», «батьківщина» у фольклорі вербалізуються у складі концептів «свій/чужий». Вигнання з родини, залишення поза родом, позбавлення родичів замальовується як велике нещастя, недоля, з великим теплом і співчуттям у фольклорі замальовується сирота, у народі вважалося великим гріхом скривдити безбатченка. Так само маргінальним був статус вдови, яка завдяки незахищеності могла підлягати обмовам і обструкції. Героїнею багатьох українських ліричних пісень

є жінка, що виходить заміж і відділяється від свого роду, переходячи до іншого, до чужої, часто ворожої сім'ї. Образ чужої, недоброї родини набуває різко негативної семантики у піснях та приказках. Тут показано підлегле становище жінки (молодиці) в новій родині, відчуття відірваності від роду передається через локуси, які їй треба долати, аби добутися до рідних.

Родина – це й рідний край, мати-батьківщина. Через рід, родину приходить усвідомлення належності індивіда до більшого утворення – держави, формуються почуття патріотизму, любові до батьківщини. У народній поезії можна виокремити синонімічно-варіативний ряд висловів на позначення рідної землі: *рідна сторона, сторононька, рідний край, країна, україна, край веселий, своя земля, славна Україна* тощо. На іншому полюсі – *далека сторона, чужий край, чужина, далека чужина, чужа чужина* та ін. У значенні вітчизни, краю, родини може поставати хата, яка в цьому сенсі набирає сакральних вимірів як зовні, так і всередині (архетипи: дім–поле–храм). Високе устремління до «належного», його злиття із сущим знаходимо в колядковому світі ідеальної селянської родини, де панує злагода, мир і любов.

Залучення фольклорних джерел до аналізу традиційної народної культури є плідним і перспективним у справі її вивчення та популяризації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Гайдай М. М. Народна етика у фольклорі східних та західних слов'ян. Київ: Наукова думка, 1972. 200 с.

Галицько-руські народнї лєґенди: Зібрав Володимир Гнатюк // *Етнографічний збірник*. Львів, 1902. Т. XII–XIII. Т. 2. 288 с.

Гримич М. В.Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців (Когнітивна антропологія). Київ: АТ «Віпол», 2000. 380 с.

Грушевська К. Думи про пригоди на морі Поповича // *Первісне громадянство та його пережиток на Україні.* Київ: Державне видавництво України, 1926. Вип 1–2. С. 1–35.

Жайворонок В. В. *Знаки* української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

Жартівливі пісні: Родинно-побутові / упоряд. О .І. Дей, М. Г. Марченко, А. І. Гуменюк. Київ: Наукова думка, 1967. 801 с.

Календарно-обрядові пісні / упоряд., вст. ст., прим. О. Чебанюк. Київ, 1987. 392 с.

Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Київ: АТ «Обереги», 1994. Книга І. 400 с.

Кирчів Р. Передмова // *Колядки і щедрівки*. Київ: Музична Україна, 1991. С. 5–51.

Кісь О. Мати : соціокультурні аспекти материнства // *Народна культура українців. Київ: Дуліби,* 2012. Т. 3: *Зрілість. Жіноцтво. Жіноча субкультура*. 2012. С. 217–234.

Колесса Ф. Українська усна словесність. Львів: Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1938. 643 с.

Колядки і щедрівки / зібрав Володимир Гнатюк // *Етнографічний Збірник*. 1914.Т. XXXV–XXXVI. Т. 1–2.

Костомаров Н. Семейный быт в произведениях южнорусского народнаго песенного творчества // *Костомаров Н. И. Литературное наслеdіе. Автобіографія Н. И. Костомарова : Стихотворенія, сцены, историческіе отрывки, малорусская народная поезія, последняя работа*. СПб.,1890. С. 287–477.

Липа Ю. Призначення України. Львів: Укр. книгарня «Говерля», 1953. 308 с.

Маковій Г. П. Затоптаний цвіт: народознавчі оповідки. Київ: Український письменник, 1993. 243 с.

Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка: навч. посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 176 с.

Огієнко І. Наша літературна мова / упоряд., авт .передм та коментарів М. С. Тимошик. Київ: Наша культура і наука, 2017. 356 с.

Охримович В. Значение малорусских свадебных обрядов. *Этнографическое обозрение*. 1892. Кн XV. С. 1–55.

Разумцева Г. І. Морально-етичні погляди українського народу за фольклорними джерелами: аксіологічний аспект: автореф. дис... канд. філософ. наук. Київ, 2004. 18 с.

Соціально-побутові пісні / упоряд, вст. ст. прим. О. М. Хмілевської. Київ: Дніпро, 1985. 331 с.

Сумцов М. Вага і краса української народної поезії // *Сумцов М. Малюнки з життя українського народного слова.* Харків: б. в., 1910. 64 с.

Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ Западно-Русскій край, снаряженной Императорскимъ Русскимъ Географическимъ Обществомъ. Юго-Западный отдѣлъ. Матеріалы и изследованія собранныя д. чл. П. П. Чубинскимъ. СПб ; репринт. вид. в 7-и т. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. 2011. Т. 5. 1242 с.

Українські народні думи та історичні пісні / упоряд. О. Таланчук. Київ: Веселка, 1990. 240 с.

Українські пісні, видані Максимовичем. Київ: Вид-во АН УРСР, 1962. 344 с.

Франко І. Що *таке поезія*? Передмова // *Вибір декламацій* для *руських селян* і міщан. Львів. 1902. С. 10–11.

REFERENCES

Hayday M. M. (1972) Narodna etyka u fol′klori skhidnykh ta zakhidnykh slov’yan [Folk Ethics in the Folklore of the Eastern and Western Slavs]. Kyiv: Naukova dumka. 200 pp. [in Ukrainian].

Hrymych M. V. (2000). Tradytsiynyy svitohlyad ta etnopsykholohichni konstanty ukrayintsiv (Kohnityvna antropolohiya) [Traditional worldview and ethnopsychological constants of Ukrainians (Cognitive Anthropology)]. Kyiv: AT «Vipol». 380 pp. [in Ukrainian].

Hrushevs′ka K. (1926). Dumy pro pryhody na mori Popovycha [Dumas about adventures on the sea of Popovich]. *Pervisne hromadyanstvo ta yoho perezhytok na Ukrayini* [Primary citizenship and its survival in Ukraine]. Kyiv : Derzhavne vydavnytstvo Ukrayiny, Vyp. 1–2. pp. 1–35 [in Ukrainian].

Zhayvoronok V. V. Znaky ukrayins′koyi etnokul′tury: Slovnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian Ethnoculture: Dictionary-Directory]. Kyiv: Dovira, 2006. 703 pp. [in Ukrainian].

Zhartivlyvi pisni : Rodynno-pobutovi (1967) [Horrible songs: Family-domestic] / uporyad. O. I. Dey, M. H. Marchenko, A. I. Humenyuk. Kyiv: Naukova dumka. 801 pp. [in Ukrainian].

Kalendarno-obryadovi pisni (1987) [Calendar ritual songs] / uporyad., vst. st., prym. O. Chebanyuk. Kyiv. 392 pp. [in Ukrainian].

Kylymnyk S. (1994) Ukrayins′kyy rik u narodnykh zvychayakh v istorychnomu osvitlenni [Ukrainian year in historical light of folk customs]. Kyiv: AT «Oberehy». Kn. I. 400 pp. [in Ukrainian].

Kyrchiv R. (1991) Peredmova. *Kolyadky i shchedrivky* [Christmas carols and shedrivkis]. Kyiv: Muzychna Ukrayina. pp. 5–51 [in Ukrainian].

Kis′ O. (2012). Maty: sotsiokul′turni aspekty materynstva [Mother: sociocultural aspects of Motherhood] *Narodna kul'tura ukrayintsiv* [Folk Culture of Ukrainians]. Kyiv: Duliby, 2012. Vol. 3: *Zrilist'. Zhinotstvo. Zhinocha subkul'tura* [Maturity. Womenfolk. Female subculture]. pp. 217–234 [in Ukrainian].

Kolessa F.(1938) Ukrayins′ka usna slovesnist′ [Ukrainian oral literature]. L′viv: Druk. Nauk. T-va im. Shevchenka. 643 pp.

Kolomyyky (1906) Vol. I–III / zibrav Volodymyr Hnatyuk // *Etnohrafichnyy zbirnyk*. Vol. 18. 315 pp.

Kolyadky i shchedrivky (1914) [Christmas carols and shedrivkis] / zibrav Volodymyr Hnatyuk // *Etnografichnyy Zbirnyk*. XXXV–XXXVI. Vol. 1–2.

Kostomarov N. (1890) Semeynyy byt v proyzvedenyyakh yuzhnorusskoho narodnaho pesennoho tvorchestva [Family life in the works of South Russian folk song creativity] *Kostomarov N. Y. Lyteraturnoe nasledie. Avtobiohrafiya N. Y. Kostomarova : Stykhotvoreniya, stseny, ystorycheskie otryvky, malorusskaya narodnaya poeziya, poslednyaya rabota* [Literary heritage. Autobiography N. I. Kostomarov: Poetry, scenes, historical excerpts, non-Russian folk poetry, last work]. SPb., pp. 287–477 [in Russian].

Lypa Y. U. (1953) Pryznachennya Ukrayiny [Appointment of Ukraine]. L′viv: Ukr. knyharnya «Hoverlya». 308 pp. [in Ukrainian].

Makoviy H. P. (1993) Zatoptanyy tsvit: narodoznavchi opovidky [Rampled flower: ethnographic tales]. Kyiv: Ukrayins′kyy pys′mennyk. 243 pp. [in Ukrainian].

Mosiyashenko V. A. (2005).Ukrayins′ka etnopedahohika [Ukrainian ethnopedagogy]: navch. posibnyk. Sumy: VTD «Universytets′ka knyha», 176 pp. [in Ukrainian].

Ohiyenko I. (2017). Nasha literaturna mova [Our literary language]/ uporyad., avt. peredm. ta komentariv M. S. Tymoshyk. Kyiv: Nasha kul′tura i nauka, 356 pp. [in Ukrainian].

Okhrymovych V. (1891; 1892) Znachenye malorusskykh svadebnykh obryadov i pesen v istoryy evolyutsyy sem′y [The importance of Little Russian wedding rites and songs in the history of the evolution of the family]. *Etnohrafycheskoe obozrenye.* no 4. pp. 44–106 ; Kn. XV. pp. 1–55 [in Russian].

Razumtseva H. I. (2004) Moral′no-etychni pohlyady ukrayins′koho narodu za fol′klornymy dzherelamy: aksiolohichnyy aspect [Moral-ethical views of the Ukrainian people according to folklore sources: axiological aspect]: avtoref. dys. kand. filosof. nauk. Kyiv. 18 pp. [in Ukrainian].

Sotsial′no-pobutovi pisni (1985) [Social-household songs] / uporyad, vst. st. prym. O. M. Khmilevs′koyi. Kyiv : Dnipro. 331 pp. [in Ukrainian].

Sumtsov M. (1910).Vaha i krasa ukrayins′koyi narodnoyi poeziyi [Significance and beauty of Ukrainian folk poetry]. *Sumtsov M. Malyunky z zhyttya ukrayins'koho narodnoho slova* [Drawings from the life of the Ukrainian folk word]. Kharkiv: b.v., pp. 64. [in Ukrainian].

Trudy etnohrafychesko-statystycheskoy ekspedytsiy v Zapadno-Russkiy kray, snaryazhennoy Imperatorskym Russkym Heohrafycheskym Obshchestvom. Yuho-Zapadnyy otdel (2011). [Proceedings of the ethnographic-statistical expedition in the West-Russian region equipped by the Imperial Russian Geographical Society. Southwest depart]. Materialy y yzsledovaniya sobrannyya d. chl. P. P. Chubynskym. SPb.,; reprynt. vyd. v 7-y vol. Kyiv: IMFE im. M. T. Ryl′s′koho. Vol. 5. 1242 pp. [in Ukrainian].

Ukrayins′ki narodni dumy ta istorychni pisni (1990) [Ukrainian folk dumas and historical songs]/ uporyad. O. Talanchuk. Kyiv: Veselka, 240 pp. [in Ukrainian].

Ukrayins′ki pisni, vydani Maksymovychem (1962) [Ukrainian songs, published by Maksimovich]. Kyiv: Vyd-vo AN URSR. 344 pp. [in Ukrainian].

Franko I. (1902) Shcho take poeziya? Peredmova do zb. *Vybir deklamatsiy dlya rus'kykh selyan i mishchan* [What is poetry? Foreword to collection "The choice of declamations for Russian peasants and townspeople"]. L′viv. pp. 10–11. [in Ukrainian].

Received: 23 June, 2021

UDC 81'255.2:004=111=161.2 *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-8*

TRANSLATION FEATURES OF MODERN IT TERMINOLOGY FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

Tatsenko Nataliia,
DSc in Philology, Associate Professor
ORCID ID 0000-0003-2604-2340
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova St, Sumy, 40007, Ukraine
n.tatsenko@gf.sumdu.edu.ua

Orol Veronika,
Student
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova St., Sumy, 40007, Ukraine
veronichkaorol@gmail.com

Abstract. *The article considers the features and basic techniques of translating modern IT terminology from English into Ukrainian. We have found out that the IT terminology of the English language is currently actively developing and plays an essential role as a part of the scientific and technical discourse of the English language. Other languages often borrow English IT terms. Therefore, they are international in their nature. The translation of such terminology is associated with specific difficulties, including requirements for accuracy and adequacy of scientific and technical translation, difficulties in choosing the correct translation equivalent depending on the context and traditions of translation of such terms, and a large number of abbreviations and acronyms in IT terminology.*

The article analyses the features of the translation of IT terms from English into Ukrainian through the use of dictionary definitions of English terms and their equivalents, translation analysis, as well as quantitative analysis of the obtained results. As a result, we have established that the value of the scientific and technical text depends on the accuracy of terms translation. The article examines the main approaches to the modern English IT terminology translation, as well as the peculiarities of the use of these techniques depending on their structural and semantic properties. We have found that the most frequent methods of translating IT terms into Ukrainian are equivalent and analogue translation, transliteration, and loan translation. Such language and translation transformations as preservation of the Latin spelling of the IT term, modulation, grammatical substitutions are also often used.

Keywords: *term, terminology, translation of terms, IT terminology, borrowing, translation transformations.*

Introduction

Modern science and technology are developing at a tremendous pace, which contributes to the growth of scientific and technical information. Accordingly, the practical significance and relevance of scientific and technical translation are growing. It should facilitate the rapid and high-quality exchange of information in the latest scientific and technological discoveries and achievements among scientists and specialists worldwide.

Due to the spread of information technology in English-speaking countries, Ukrainian terminology in this area of IT has a strong influence from the English language: English terms are actively borrowed into Ukrainian (Sydor, Nanivskyy: 2018, p. 179). The main ways of transferring English terminology into the Ukrainian language are transliteration, transcription, loan translation, etc. (Kalnik: 2019, p. 188). However, a significant proportion

© Tatsenko N., Orol V., 2021

of terms in the IT field are multi-component terms or phrases that require appropriate translation techniques and strategies.

Such researchers as O. O. Volkova, V. I. Karaban, T. R. Kyiak, A. Ya. Kovalenko, S. E. Maksimov, M. Kochan, I. M. Kuchman, I. V. Sokolova, S. Halverson and others studied the translation of scientific and technical literature. However, since this process is fast, information accumulates faster than it has time to be processed. Thus, scientists do not have time to consider all existing terminology and its aspects, which explains the lack of studies on the peculiarities of the translation of terms. The study of the translation of IT terminology becomes an urgent task for the theory and practice of translation.

Thus, **the relevance of the research** is due to the importance and, at the same time, understudied translation of scientific and technical literature in the IT field as a means of comprehensive understanding of science and technology at the present stage of scientific and technological progress.

The goal of this article is to explore the features and difficulties of translating modern IT terminology from English into Ukrainian and identify the most common ways to translate such English terms into Ukrainian.

Materials and methods of research

The study is based on 100 units of IT terms selected from English-Ukrainian dictionaries of the computer field (English-Ukrainian IT Dictionary: 2011; English-Ukrainian Dictionary of Computer Terms: 2011; Dictionary of Information Technology Terms: 2021). The analysis of dictionary definitions allows to investigate the term units' contents plan, to specify their semantic structure for the establishment of similarities and differences.

The subject of research and its purpose led to the integrated use of general scientific and translation methods. Among the general scientific methods, a systematic approach is used to interpret the terminology system as a complex, holistic, self-organized, dynamic, structured system of terminological units that are interconnected, interact and develop according to the laws of language and under the influence of extralinguistic factors.

Induction and deduction are used in the article to generalize partial cases of use of terms to establish patterns of development of terminological systems, as well as to analyse the term and terminological system from its general features to specific ones.

The main method of research in the work is translation analysis. Translation analysis of a text is a pragmatically determined activity aimed at a deep understanding of the text being translated at the levels of meaning and content, and the definition of the invariant and translation strategy. Translation analysis is the activity of a translator aimed at an accurate understanding of the material to be translated, as well as to clarify its communicative task and determine the appropriate translation strategy (Maksimov: 2017, p. 125).

Translation analysis of the text involves three stages: pre-translation analysis of the text, the process of translation itself, and post-translation analysis of the result of translation. The part of translation analysis is the choice of those translation transformations that are appropriate to use in the translation of terms or text. Classical typology of translation transformations (Selivanova: 2011, p. 545) provides the following types: a) lexical transformations: formal lexical transformations (practical or conditional-sound transcription, transliteration, reproduction according to the established tradition, loan translation); b) lexical-semantic transformations (generalization, differentiation, modulation); c) grammatical transformations (transposition, grammatical or syntactic replacement, addition, omission); d) lexical and grammatical transformations (antonymous or synonymous translation, compensation, transformations of idiomatic expressions in translation).

Quantitative analysis is used to establish the relationship between different methods of translating English IT terminology into Ukrainian. The component analysis contributes to the study of the semantic structure of terms and the identification of lexical-semantic relations between them. The etymological analysis is used to connect the forms and words of different languages.

Discussion

The sharp leap in the development of science and technology is the result of the fact that the base layer of all new words that appear in different languages every day is specialized vocabulary. Scientific and technical terminology is a complex and essential component of science and technology as a group of terms that operate in a particular field. The value of scientific and technical translation depends on the term accuracy and its translation into another language (Kyrychenko: 2010, p. 52).

O. M. Bilous defines a term as a word or phrase with a specialized, clear meaning in a particular field of science and technology. Each term has an exact concept, and the term itself strives for unambiguity (Bilous: 2013, p. 35). A term is an emotionally neutral word or phrase used to pinpoint the concept or name of objects. The term is always precise, stylistically neutral, and it implies a clear meaning revealed by logical definition (Kozlovska: 2003, p. 19).

Terminology is one of the leading difficulties of translation because it requires accurate and correct reproduction. Technical terms translation in different fields requires a high level of professionalism from the translator, and often even special knowledge in the area where the translation performs (Kalnik: 2019, p. 188).

Technical translation as a subspecies of specialized translation has specific characteristics and requires a specialized translator's approach. While the end product of literary translation is a text that preserves the elegance, style, and "readability" of the original, for a translator of technical terms, the priority is the accuracy and clarity of the translated text because the consequences of lexical mistakes may be much more significant (Diakov: 2000, p. 43). The purpose of technical translation should be to communicate new technical information to a new audience so that the recipient can continue to use it readily (Oxford Dictionaries Online: 2021). As a result, when translating technical texts, the personality and creativity of the translator should be limited or eliminated.

According to several researchers, the translated technical text should be identical to the texts written by professional authors in the language in which the translation is performed (Sukhenko: 2000, p. 87). Non-compliance with the conventions of the technical text may undermine the credibility of both the text as a whole, its author, and the information it contains. Thus, translated technical texts should become an integral part of the general discourse (Schiffman: 2011, p. 61).

Recent research has shown that Ukrainian-language IT terms borrowed from English are translated into Ukrainian mainly through transliteration (Sydor, Nanivskyy: 2019, p. 48). The following most popular borrowing mechanisms are loan translation and transcription. Translators also widely use modulation when the original word or phrase replaces another one for logical reasons. Here, the selection of a contextual synonym takes place. Grammatical substitutions are also often used in technical translation (Kochan: 2009, p. 4).

Research results

Various translation techniques can be used to translate IT terms. The main techniques are equivalent translation, descriptive translation, transliteration, loan translation, transcription, omission of the term, and keeping the English term in the translated text. The choice of translation of IT terms depends on their structural and semantic features, as well as on the presence of an equivalent in the Ukrainian language.

For example, the English term *management server (керуючий сервер)* consists of two components and is formed on the model N + N. When referring to similar terms in the dictionary, there is a choice between two versions of the translation of the term into Ukrainian: the model N + N or the model A + N. The decision in favour of the A + N model was made after referring to analogue texts on the websites of computer companies. At the same time, there is a grammatical substitution, because one of the elements of the phrase changes part of speech while translating.

In the example of *SAN management (управління мережею зберігання даних)*, the English term is a two-word combination. The acronym *SAN* stands for *Storage Area Network* and the task of its translation is complicated by the presence in the Ukrainian language of five

equivalents: *внутрішньосистемна мережа*; *мала локальна мережа*; *мережа запам'ятовуючого приладу*; *мережа зберігання*; *мережа зберігання даних*. Given the specifics and background knowledge, the most adequate in terms of translation is the following equivalent – *мережа зберігання даних*. Thus, the translated term takes the form of a terminological combination of four elements formed by the model N + N + N + N. This method of translation uses the extension of the original form of the term by interpreting the abbreviation. It is needed to note that the translator can also save the abbreviation (*SAN управління*).

The polysemantic nature of some of the terms is another problem of translating IT terminology, as in the following example: *metadata mapping – відображення метаданих*. Here, the English term *mapping* has six equivalents in the Ukrainian language: *відображення*; *відповідність*; *перетворення*; *управління пам'яттю*; *нанесення на карту*, *топографічна зйомка*; *процес позначки буквами мережевих дисків в локальних мережах*. The first option was chosen as the most adequate for translation. This type of translation transformation is called logical synonymy. The term *metadata* has one equivalent – *метадані*, formed using loan translation and morpheme translation.

The English term *information workers – фахівці, що працюють з інформацією* is two-words, formed on the model N + N. When translating into Ukrainian, this term must be explained, which can be done in different ways. The translation decision in favour of the option *фахівці, що працюють з інформацією* was made due to the synonymy of the concepts of *information worker* and *knowledge worker* and the definition of the *knowledge worker* as *фахівець, який працює з інформацією*. As a result, the terminological combination acquires a structure of four elements with the model N + A + prep + N.

The English term *end-to-end security – наскрізний захист* is a complex terminological combination created according to the A + N model. In the Ukrainian language this term corresponds to two equivalents: *комплексне забезпечення безпеки*, *наскрізний захист* (Kuchman: 2005, p. 74). Taking into account the context, the second option is used for translation. Thus, when translated into Ukrainian, the term remains two-word and retains the structure of the original.

The English term *hypervisor-level firewall – антивірусний захист на рівні гіпервізора* is two-syllable, formed according to the A + N model. When translating this terminological combination into Ukrainian, the greatest difficulty is the term *firewall*, which has numerous equivalents and broad semantics. It can be translated as *міжмережевий екран, брандмауер, захисна система* (Kuchman: 2005, p. 61). However, this term is used to describe a system to protect devices and applications from network threats and can not describe the security system itself, but only its individual characteristics. Thus, it was decided to specify the meaning to a narrower one – *антивірусний захист*. To translate the term *hypervisor*, the correspondence created by transliteration was used – *гіпервізор* (Kuchman: 2005, p. 76). Thus, the Ukrainian term consists of five components and is formed according to the model A + N + prep + N + N.

Special attention should be paid to the techniques and features of the translation of abbreviations, which are a significant part of the terms of the IT field. One of the many ways to translate English-language IT abbreviations when translated into Ukrainian is to borrow a foreign abbreviation, for example:

To install a 64-bit OS on a 64-bit PC, your processor needs to support CMPXCHG16b, PrefetchW, and LAHF / SAHF (Microsoft: 2021). *– Для установки 64-розрядної операційної системи на 64-розрядний комп'ютер процесор повинен підтримувати CMPXCHG16b, PrefetchW і LAHF / SAHF.*

Often English abbreviations are borrowed without translation and changes, thus, they remain without translation in Latin spelling in the translated text. This is since English is the main source of IT terms for most languages of the world and many names that have no equivalents in other languages are borrowed in their English version.

An approximate translation of IT terms can also be used. For example, in the following example, the abbreviation *FAQ* has no strict analogue in translation. This term can be translated as *сторінка запитань і відповідей*, and as *питання, які часто задаються*:

To find out more about the changes, visit the FAQ page (Microsoft: 2021). – *Щоб дізнатися більше про ці зміни, відвідайте сторінку запитань і відповідей.*

In some cases, when the meaning of the sentence is not violated by this, the abbreviation or shortening may be omitted when translating the technical text, for example:

If you shared your calendar with an individual email address, they'll see your calendar in their "Other calendars" list (Microsoft: 2021). – *Якщо ви надали доступ окремому користувачеві, він побачить ваш календар у списку «Інші календарі».*

In this example, the abbreviation *email* is omitted, as well as the whole phrase – *an individual email address*. The omission of this element of the text does not change the general meaning of the sentence. Omitting some elements of the text becomes especially expedient in cases when the value of the omitted elements is easily compensated by the context.

If the IT term has an analogue in the language of translation, it is translated by the full word-equivalent, which is the most desirable way to translate such vocabulary. Equivalent translation provides one of the most accurate translation options, as, for example, in the following sentence:

App availability and experience varies by device and market (Microsoft: 2021). – *Доступність і функції програми відрізняються в залежності від типу пристрою і країни його реалізації.*

In this example, the abbreviation *app* (from the English *application*) is translated using the equivalent *програма*. Although the abbreviation is not preserved, it does not have a significant impact on the meaning of the statement, so it is a permissible transformation.

The quantitative analysis allowed to determine the most frequent methods of translating English IT terms into Ukrainian:

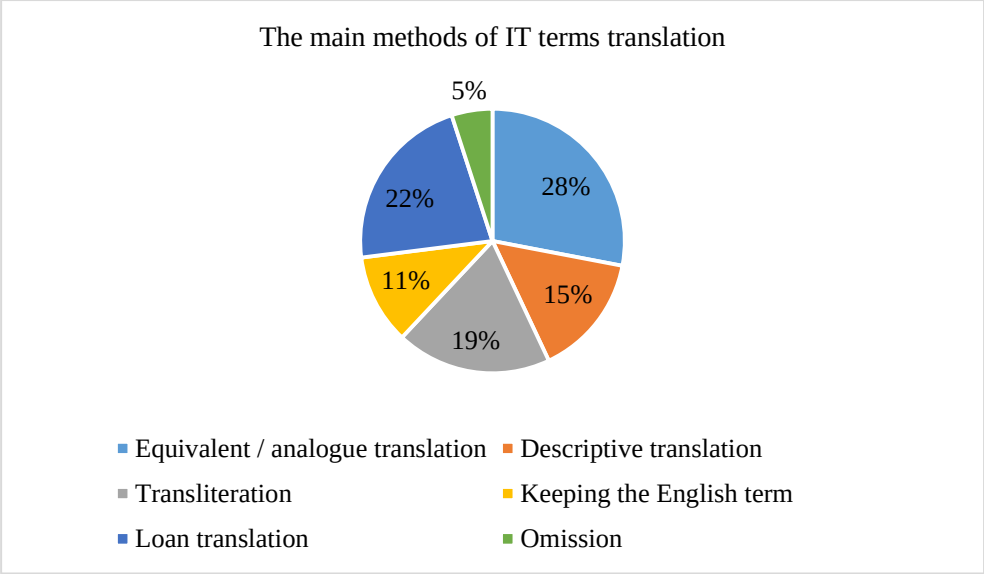

Pic. 1. The main methods of IT term translation

Quantitative analysis has shown that the most frequent method of translating IT terms into English is equivalent and analogue translation. We have combined these two types of translation, because the equivalent is a complete semantic coincidence of terms in the original language and the target language, while the analogue is a partial equivalent. This method of translating IT terms is 28% of the total number of examples.

The research results show that 22% of the examples is loan translation. Transliteration is 19% of the total number of examples. It is also quite common to translate IT terminology using descriptive translation (15% of the total number of examples). In 11% of examples, the term is not translated but is preserved in its original form in the translated text. This method is most often used when translating IT abbreviations, especially those that are international in nature and are used in their English form in most languages.

Omission of the term when its translating is used only in 5% of examples and is the least frequent method of translating IT terms. This is since the terms are an important element of the scientific and technical text and their omission can lead to a violation of the content of the text. Omissions are allowed only in some cases, for example –in case of redundancy of some terms in the text.

Conclusions and prospects

To sum up, the most commonly used methods of translating English IT terminology into Ukrainian are equivalent or analogue translation, loan translation, transliteration. One of the predominant language transformations in the translation of abbreviations and acronyms of IT terminology is borrowing with the preservation of Latin writing. It can be explained by the unreasonableness of deciphering the abbreviation in Ukrainian and creating an abbreviation equivalent due to the cumbersomeness or coincidence of the new abbreviation with other already existing abbreviations. In addition, most abbreviations should be clear to programmers. So, for their convenience, it is not always advisable to translate or create new abbreviations because English is the international language of IT and most documentation, textbooks, correspondence in this area are in English. Ukrainian-language IT terms, borrowed from English, are transferred to the Ukrainian language mainly through transliteration, loan translation and transcription, modulation, and grammatical substitutions.

Prospects for further research are the study of grammatical features of IT texts, terminological phrases, studies of terminological shortenings translation, acronyms, and abbreviations of English into Ukrainian.

REFERENCES

Bilous, O. M., 2013. Naukovo-tekhnichnyi pereklad. Kurs lektsii ta praktychnykh. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv perekladatskykh viddilen [Scientific and technical translation. Course of lectures and practicals. A textbook for students of translation departments]. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka. (in Ukrainian).

Diakov, A. S., 2000. Osnovy terminotvorennia: semantychni ta sotsiolinhvistychni aspekty [Fundamentals of term formation: semantic and sociolinguistic aspects]. Kyiv: KM Academia. (in Ukrainian).

English-Ukrainian dictionary of computer terms, 2011. [online] Available at: <https://naurok.com.ua/anglo-ukra-nskiy-slovnik-komp-yuternih-terminiv-84543.html> (Accessed 20.09.2021).

English-Ukrainian IT dictionary, 2011. [online] Available at: <https://e2u.org.ua/dicts/lou> (Accessed 20.09.2021).

Glossary of terms on information technology, 2021. [online] Available at: <http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_vocab_CD.htm> (Accessed 20.09.2021).

Kalnik, O. P., 2019. Terminolohichni problemy perekladu naukovykh tekstiv u sferi IT tekhnolohii [Terminological problems of translation of scientific texts in the field of IT technologies]. *Young scientist*, pp. 187–190. (in Ukrainian).

Kochan, I. M., 2009. Terminolohiia: natsionalna chy mizhnarodna? [Terminology: national or international?]. *Bulletin of the "Lviv Polytechnic" National University. Series "Problems of Ukrainian terminology"*, pp. 3–8. (in Ukrainian).

Kozlovska, L. S., 2003. Semantychno-strukturnyi analiz terminolohii kompiuternoi sfery (slovotvirnyi aspekt) [Semantic-structural analysis of computer terminology (word-forming aspect)]. *Humanitarian Bulletin. Series: Foreign Philology*, pp. 18–25. (in Ukrainian).

Kuchman, I. M., 2005. Pereklad anhliiskykh terminiv u haluzi kompiuternykh tekhnolohii [Translation of English terms in the field of computer technology]. *Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko*, pp. 164–166. (in Ukrainian).

Kyrychenko, O. A., 2010. Novatsii u movi kompiuternykh korystuvachi [Innovations in the language of computer users]. *Philological treatises*, pp. 51–55. (in Ukrainian).

Maksimov, S. E., 2017. Perekladatskyi analiz tekstu v svitli dyskurs-analizu [Translation analysis of the text in the light of discourse analysis]. *Scientific Bulletin of the UNESCO Department of Kyiv National Linguistic University*, pp. 124–127. (in Ukrainian).

Microsoft, 2021. [online] Available at: <https://www.microsoft.com/en-au/?spl=1> (Accessed 20.09.2021).

Oxford Dictionaries Online, 2021. [online] Available at: <http://oxforddictionaries.com> (Accessed 20.09.2021).

Schiffman, W., 2011. Technische Informatik 3: Grundlagen der PC-Technologie. Berlin: SpringerVerlag.

Selivanova, O. A., 2011. Linhvistychna entsyklopediia [Linguistic encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K. (in Ukrainian).

Sukhenko, K. M., 2000. Leksychni problemy perekladu [Lexical problems of translation]. Kyiv: Vyd-vo Kyiv. un-tu. (in Ukrainian).

Sydor, A. R., Nanivskyy, R. S., 2018. Creation of English media neologisms and methods of their translation into Ukrainian. Scientific Bulletin of the International Humanities University, pp. 179–181.

Sydor, A. R., Nanivskyy, R. S., 2019. Urakhuvannia leksychnykh osoblyvostei sfery informatsiinykh tekhnolohii pid chas perekladu z anhliiskoi movy ukrainskoiu [Taking into account the lexical features of the field of information technology during translation from English into Ukrainian]. Transcarpathian Philological Studies, pp. 47–51. (in Ukrainian).

Received: 08 September, 2021

УДК 811.111’26:659.1:004.738.5:070 *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-9*

УЖИВАННЯ ЗБІРНИХ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ФАУНИ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІКАЦІЙ АНГЛОМОВНИХ САЙТІВ НОВИН)

Ущаповська Ірина,
кандидат філологічних наук, старший викладач
ORCID ID 0000-0001-9746-5581
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
i.ushchapovska@gf.sumdu.edu.ua

Муштай Катерина,
студентка
ORCID ID 0000-0002-4431-4285
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
katrinemsh@gmail.com

Анотація. *Стаття досліджує сутність збірних іменників, які традиційно визначаються як іменники, що позначають групу предметів або живих істот. На сьогодні велика кількість збірних іменників зустрічається у багатьох різноманітних джерелах: граматичних підручниках для школярів, кросвордах, збірниках наукових працях, публіцистичних текстах тощо. Проте це далеко не повний їх перелік. У вжитку залишилися ті збірні іменники, які пройшли випробування часом в процесі їх історичного розвитку. Незважаючи на те, що збірні іменники досить вживані в розмовній мові, проте більшість з них не включено в сучасні словники, навіть після століть використання.*

Керівник відділу онлайн-словників Oxford University Press Кетрін Соанс пояснює цей факт так: «Нам знадобляться докази справжнього використання в наших базах даних, перш ніж ми розглянемо можливість додавання їх до одного з наших словників. Тому для більшості іменників немає словникових статей, як – от a murder of crows, вони сприймаються лише як лінгвістичні курйози» (Gale). Завдяки своїй незвичній формі та гумористичному характеру збірні іменники сприймаються як оказіональні авторські одиниці. Цей факт доведено проведеним нами аналізом фактичного матеріалу англомовних сайтів.

Базисом утворення збірних іменників на позначення фауни були певні асоціацій та характеристики окремих видів тварин, чим й обумовлюється їх незвичне звучання. Хоч і деякі збірні назви груп тварин були видуманими, вони збагатили лексику сучасної розмовної англійської мови та використовуються у різних публікаціях. Доведено, що в утворенні збірних іменників на позначення фауни максимально застосовуються асоціації пов’язані з формою предмету, якістю, тобто характеристиками тварин та забобонам, а також стилістичні прийоми: алітерація, гра слів та метафора. Актуальність їх використання підтверджено в контексті аналізу публіцистичних статей англомовних сайтів.

Корпус збірних іменників на позначення фауни збільшується як за рахунок вторинної номінації, так і за допомогою продуктивних моделей словотворення, зокрема суфіксації. Встановлено, що клас квантифікаторів є відкритим класом слів, склад якого безперервно поповнюється новими збірними іменниками на позначення фауни через зміни екстралінгвістичного характеру, що відбуваються в житті людей.

Ключові слова: *збірні іменники, квантифікатори, метафора, периферійний підрозряд, сема збірності, фауна.*

© Ushchapovska I., Mushtai K., 2021

USE OF COLLECTIVE NOUNS FOR FAUNA DENOTATION (A CASE STUDY OF ENGLISH-LANGUAGE NEWS SITE PUBLICATIONS)

Ushchapovska Iryna,
PhD in Philology, senior lecturer
ORCID ID 0000-0001-9746-5581
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova St, Sumy, 40007, Ukraine
i.ushchapovska@gf.sumdu.edu.ua

Mushtai Kateryna,
student
ORCID ID 0000-0002-4431-4285
Sumy State University
2, Rymskoho-Korsakova St, Sumy, 40007, Ukraine
katrinemsh@gmail.com

Abstract. *The article considers the essence of collective nouns, which are traditionally defined as nouns denoting a group of objects or living beings. Today, a large number of collective nouns are found in many different sources such as grammar textbooks for schoolchildren, crossword puzzles, collections of scientific papers, journalistic texts, and more. However, this is by no means a complete list. Those collective nouns which have passed tests in time in the course of their historical development remained in use. Although collective nouns are widely used in colloquial language, most of them are not included in modern dictionaries, even after centuries of use.*

Catherine Soans, head of Oxford University Press's online dictionaries, explains: "We need evidence of genuine use in our databases before we consider adding them to one of our dictionaries. Therefore, for most nouns there are no dictionary articles, such as a murder of crows, they are perceived only as linguistic curiosities" (Gale). Due to their unusual form and humorous nature, collective nouns are perceived as occasional authorial units. This fact is proved by our analysis of the material of English-language sites.

The basis for the formation of collective nouns to denote the fauna were certain associations and characteristics of certain species of animals. It has resulted in their unusual sound. Although some collective names of animal groups have been invented, they have enriched the vocabulary of modern spoken English and are used in different publications. It has been proved that in the formation of collective nouns to denote the fauna, associations related to the shape of the object, quality, other characteristics of animals, and superstitions, as well as stylistic techniques are used. They are alliteration, play on words, and metaphor. The relevance of their use is confirmed by the analysis of articles of English-language sites.

The corpus of collective nouns to denote fauna increases both due to the secondary nomination and with the help of productive models of word formation, in particular, suffixation. It has been established that the class of quantifiers is an open class of words, the composition of which is constantly replenished with new collective nouns to denote fauna due to changes in extralinguistic nature that occur in human life.

Keywords: *collective nouns, quantifiers, metaphor, peripheral subdivision, seme of collective, fauna.*

Вступ

Різноманіття кількісних характеристик оточуючої об'єктивної реальності притаманне всім сферам людської діяльності. Категорія числа є однією з найбільш важливих характеристик іменника і відноситься до кола питань, які давно привертають увагу лінгвістів. Поясненням актуальності даного мовного аспекту є те, що більшість людей мають потребу у візуальному та конкретному сприйнятті абстрактних

характеристик явищ і предметів у кількісному вираженні, які складно порахувати або виміряти, та які є неосяжними в межах людської уяви.

Актуальність цієї роботи визначається важливістю вивчення квантифікаторів, що пояснюється потребою упорядкування характеристик концепції кількості в англійській мові, зокрема у дослідженні окремих підрозрядів квантифікаторів, аналіз яких не був достатньо повним через їх периферійне положення в межах зазначеного класу слів.

Одним з периферійних підрозрядів квантифікаторів є збірні іменники. Межі цієї категорії на сьогодні й досі є невідомими. Саме це робить дослідження аспектів вживання збірних іменників досить актуальним, оскільки вони згадуються в усіх граматиках і є знайомі широкому загалу через розмовну мову та літературні твори. У сучасній реальності, зважаючи на ріст популярності сайтів новин, особливості вживання збірних іменників на позначення фауни в онлайн публікаціях потребують поглибленого вивчення.

Об'єктом дослідження є англійські іменники з семою збірності.

Мета роботи полягає у висвітленні аспектів вживання збірних іменників на позначення фауни в англомовному публіцистичному дискурсі.

Вирішення поставленої мети було досягнуто шляхом вирішення поставлених **завдань** – довести використання асоціацій та стилістичних прийомів в утворенні збірних іменників на позначення фауни за аналізом фактичного матеріалу англомовних сайтів новин та визначити способи поповнення лексики на позначення фауни через зміни екстралінгвістичного характеру повсякденного життя людей.

Для досягнення поставленої мети використовувалися загальні та спеціальні **методи:** інформаційно-пошуковий метод – для отримання та опрацювання матеріалів англомовних сайтів новин; описовий метод – для з'ясування прототипних ознак збірних іменників як периферійного підрозряду квантифікаторів; метод класифікації – для виявлення різновидів асоціацій та стилістичних прийомів, що використовуються в утворенні збірних іменників; метод порівняння – для порівняння рис представників фауни з використанням іменника на позначення групи даного виду тварин; метод дедукції та індукції – для аналізу історичних фактів, узагальнення інформації та формулювання висновків; кількісний аналіз – для визначення кількості збірних іменників на позначення тварин на початковому етапі їх утворення; функціональний аналіз (для з'ясування ролі, яку збірні іменники на позначення фауни виконують в англомовному публіцистичному тексті залежно від ситуації).

Матеріалом дослідження слугували публікації на англомовних сайтах новин.

У кожній мові виділяється група слів, які поєднуються з іншими частинами мови та мають кількісну визначеність. Цією групою слів, що спрямовані на систематизацію кількості в англійській мові, виступають квантифікатори – вирази, що позначають кількість, наприклад: *many, all, three, a large amount of, etc* (Дубровская, 2016: 54). Квантифікатори з іменниками у множині виконують функцію узагальнення, виділення, конкретизації (Швачко, 2008: 9).

Основу класу квантифікаторів в англійській мові складають кількісні числівники, серед яких виділяють наступні підрозряди: мультиплікативні, дистрибутивні, множинні, порядкові, дробові. Слід зауважити, що кількісні числівники є прототипом цієї категорії. В межах даної категорії виокремлюють ближню та дальню периферії. Зокрема, ближня периферія представлена іменниками, які характеризуються як несистемні квантифікатори, а також невизначеними займенниками, збірними іменниками та псевдо числівниками. До складу дальньої периферії входять: прикметники, прислівники, дієслова, прийменники – тобто ті кількісні одиниці яким притаманно найменше прототипічних ознак.

«Збірний» від латинського *collectivus* означає «який об'єднує, збирає», включає в себе сукупність множини одиниць, тобто дискретних елементів. Збірні іменники (*collective nouns or group nouns*) – традиційно визначаються як іменники, що позначають групу предметів або живих істот (*band, committee, flock, herd, bundle, stack*)

(Дубровская, 2016: 25). Деякі іменники є виключно збірними (наприклад, *team*), але інші мають лише збірне значення (наприклад, *forest* не є збірним у фразі *in the forest*, яка тлумачить ліс як вмістилище, а не як групу дерев).

Саме в збірних іменниках категорія числа реалізується через приховане значення злічувальності та незлічуваності, що обумовлює виокремлення іменників в формах однини та множини, іменники, які не мають форму множини (*singularia tantum*), та іменники, що вживаються тільки у формі множини (*pluralia tantum*).

Вивченню питання збірності присвячена велика кількість робіт (І.Б. Бірюк, В. В. Дубровська, М. А. Живокіна, А. В. Зінченко, С. В. Іконнікова, О. А. Самочорнова, О. С. Тінкован, С. О. Швачко), проте збірні іменники як розряд квантифікаторів, зокрема на позначення фауни залишаються ще недостатньо вивченими через їх периферійне положення в структурі даного класу слів.

Виклад основного матеріалу

Для дослідження збірних іменників на позначення фауни ми вважаємо за доцільне проаналізувати їхню структуру та функціювання в публікаціях на англомовних сайтах новин. Веб-сайт – це величезна кількість даних, які можна вважати справжніми полікультурними сховищами значної кількості невикористаної інформації. Певною мірою його можна вважати культурним агентом, що неперевершено ілюструє процеси глобалізації та локалізації (Pauwels, 2012: 260).

Категоризації збірних іменників відповідає двокомпонентна модель N1 *of* N2 (де N1 – іменник, а N2 – іменники, що називають об'єкт, який піддається категоризації) (Живокина, 2006: 33). Тож розглядаючи дану модель, нас цікавить саме перший її компонент. Репрезентативність цієї моделі серед виявлених вторинних номінацій невизначеної кількості зумовлюється універсальністю граматичного зв'язку між лексемами за рахунок прийменника *of* (Зінченко, 2021: 12).

Всі збірні іменники в англійській мові поділяються на три поняттєві групи, а саме:

- іменники, що позначають множину одухотворених об'єктів;
- іменники, що позначають різні способи організації елементів у просторі;
- іменники, у семантиці яких закладено загальну ідею «сукупність як одне ціле» щодо множини людей (Бірюк, 2015: 14-15).

У запропонованому дослідженні ми аналізуємо збірні іменники першої групи. Визначальним для цієї групи є природа елементів. Лексичним одиницям даної групи притаманна рівноправність, навіть при можливій структурній відмінності між ними. Такі позначення не вибудовуються за принципом наближення чи віддалення від центру категорії. Наприклад, *flight, array, brood, cluster, mob, swarm* (зграя бакланів – *a flight of cormorants*, сімейство їжаків – *an array of hedgehogs*, виводок курчат – *a brood of chicks*, клубок кошенят – *a cluster of cats*, стадо кенгуру – *a mob of kangaroos*, рій бджіл – *a swarm of bees*).

Щодо останнього прикладу *a swarm of bees*, здійснимо аналіз сутності даного терміну та його використання на прикладі декількох англомовних сайтів. Зокрема на сайті *BBC NEWS* в статті "*Endangered South African penguins killed by swarm of bees near Cape Town*" (4) зазначається, що пінгвіни які перебували під загрозою винищення були вбити роєм бджіл. На сайті *CNN* в статті "*A swarm of nearly 40,000 bees attacked police responding to a single bee sting report*" (2) термін *a swarm of bees* використано для інформування, що поліцейських штату Каліфорнія атакували 40000 тисяч бджіл.

В статті "*One man dead after hundreds of stings from Arizona bee swarm*" розміщеної на сайті *The Guardian* (11) збірна назва бджіл використана в трагічному повідомленні щодо загибелі чоловіка від жал аризонських бджіл-вбивць. Аналізуючи вибір іменника *a swarm* на позначення збірності на прикладі *a swarm of bees* можна виявити рівноправність одиниць в даній групі представників фауни – комах. В основу цього збірного іменника покладено дієслово *to swarm* (кишіти, роїтися). Тож між *a swarm* та *a swarm of bees* прослідковується асоціація згуртованої єдності, яка в повній мірі характерна поведінці бджіл під час їхнього нападу чи самозахисту.

Також ідею згуртованої єдності можна прослідкувати на прикладі збірного іменника *mob of kangaroos*, який в перекладі трактується як банда, шайка, компанія. Саме ці слова дуже влучно відбивають сутність поведінки кенгуру. Підтвердженням цього є стаття "*No pressure! Bizarre moment huge mob of kangaroos bound up to a golfer on a fairway and wait for her to tee off*" розміщена на сайті *MailOnline* (10). В цій статті згадується, що дружна компанія глядачів з п'ятнадцяти кенгуру зненацька з'явилася на гольфовому полі, що неабияк вразило гравців.

Тож в утворенні збірних іменників на позначення фауни широко використовуються як асоціації так і стилістичні прийоми. Асоціації, що покладаються в основу утворенні збірних іменників на позначення фауни, можуть бути пов'язані з формою предмета, якістю (характеристики тварин), забобонами (Дубровская, 2016: 27-27). Асоціація пов'язана з формою предмета полягає в тому, що той чи інший представник фауни нагадує особисто або своєю поведінкою ту чи іншу фігуру, має певну форму від якої походить назва його збірного іменника. Наприклад, *pod of seals*, *kaleidoscope of butterflies*.

Використанння наведених назв збірних іменників має місце в сучасній публіцистиці. Зокрема, *pod of seals* використано в назві відеоматеріалу для статті "*Pod of Seals Gather at Gulf of Saint Lawrence, Canada*" розміщеної на сайті *Yahoo! News* (16). Аналізуючи назву даного іменника можна прослідкувати зв'язок між словом *pod* («стручок») та формою будови тіла власне самого морського котика.

Наступний з наведених збірних іменників який віднесено до групи асоціацій пов'язаних з формою представників фауни – це *kaleidoscope of butterflies.* В цьому випадку назва збірного іменника відображує особливості поведінки метеликів, які групуючись нагадують фігури калейдоскопу. Після багатьох років посухи в штаті Квінсленд, Австралія, було зафіксовано рідкісне явище – величезне пурхання метеликів. Їхня весняна поява відбулася після довгоочікуваного дощу і нагадала калейдоскоп (стаття "*Kaleidoscope of butterflies descend on Kynuna property in outback Queensland*", сайт *ABC News* (7)).

Наступна група асоціацій, які використовуються в утворенні збірних іменників на позначення фауни, пов'язана з якістю, характеристиками власне самих тварин. Наприклад, *a skulk of foxes, a pride of lions*. Зупинимося на збірному іменнику *a skulk of foxes.* Слово *a skulk* в перекладі означає хитрість, а це як відомо основна риса, з якою асоціюється даний звір. Зоонім «лисиця» у більшості мов уособлює хитрість. Такою вона увійшла в уснопоетичні перекази і художню творчість різних народів. Порівняти характер людини з характером лисиці означає насамперед вказати на цю рису. Та хитрість лисиці майже синонім її розуму, обережності й розважливості (Юзьвяк, 2015: 106). Підтвердженням цієї риси може слугувати стаття "*38 injured as skulk of foxes attack Bengal village*" розміщена на сайті *The Hindu* (1). Поліція повідомила, що велика кількість людей отримала поранення внаслідок нападу 15-20 лисиць на будинки в сільській місцевості в штаті Західної Бенгалії, Індія. Цей неочікуваний напад і характеризує лисиць як хитрих, підступних хижаків.

Розглянемо збірний іменник *a pride of lions* та пов'язані з ним асоціації. Слово *a pride* в перекладі означає гордість. Лев – король звірів, ототожнюється з символами величі, сили, влади та могутності. В літературних творах його зображують гордим, благородним, хоробрим, розумним звіром, що й породжує дані асоціації. Стаття "*Pride of Lions Nap on Road in South Africa as Coronavirus Kills Traffic*" з сайту *NEWS18* (17), висвітлює сучасні реалії пов'язані з пандемією та влучно підкреслює вдале використання слова *a pride* в збірному іменнику *a pride of lions.* Леви гордо розліглися на шосе через впевненість відсутності руху машин внаслідок карантинних обмежень.

Далі розглянемо асоціації пов'язані з забобонами, що беруться в основу утворення збірних іменників. Ще здавна ворони привертали увагу людей оскільки їх вважали віщими, містичними птахами, здатними передбачати біду, горе, війну, голод і багато іншого лиха. Причому з негативом асоціюються як ворон, так і ворона. Наприклад, в Англії свято вірили в такі забобони, що ці птахи спроможні відчувати

епідемії, пожежі, або будь які інші соціальні катастрофи які очікують людей. Тому не дивно, що збірний іменник на позначення груп воронів – *an unkindness of ravens*, що в перекладі означає ворожість, а на позначення груп ворон – *a murder of crows,* що перекладається як вбивство.

Такі забобони, пов'язані з даною групою птахів, не залишилися в минулому, вони притаманні й сучасному світові, час від часу з'являються в публіцистиці. Зокрема, новина про те, що зграя воронів відзначила вихід нового шоу від Netflix про Шерлока Холмса з'явившись на Бейкер-стріт була розміщена в статті "*Unkindness of ravens in Baker Street as new Sherlock Holmes series launches*" на сайті *Belfast Telegraph:*

The statue of the fictional detective and the facade of Baker Street tube station have been covered in model black birds in celebration of the launch of The Irregulars… (21). Аналогічно, термін "*an unkindness of ravens*" міг випливати з хибного переконання 19-го століття, що ці птахи не були турботливими батьками, іноді виганяючи своїх дитинчат з гнізд, щоб постояти за себе ще до того, як вони були готові (Lester).

Проаналізуємо збірний іменник *a murder of crows* на прикладі новини поданої в статті "*P.E.I. students save owl from murder of crows*" на сайті *CBC NEWS* (13). В даній статті висвітлюється подія, за якої учні з острова Принца Едварда врятували сову від зграї ворон. Така поведінка цих птахів, що нападають на слабших, вкотре дає підстави асоціювати їх з вбивчою силою. На основі старих народних переказів, забобонів та міфології існує кілька різних пояснень походження терміну "*a murder of crows*". Сміттярі в природі, ворони, асоціюються зі смертю, вважаються шкідниками, що пов'язує їх зі смертю та страхом. Гучні, нестримні й дуже розумні ворони давно асоціюються зі злом (Garth).

Окрім асоціацій при утворенні збірних іменників використовується і низка стилістичних прийомів, а саме: алітерація, гра слів, метафора (Дубровская, 2016: 28).

Використання стилістичного прийому алітерації, що полягає в повторенні однорідних приголосних звуків, підсилює виразність значення збірного іменника. Наприклад, *a zeal of zebras, a caravan of camels, a leap of leopards.* Вказані збірні іменники досить вживані в заголовках новинних сайтів. Зокрема, словосполучення *a zeal of zebras* було використано аби привернути увагу читачів в статті "*PG County's unrestrained roaming zeal of zebras still eluding capture*" в блозі Хезер Жаке (15). Слово *a zeal* в перекладі означає запал, завзяття. Саме ці слова є ключовими в назві зазначеної статті в якій повідомляється про втечу групи зебр з приватної ферми та їх подальше кочування з метою уникнення полону, утримання в неволі. Це характеризує їх як волелюбних, запальних представників фауни.

Наступний збірний іменник на якому б хотіли зосередитися – *a caravan of camel.* Проаналізуємо його утворення на прикладі статті "*SES, emergency services guide caravan of camels through tricky bush near Poatina*" розміщеної на сайті *The Examiner* (20). Сутність іменника *a caravan* розкривається через слова караван, низка. Як відомо стадо верблюдів рухається один за одним, перетинаючи місцевість. Даний факт підтверджується у змісті вказаної статті коли рятувальні служби спрямували згуртовану групу верблюдів уздовж острова Тасманія.

Ще одним прикладом використання алітерації є збірний іменник *a leap of leopards.* Розглянемо його застосуванння в одному з новинних повідомлень поданого в статті "*Ballari: Leap of leopards kills nine male sheep*" сайту *Daijiworld.com* (3). В перекладі *a leap* означає стрибок. В статті повідомляється, що внаслідок неочікуваного нападу леопардів загинула група овець. Стрімкий стрибок хижаків не залишив їм жодних шансів вижити.

Ще одним стилістичних прийомів який використовується при утворенні збірних іменників на позначення фауни є гра слів. Цей стилістичний прийом нерідко використовується в публіцистиці, базуючись на поєднанні слів відповідно до їх багатозначності. В підтвердження викладеного розглянемо наступний приклад – *a flight of bees*. Гра слів полягає в тому, що бджоли відносяться до класу комах, які мають крила, а тому і здатні літати. Слово *a flight* в перекладі означає політ.

Використання цього виразу застосовується в статті "*Flight of the Bumblebee*" розміщеної на сайті *Science News* (5).

Особливе місце в утворенні збірних іменників належить наступному стилістичному прийому – метафорам. На сьогодні склалася думка, за якою фахова мова відбиває когнітивні структури, які знаходяться у взаємозв'язку з лінгвістичними структурами, а метафоричність наукових термінів мотивується не лише загальнолінгвістичною тенденцією розвитку мови науки, але й метафоричністю мислення (Буряк, 2019: 33).

Метафори дозволяють дати означення тому, що важко конкретно описати або тому, для чого ще не існує позначення. До безперечних когнітивних сфер метафори відноситься вираження ідеї квантитативності. З огляду на це стає цілком правомірним виділення концепту «число, кількість», реалізованого в публіцистичних текстах засобами метафори (Слугина, 2007: 21). З огляду на вище викладене, частіш за все квантативна метафора пояснюється польотом фантазії автора публіцистичного тексту і наділена яскравим образом, рідко має чітке трактування.

Досліджуючи можливості метафор О. Балабан серед множини типів метафор виділяє полісемічну метафору, яка межує з багатозначними словами (Балабан, 2008: 83). Тож, за полісемічні приймаються слова які поряд з прямими значеннями мають щонайменше одне переносне.

Розглянемо застосування полісемічної метафори на прикладі збірних іменників *a litter of kittens, a litter of puppies*. Слово *a litter* полісемічним та має декілька непрямих значень: безлад, послід, сміття. В прямому значенні цей збірний іменник позначає групу кошенят, щенят, виводок. Саме в такому прямому значенні використовується збірний іменник a *litter of kittens* у статті "*Sanitation workers rescue abandoned litter of kittens*" на сайті *ABC7* (19) та у статті "*Kitten season: Avoid 'kit-napping,' don't assume a litter of kittens is abandoned*" на сайті *FOX 13 Tampa Bay* (8). Те ж саме спостерігається у використанні збірного іменника *a litter of puppies* у статті "*Litter of labrador puppies found abandoned near Winchester*" на сайті *BBC NEWS* (9). В основі вище викладених статей розповідається про покинутих новонароджених кошенят і щенят та їх порятунок соціальними службами.

Окремо слід виділити метафору за подібністю з іншим збірним іменником, утвореним с допомогою звуконаслідування – *a gaggle of geese*, яка нерідко потрапляє до заголовків новинних статей. Проаналізуємо її використання на прикладі статті "*Gaggle of geese holds up Portland traffic*" сайту *News Center Maine* (6). Саме слово *a gaggle* у складі наведеного збірного іменника в перекладі означає «ґелґотання». Гуси як представники птахів з родини качиних асоціюються з гучними, метушливими представниками фауни. Це і підтверджується у сюжеті вище наведеної статті, коли гуси навели шороху, перекривши дорогу транспорту та пішоходам, своєю непередбачуваною, хаотичною поведінкою. Такі приклади метафор, що формуються на особистісних характеристиках чи поведінці окремого виду тварин, називаються метафорами-зооморфізмами. Даний тип метафори також знайшов своє відображення у формуванні збірних іменників на позначення груп тварин.

Зокрема, було встановлено, що образне значення назв тварин реалізується у порівняннях із різними моделями, за якими здійснюється зіставлення, назви тварин використовуються як у своєму прямому, так і переносному (метафоричному) вживанні (Руснак, 2011: 332). Підтвердженням цьому слугують наступні збірні іменники *a sleuth of bears, a shrewdness of apes,* в основі яких чітко прослідковується зіставлення тварин з характерними для них рисами. Якщо брати до уваги збірний іменник *a shrewdness of apes,* то *a shrewdness* в перекладі означає проникливість, здогадливість. Відомо, що саме ці риси характерні мавпам, які є вважаються прототипом людини. Спостереження мандрівників за мавпами, були вражаючими, особливо щодо шимпанзе, схожих на людей, через їх товариський характер, тактильні обійми, доглядання і сміхом (Sewell, 2016: 37).

Вторинні номінації як одне з джерел поповнення збірних іменників через їх комплексну сутність виконують різноманітні функції в англомовних публіцистичних текстах. Серед множини таких функцій в утворенні збірних іменників на позначення фауни в найбільшому ступені реалізуються такі як: естетична, когнітивна та функція реалізації ефекту очікування.

Потужний прагматичний потенціал вторинних номінацій невизначеної кількості забезпечує їх широке залучення до мовотворчості авторів англомовної періодики для реалізації інформаційної, персуазивної, регулятивної та інших функцій публіцистики (Зінченко, 2021: 15).

Естетична функція покликана відображати прикрашальні властивості метафор невизначеної кількості в публіцистичних текстах, як приклад наведемо статтю "*The Western Ghats home to a rainbow of butterflies*" на сайті *The Hindu* (22).

Функція реалізації ефекту очікування сприяє формуванню певного образу в аудиторії про зміст публіцистичної статті, який пізніше й буде в ній розкритий. Прикладом слугує стаття "*Pandemic Aside, a Plague of Destructive Rats Appear to Be Australia's Latest Problem*" на сайті *NEWS18* – у статті розповідається про несподівану появу зграї щурів та їхні дії, що мають руйнівний характер (12).

Когнітивна функція вторинних номінацій призводить до формування асоціацій на основі предметів навколишнього середовища. Прикладом слугує стаття "*Pensioner finds nest of mice in her sofa as she's forced to live in Travelodge*" на сайті *Mirror* (14).

Другим способом поповнення збірних іменників новими лексичними одиницями є застосування продуктивних моделей словотворення, зокрема суфіксації. В англійській мові виділяють низку морфем, які покладаються в основу утворення іменників з семою збірності. До них належать суфікси *-(i)ty (family of beavers; company of parrots); -(e)ry (bury of rabbits, rookery of penguins); -y (army of ants); -ment (parliament of owls); -ness (unkindness of ravens, whiteness of swans); -ing (paddling of ducks, glaring of cats); -ion (ostentation of peacocks, murmuration of starlings, dissimulation of birds*); а також кореневі морфеми *-ment* (*movement of moles)* і *-load (cartload of monkeys*).

Отже, клас квантифікаторів є відкритим класом слів, постійно поповнюється новими лексичними одиницями. Корпус таких одиниць збільшується або за рахунок вторинної номінації, зокрема метафоричного переносу, або за допомогою продуктивних моделей словотворення (суфіксації, словоскладання, телескопії). Вживання лексичних одиниць, що виражають невизначену кількість, є невід'ємною частиною повсякденного, неформального спілкування.

Висновки

Обґрунтовано, що в утворенні збірних іменників на позначення фауни максимально застосовуються різноманітні асоціації та ціла низка стилістичних прийомів. Асоціації, що лежать в основі їх утворення вмотивовують вибір незвичних, на перший погляд, іменників на позначення представників фауни. Наведені приклади збірних іменників дозволяють стверджувати про їхню актуальність в контексті англомовних онлайн публікацій. Збірні іменники займають значне місце в розмовній мові і є її невід'ємним елементом, склад якого безперервно поповнюється підрозрядом, що відображає зміни екстралінгвістичного характеру, що відбуваються в житті людей.

Доведено, що в утворенні збірних іменників на позначення фауни максимально застосовуються асоціації пов'язані з формою предмету, якістю, тобто характеристиками тварин та забобонам, а також стилістичні прийоми: алітерація, гра слів та метафора. Актуальність їх використання підтверджено в контексті аналізу публікацій англомовних сайтів.

Визначено, що корпус збірних іменників на позначення фауни збільшується як за рахунок вторинної номінації, так і за допомогою продуктивних моделей словотворення, зокрема суфіксації. Встановлено, що клас квантифікаторів є відкритим класом слів, склад якого безперервно поповнюється новими збірними іменниками на

позначення фауни через зміни екстралінгвістичного характеру, що відбуваються в житті людей. Викладене обумовлює необхідність проведення подальших досліджень утворення, вживання та поповнення збірних іменників на позначення фауни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Балабан, 2008 – Балабан О. О. Метафора як семантична універсалія. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2008. Вип. 1. С. 81-87.

Бірюк, 2015 – Бірюк І.Б., Гейдарова Г.С. Собирательные существительные как лексико-грамматикческий подкласс слов в английском языке. *Acta Germano – Slavika VI.* 2015. С. 12-18.

Буряк, 2019 – Буряк К. М., Кузнєцова І. В. Особливості вживання англомовних зоонімів cat та dog в науковій літературі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2019 № 38. Том 3. С. 33-37.

Дубровская, 2013 – Дубровская В. В. Класс квантификаторов в когнитивной лингвистике. *Вестник Нижегородского государственного лингвистического университета им. Н. А. Добролюбова.* 2013. Вып. 22. С. 51-62.

Дубровская, 2016 – Дубровская В. В. Особенности периферийных квантификаторов – собирательных имен существительных в современном английском языке. *Вестник Нижегородского государственного лингвистического университета им. Н. А. Добролюбова.* 2016. Вып. 35. С. 24-31.

Живокина, 2006 – Живокина М. А. Категоризация собирательных существительных в английском языке. *Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация.* 2006. №2. С. 32-37.

Зінченко, 2021 – Зінченко А. В. Вторинні номінації невизначеної кількості в англомовному публіцистичному дискурсі: лінгвокогнітивний та прагмастилістичний аспекти: автореф. дис. .... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Запоріжжя, 2021. 21 с.

Руснак, 2011 – Руснак В. І. Зоосемічні фразеологічні одиниці як носії національно маркованої вторинної номінації. *Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія».* 2011. Вип. 19. С. 329-336

Слугина, 2007 – Слугина О. В. Концептуализация квантативных свойств метафоры в англоязычном поэтическом тексте. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2007. № 2. С. 21-25

Швачко, 2008 – Швачко С. О. Квантитативні одиниці англійської мови: перекладацькі аспекти: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2008. 141 с.

Юзьвяк, 2015 – Юзьвяк О. О. Національно-культурна специфіка зоонімів на прикладах фразеологічних одиниць української, англійської та французької мов. *Молодий вчений.* 2015. № 6(2). С. 105-108.

Gale – Gale L. An Omission of Collective Nouns. URL: https://www.theguardian.com/media/mind-your-language/2011/jun/06/mind-your-language-collective-nouns (Last accessed: 19.01.2022).

Garth – Garth C. Clifford. What is a Group of Crows Called & Why? [Murder Background]. World Birds Joy of Nature. August 4, 2021. URL: https://worldbirds.com/what-is-a-group-of-crows-called/ (Last accessed: 19.01.2022).

Lester – Lester P. Collective nouns for birds: Why we call it a murder of crows, murmuration of starlings and a conspiracy of ravens. Country Life. URL: https://www.countrylife.co.uk/nature/collective-nouns-for-birds-68344 (Last accessed: 19.01.2022).

Pauwels, 2012 – Pauwels L. A. Multimodal Framework for Analyzing Websites as Cultural Expressions. *Journal of Computer-Mediated Communication.* 2012. Vol. 17, Issue 3. P. 247–265.

Sewell, 2016 – Sewell M. A Charm of Goldfinches. Other Collective Nouns. London. Penguin Random House UK, 2016. 159 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. 38 injured as skulk of foxes attack Bengal village [Electronic resource]. – Access mode : https://www.thehindu.com/news/national/other-states/38-injured-as-skulk-of-foxes-attack-bengal-village/article37448678.ece
2. A swarm of nearly 40,000 bees attacked police responding to a single bee sting report [Electronic resource]. – Access mode : https://edition.cnn.com/2020/02/21/us/bee-sting-attacked-california-trnd/index.html
3. Ballari: Leap of leopards kills nine male sheep [Electronic resource]. – Access mode : https://daijiworld.com/news/newsDisplay?newsID=860467
4. Endangered South African penguins killed by swarm of bees near Cape Town [Electronic resource]. – Access mode : https://www.bbc.com/news/world-africa-58622482
5. Flight of the Bumblebee [Electronic resource]. – Access mode : https://www.sciencenews.org/article/flight-bumblebee
6. Gaggle of geese holds up Portland traffic [Electronic resource]. – Access mode : https://www.newscentermaine.com/article/life/animals/gaggle-of-geese-holds-up-portland-traffic/97-a86464ec-1721-4b0d-8fde-e04c6e08db55
7. Kaleidoscope of butterflies descend on Kynuna property in outback Queensland [Electronic resource]. – Access mode : https://www.abc.net.au/news/2020-09-29/kynuna-kaleidoscope-of-butterflies-outback-queensland/12712466
8. Kitten season: Avoid ‘kit-napping,’ don’t assume a litter of kittens is abandoned. https://www.fox13news.com/news/kitten-season-found-a-litter-of-kitten-dont-assume-its-abandoned
9. Litter of Labrador puppies found abandoned near Winchester [Electronic resource]. – Access mode : https://www.bbc.com/news/uk-england-hampshire-58966536
10. No pressure! Bizarre moment huge mob of kangaroos bound up to a golfer on a fairway and wait for her to tee off [Electronic resource]. – Access mode : https://www.dailymail.co.uk/news/article-10138197/Only-Australia-Kangaroos-stun-golfers-Gold-Coast-park-fairway.html
11. One man dead after hundreds of stings from Arizona bee swarm [Electronic resource]. – Access mode : https://www.theguardian.com/us-news/2021/jul/31/arizona-bee-swarm-man-died-stings
12. Pandemic Aside, a Plague of Destructive Rats Appear to Be Australia's Latest Problem [Electronic resource]. – Access mode : https://www.news18.com/news/buzz/pandemic-aside-a-plague-of-destructive-rats-appear-to-be-australias-latest-problem-3785282.html
13. P.E.I. students save owl from murder of crows [Electronic resource]. – Access mode : https://www.cbc.ca/news/canada/prince-edward-island/pei-summerside-owl-saved-oct-2021-1.6221885
14. Pensioner finds nest of mice in her sofa as she's forced to live in Travelodge [Electronic resource]. – Access mode : https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/pensioner-finds-nest-mice-sofa-25429147
15. PG County's unrestrained roaming zeal of zebras still eluding capture [Electronic resource]. – Access mode : https://original.newsbreak.com/@heather-jauquet-561408/2399662304971-pg-county-s-unrestrained-roaming-zeal-of-zebras-still-eluding-capture
16. Pod of Seals Gather at Gulf of Saint Lawrence, Canada [Electronic resource]. – Access mode : https://ph.news.yahoo.com/pod-seals-gather-gulf-saint-141659280.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig
17. Pride of Lions Nap on Road in South Africa as Coronavirus Kills Traffic [Electronic resource]. – Access mode :

18. https://www.news18.com/news/buzz/pride-of-lions-nap-on-road-in-south-africa-as-coronavirus-kills-traffic-2581561.html
19. Sanitation workers rescue abandoned litter of kittens [Electronic resource]. – Access mode : https://www.mysuncoast.com/2021/09/07/sanitation-workers-rescue-abandoned-litter-kittens/
20. SES, emergency services guide caravan of camels through tricky bush near Poatina [Electronic resource]. – Access mode : https://www.examiner.com.au/story/7131137/a-caravan-rescue-like-no-other-near-poatina/
21. Unkindness of ravens in Baker Street as new Sherlock Holmes series launches [Electronic resource]. – Access mode : https://www.belfasttelegraph.co.uk/entertainment/film-tv/news/unkindness-of-ravens-in-baker-street-as-new-sherlock-holmes-series-launches-40242384.html
22. The Western Ghats home to a rainbow of butterflies [Electronic resource]. – Access mode : https://www.thehindu.com/news/national/kerala/the-western-ghats-still-home-to-a-rainbow-of-butterflies/article29956417.ece

REFERENCES

Balaban, 2008 – Balaban O. O. Metafora yak semantychna universaliya. [Metaphor as a semantic universal]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu.* Ser.: Filolohiya. 2008. Issue 1. Pp. 81-87. [in Ukrainian]

Bíryuk, 2015 – Bíryuk Í.B., Geydarova G.S. Sobiratelnyye sushchestvitelnyye kak leksiko-grammatikcheskiy podklass slov v angliyskom yazyke. [Collective nouns as a lexico-grammatical subclass of words in English]. *Acta Germano – Slavika VI.* 2015. Pp. 12-18. [in Russian]

Buryak, 2019 – Buryak K. M., Kuznyetsova I. V. Osoblyvosti vzhyvannya anhlomovnykh zoonimiv cat ta dog v naukoviy literaturi. [Features of the use of English zoonyms cat and dog in the scientific literature]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiya.* 2019. № 38. Vol. 3. Pp. 33-37. [in Ukrainian]

Dubrovskaya, 2013 – Dubrovskaya V. V. Klass kvantifikatorov v kognitivnoy lingvistike. [The class of quantifiers in cognitive linguistics]. *Vestnik Nizhegorodskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta im. N. A. Dobrolyubova.* 2013. Issue 22. pp. 51-62. [in Russian]

Dubrovskaya, 2016 – Dubrovskaya V. V. Osobennosti periferiynykh kvantifikatorov – sobiratelnykh imen sushchestvitelnykh v sovremennom angliyskom yazyke. [Features of peripheral quantifiers - collective nouns in modern English.]. *Vestnik Nizhegorodskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta im. N. A. Dobrolyubova.* 2016. Issue 35. pp. 24-31. [in Russian]

Zhivokina, 2006 – Zhivokina M. A. Kategorizatsiya sobiratelnykh sushchestvitelnykh v angliyskom yazyke. [Categorization of collective nouns in English]. *Vestnik VGU. Seriya: Lingvistika i mezhkulturnaya kommunikatsiya*. 2006. №2. pp. 32-37. [in Russian]

Zinchenko, 2021 – Zinchenko A. V. Vtorynni nominatsiyi nevyznachenoyi kilkosti v anhlomovnomu publitsystychnomu dyskursi: linhvokohnityvnyy ta prahmastylistychnyy aspekty [Secondary nominations of indefinite number in English journalistic discourse: linguocognitive and pragmastylistic aspects]: avtoref. dys. .... kand. filol. nauk: 10.02.04 «Hermanski movy». Zaporizhzhya, 2021. 21 p. [in Ukrainian]

Rusnak, 2011 – Rusnak V. I. Zoosemichni frazeolohichni odynytsi yak nosiyi natsionalno markovanoyi vtorynnoyi nominatsiyi. [Zoosemic phraseological units as carriers of nationally marked secondary nomination]. *Naukovi zapysky. Seriya «Filolohichna». Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiya».* 2011. Issue 19. pp. 329-336. [in Ukrainian]

Slugina, 2007 – Slugina O. V. Kontseptualizatsiya kvantativnykh svoystv metafory v angloyazychnom poeticheskom tekste. [Conceptualization of Quantative Properties of Metaphor in English Poetic Text]. *Voprosy kognitivnoy lingvistiki.* 2007. № 2. pp. 21-25. [in Russian]

Shvachko, 2008 – Shvachko S. O. Kvantytatyvni odynytsi anhliys′koyi movy: perekladats′ki aspekty: navch. posib. [Quantitative units of English: translation aspects: textbook.]. Vinnytsya: Nova knyha, 2008. 141 p. [in Ukrainian]

Yuzvyak, 2015 – Yuzvyak O. O. Natsionalno-kulturna spetsyfika zoonimiv na prykladakh frazeolohichnykh odynyts ukrayinskoyi, anhliyskoyi ta frantsuzkoyi mov. [National and cultural specifics of zoonyms on the examples of phraseological units of Ukrainian, English and French languages]. *Molodyy vchenyy.* 2015. № 6(2). pp. 105-108. [in Ukrainian]

Gale – Gale L. An Omission of Collective Nouns. URL: https://www.theguardian.com/media/mind-your-language/2011/jun/06/mind-your-language-collective-nouns (Last accessed: 19.01.2022).

Garth – Garth C. Clifford. What is a Group of Crows Called & Why? [Murder Background]. World Birds Joy of Nature. August 4, 2021. URL: https://worldbirds.com/what-is-a-group-of-crows-called/ (Last accessed: 19.01.2022).

Lester – Lester P. Collective nouns for birds: Why we call it a murder of crows, murmuration of starlings and a conspiracy of ravens. Country Life. URL: https://www.countrylife.co.uk/nature/collective-nouns-for-birds-68344 (Last accessed: 19.01.2022).

Pauwels, 2012 – Pauwels L. A. Multimodal Framework for Analyzing Websites as Cultural Expressions. *Journal of Computer-Mediated Communication.* 2012. Vol. 17, Issue 3. P. 247–265.

Sewell, 2016 – Sewell M. A Charm of Goldfinches. Other Collective Nouns. London. Penguin Random House UK, 2016. 159 p.

ILLUSTRATIVE SOURCES

1. 38 injured as skulk of foxes attack Bengal village [Electronic resource]. – Access mode : https://www.thehindu.com/news/national/other-states/38-injured-as-skulk-of-foxes-attack-bengal-village/article37448678.ece

2. A swarm of nearly 40,000 bees attacked police responding to a single bee sting report [Electronic resource]. – Access mode : https://edition.cnn.com/2020/02/21/us/bee-sting-attacked-california-trnd/index.html

3. Ballari: Leap of leopards kills nine male sheep [Electronic resource]. – Access mode : https://daijiworld.com/news/newsDisplay?newsID=860467

4. Endangered South African penguins killed by swarm of bees near Cape Town [Electronic resource]. – Access mode : https://www.bbc.com/news/world-africa-58622482

5. Flight of the Bumblebee [Electronic resource]. – Access mode : https://www.sciencenews.org/article/flight-bumblebee

6. Gaggle of geese holds up Portland traffic [Electronic resource]. – Access mode : https://www.newscentermaine.com/article/life/animals/gaggle-of-geese-holds-up-portland-traffic/97-a86464ec-1721-4b0d-8fde-e04c6e08db55

7. Kaleidoscope of butterflies descend on Kynuna property in outback Queensland [Electronic resource]. – Access mode : https://www.abc.net.au/news/2020-09-29/kynuna-kaleidoscope-of-butterflies-outback-queensland/12712466

8. Kitten season: Avoid ‘kit-napping,’ don’t assume a litter of kittens is abandoned. https://www.fox13news.com/news/kitten-season-found-a-litter-of-kitten-dont-assume-its-abandoned

9. Litter of Labrador puppies found abandoned near Winchester [Electronic resource]. – Access mode : https://www.bbc.com/news/uk-england-hampshire-58966536

10. No pressure! Bizarre moment huge mob of kangaroos bound up to a golfer on a fairway and wait for her to tee off [Electronic resource]. – Access mode :

https://www.dailymail.co.uk/news/article-10138197/Only-Australia-Kangaroos-stun-golfers-Gold-Coast-park-fairway.html
11. One man dead after hundreds of stings from Arizona bee swarm [Electronic resource]. – Access mode : https://www.theguardian.com/us-news/2021/jul/31/arizona-bee-swarm-man-died-stings
12. Pandemic Aside, a Plague of Destructive Rats Appear to Be Australia's Latest Problem [Electronic resource]. – Access mode : https://www.news18.com/news/buzz/pandemic-aside-a-plague-of-destructive-rats-appear-to-be-australias-latest-problem-3785282.html
13. P.E.I. students save owl from murder of crows [Electronic resource]. – Access mode : https://www.cbc.ca/news/canada/prince-edward-island/pei-summerside-owl-saved-oct-2021-1.6221885
14. Pensioner finds nest of mice in her sofa as she's forced to live in Travelodge [Electronic resource]. – Access mode : https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/pensioner-finds-nest-mice-sofa-25429147
15. PG County's unrestrained roaming zeal of zebras still eluding capture [Electronic resource]. – Access mode : https://original.newsbreak.com/@heather-jauquet-561408/2399662304971-pg-county-s-unrestrained-roaming-zeal-of-zebras-still-eluding-capture
16. Pod of Seals Gather at Gulf of Saint Lawrence, Canada [Electronic resource]. – Access mode : https://ph.news.yahoo.com/pod-seals-gather-gulf-saint-141659280.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig
17. Pride of Lions Nap on Road in South Africa as Coronavirus Kills Traffic [Electronic resource]. – Access mode :
18. https://www.news18.com/news/buzz/pride-of-lions-nap-on-road-in-south-africa-as-coronavirus-kills-traffic-2581561.html
19. Sanitation workers rescue abandoned litter of kittens [Electronic resource]. – Access mode : https://www.mysuncoast.com/2021/09/07/sanitation-workers-rescue-abandoned-litter-kittens/
20. SES, emergency services guide caravan of camels through tricky bush near Poatina [Electronic resource]. – Access mode : https://www.examiner.com.au/story/7131137/a-caravan-rescue-like-no-other-near-poatina/
21. Unkindness of ravens in Baker Street as new Sherlock Holmes series launches [Electronic resource]. – Access mode : https://www.belfasttelegraph.co.uk/entertainment/film-tv/news/unkindness-of-ravens-in-baker-street-as-new-sherlock-holmes-series-launches-40242384.html
22. The Western Ghats home to a rainbow of butterflies [Electronic resource]. – Access mode : https://www.thehindu.com/news/national/kerala/the-western-ghats-still-home-to-a-rainbow-of-butterflies/article29956417.ece

Received: 15 Octjber, 2021

УДК 821.161.1/2 *https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-10*

ДОКУМЕНТАЛЬНО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ЕТАП МАЛОЇ ПРОЗИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ЕМІГРАЦІЇ: ДО ПРОБЛЕМИ ТИПОЛОГІЇ

Жиленко Ірина,
доктор філологічних наук, доцент
ORCID ID 0000-0002-1982-710X
Сумський державний університет
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
ariadna.irina365@gmail.com

Анотація. *У статті окреслюється жанрова типологія творів малої прози міжвоєнного двадцятиріччя. Продовжуючи вивчення періодизації малих жанрів, виокремлених І. Денисюком, – «фольклоризму» і «фази соціологічного оповідання й суспільно-психологічної студії», – пропонуємо досліджуваний період 1919–1939 рр. назвати документально-публіцистичним.*

Пропонується жанровий поділ малої прози літературної еміграції на чотири групи-різновиди: міфологічна, національно-історична, етологічна й новелістична. До міфологічної віднесемо твори, орієнтовані на образні жанри, які пояснюють ті чи інші природні та суспільні явища. Національно-історична група охоплює жанри, які поширюються у новій реальності, що розпочалася після Жовтневого перевороту й визвольних змагань. Завдання етологічної групи – викриття «поганих» соціальних звичок у своєму середовищі й у своєму часі та прагнення усвідомити «добрі» звичаї. Нарешті, новелістична група об'єднує новели і нариси з документалізмом і вільною композицією, психологічну новелу й оповідання, фрагментарну прозу, спогади, які містять публіцистичну й фактологічну основу.

Малі жанрові форми літературної еміграції представлені у дослідженні в таких жанрах: 1) новели й оповідання; 2) суміжні літературно-публіцистичні (нарис, фейлетон, памфлет, есе), до яких тяжіє утопія й антиутопія; 3) «фольклорні» жанри (казка, міф, притча, легенда, оповідка); 4) мініатюрно-фрагментарні (поезія в прозі, шкіц, акварель, образок, малюнок, гротеск, афоризм, хрестослів'я).

Ключові слова: *жанрова типологія; мала проза; міжвоєнне двадцятиріччя; літературна еміграція; міфологічна, національно-історична, етологічна й новелістична групи творів.*

DOCUMENTARY-PUBLICISTIC STAGE OF FLASH PROSE OF LITERARY EMIGRATION: TO THE PROBLEM OF TYPOLOGY

Zhylenko Iryna,
Doctor of Philology, Associate Professor
ORCID ID 0000-0002-1982-710X
Sumy State University Rymskyi-Korsakov St., 2,
Sumy, 40007, Ukraine
ariadna.irina365@gmail.com

Abstract. *The article outlines the genre typology of the flash prose of the interwar 20th century. We continue the study of periodization of small genres started by I. Denisiuk who distinguished between «folklore» and «phases of sociological narrative and socio-psychological study» and suggest to define the period between 1919 and 1939 as documentary-publicist.*

© Zhylenko I., 2021

We propose the following typology for flash prose of literary emigration: mythological, national-historical, ethological and novelistic. The mythological type focuses on figurative genres explaining some natural and social phenomena while the national historical group covers genres reaching into the «new» reality, the one that started after the October Revolution and the liberation movement. The task of the ethological group is to expose «bad» social habits in certain environment in certain time while striving to underline the «good» ones. The novelistic group combines short stories and essays with documentary and free composition, psychological novellas and short stories, fragmentary prose, as well as memoirs containing both, publicist and factual, basis.

The flash prose of literary emigration is represented in the research in the following genres: 1) novellas and short stories; 2) related literary-publicist genres (sketch, feuilleton, pamphlet, essay), utopia and anti-utopia are close to this genre, too; 3) «folklore» (fairy tale, myth, parable, legend, short story); 4) miniature-fragmentary genres (poetry in prose, sketch, water colour, icon, picture, grotesque, aphorism, crucifixion).

***Keywords**: genre typology; flash prose; the interwar twentieth anniversary; literary emigration; mythological, national-historical, ethological and novelistic groups of works.*

Вступ

Бурхливі події й масштабні потрясіння початку ХХ ст. мали надзвичайний вплив на розвиток світового літературного процесу. Після Жовтневих подій та визвольних змагань багато українських і російських письменників опинилися в еміграції. Їхня художньо-документальна творчість стала свідченням есхатологічного передчуття кінця світу, про що попереджали Ф. Ніцше, О. Шпенглер, В. Соловйов, М. Бердяєв та інші.

Сприйняття життя в еміграції мало загострений екзистенційний вимір. Письменники свідчили про важкі умови існування поза межами батьківщини, психологічній нестабільності, безжиттєвості, розгубленості, відсутності розуміння між ними й західною елітою, а іноді й між самим емігрантами. Та незважаючи ні на що, випробування ще більше «загострили їхні почуття, зробили їхній талант більш зрілим, і ностальгія <…> піднесла їхню душу. Вони писали краще, ніж коли-небудь» [6, с. 52]. Учені наголошували на тому, що література, створена в еміграції, є «однією із блискучих сторінок вітчизняної культури, створеної найбільшими її майстрами» [17, с. 3], і її значення ще цілком не вивчене.

Перші спроби осмислити значення творів діаспори й поставити завдання перед письменниками зроблені самими вигнанцями (Г. Адамович, Д. Донцов, А. Животко, Г. Костюк, М. Кушнір, С. Наріжний, С. Петлюра, М. Слонім, Г. Струве, В. Ходасевич, М. Шаповал, Ю. Шевельов та ін.). Але значний поштовх до студіювання цього величезного «неосвоєного материка», за висловом М. Ільницького, розпочався в період перебудови.

У досить стислі терміни літературознавство збагатилося великою кількістю досліджень (В. Агеносов, Т. Буслакова, П. Ковалевський, О. Михайлов, А. Ніколюкін, Л. Спиридонова; О. Астаф'єв, І. Бурлакова, О. Баган, Г. Грабович, М. Ільницький, Р. Гром'як, І. Воронюк, Ю. Ковалів, С. Ленська, Н. Мафтин, В. Мацько, І. Набитович, С. Павличко, Ф. Погребенник), які сприяли поверненню на батьківщину творів та імен багатьох письменників.

Про важливість вивчення літератури зарубіжжя свідчить і те, що в кінці ХХ – на поч. ХХІ ст. інтердисциплінарною галуззю науки виступає емігрантологія. Вона розглядає феномен еміграції як явища світового масштабу, яке «з історичних і політичних причин отримало величезне значення у слов'янських країнах» [18, с. 12]. Термін «емігрантологія» для позначення науки про літературу й культуру еміграції запропонував Люціан Суханек, який студіював зокрема й питання літературознавства. Польського ученого підтримав Юрій Борєв («Эмигрантология», 2000). Він виокремив три моделі, за якими живуть емігранти: ностальгічна (зберігає традиції втраченої батьківщини), космополітична (вбирає у себе особливості цивілізації ХХ ст. і націлена

у майбутнє) й акультураційна (адаптація до нової дійсності нової батьківщини) [Цит за: 18, с. 18].

Серед величезної кількості художньо-документальної літератури та мемуаристики, створеної у вигнанні, чільне місце посіла «мала» епічна форма», яка ще на початку ХХ ст. «стала провідним жанром у тогочасній прозі, художньо досягаючи небувалого розмаїття модифікацій» [12, с. 49]. Вчені обґрунтовували «гнучкість і оперативність малої форми оповідального жанру, здатність негайно відгукнутися на злобу дня» [3, с. 61] і саме це забезпечило їй провідне місце в літературному процесі. У перехідні історичні періоди малі жанри стають домінуючими: «…усі істотні зміни у розвитку літератури (чи йде мова про зміну напрямів, художнього методу або зміну жанрів) бувають викликані й продиктовані змінами у самих основах життя, тим духом, «тиском часу», в кожному конкретному випадку неповторно своєрідному, який є характерним для того чи іншого історичного періоду» [7]. Таким значущим періодом став початок ХХ ст., катастрофічні події якого не залишали часу митцям для масштабних художніх творів, а змушували мобільно подавати дісність у коротких формах.

Малі жанри міжвоєнногої доби вже стали об’єктом досліджень багатьох учених, зокрема В. Василишина, О. Жарікової, Л. Єфименко, С. Киричук, С. Комарова, В. Панченка, Ф. Погребенника, І. Набитовича та інших, однак проблема типології творів малої прози залишається відкритою.

Мета дослідження – з’ясувати жанрову типологію творів малої прози художньо-документального спрямування періоду літературної еміграції.

Реалізація мети передбачає вирішення таких **завдань**: запропонувати визначення документально-публіцистичного етапу розвитку еміграційної літератури 1919–1939 рр.; виокремити групи різновидів жанрового змісту і групи жанрів малої прози вказаного періоду.

Об’єкт дослідження – малі жанрові форми російської й української прози періоду літературної еміграції.

Предметом дослідеження вибрано жанрову типологію малої прози літературної еміграції.

Виклад основного матеріалу

Літературознавці Ф. Білецький, І. Денисюк, Н. Калениченко, О. Колінько, Ю. Ковалів доводили, що з початку ХХ ст. мала проза відігравала ключову роль у літературному процесі. Науковці обґрунтовували «гнучкість і оперативність малої форми оповідального жанру, здатність негайно відгукнутися на злобу дня» [3, с. 61].

Таку специфічну особливість малі жанри зберегли й у 1920–30-ті рр., що не залишали письменникам часу для масштабних проєктів, а змушували у коровкий термін відтворювати замисли в лаконічній формі новели, оповідання, нарису, фейлетону, мініатюри, афоризму тощо.

Ґрунтовне значення малоформатна проза отримала саме в еміграційній літературі 1919–1939 рр., оскільки була спричинена екзистенційними життєвими обставинами. І. Бурлакова наполягала на необхідності розгляду «індивідуально-стильової неповторності малої прози письменників діаспори, яка фактично не актуалізована в контекст української літератури» [5, с. 17].

Одним із важливий і першочергових завдань літературознавства є створення типології жанрів. Вказана проблема була предметом дослідження багатьох науковців минулого й сьогодення (О. Веселовський, М. Бахтін, Г. Поспєлов, М. Кодак, Н. Бернадська, В. Звиняцьковський, Н. Копистянська, Л. Чернець, Т. Бовсунівська). Як відомо, «позажанрових творів» (М. Бахтін) не існує, і кожен із дослідників давав своє визначення, окреслював типологічні ознаки того чи іншого жанру або їхніх різновидів: О. Веселовський («Историческая поэтика»), Н. Лейдерман («Теория жанра»), Г. Поспєлов («Вопросы методологии и поэтики»), Н. Тамарченко («Теория литературных жанров»), О. Фрейденберг («Поэтика сюжета и жанра»), Ю. Тинянов («Поэтика. История литературы. Кино») та ін. Детально теорією жанру займався

М. Бахтін, якому належить термін «пам'ять жанру» [2]. Науковець зазначав: «Жанр завжди той і не той, завжди старий і новий водночас. Жанр відроджується й обновлюється на кожному новому етапі розвитку літератури і в кожному індивідуальному творі цього жанру» [2].

Погляд на жанр як систему, що може коливатися, притаманний Ю. Тинянову. Він відмічав: «Не планомірна еволюція, а стрибок, не розвиток, а зміщення. Жанр непізнаваний» [19, с. 256]. В. Шкловський показав ступінчатий рух жанрів, їх зіткнення і зміни в результаті нового переосмислення життя. І. Франко теж зазначав, що поетичні форми протягом тривалого часу не залишалися сталими, що вони, «міняючись з шаленим поспіхом, мигаючи і блимаючи, тільки мучать нашу уяву» [Цит. за: 20, с. 185]. Не історично конкретним, а типологічним явищем вважав жанри Г. Поспєлов [16, с. 233].

Кризу в теорії жанрів, що виникла на початку XX ст., Н. Лейдерман означив як «циклічний феномен літературної історії, що виникає у перехідні епохи зміни літературної свідомості» [14, с. 630]. Однак незважаючи на колосальну кількість робіт у галузі вивчення жанрової природи, все ж єдиного критерію у класифікації жанрів не вироблено. Здебільшого українські літературознавці досліджували малу прозу дожовтневого періоду або зверталися до вивчення західноукраїнської літератури, а російські – частіше цікавилися творчістю відомих письменників межі століть або особливостями малих жанрів радянських часів. Натомість сутнісною прогалиною і досі залишається мала проза як відомих, так і другорядних письменників 1919–1939 рр.

У міжвоєнне двадцятиріччя детального розгляду у світлі ідеї про константно-змінну природу жанру й із урахуванням різних концептуальних підходів потребує жанрова система. Спираючись на дослідження про «пам'ять жанру» [2], зміни жанрових особливостей малої прози в процесі еволюції [8, с. 8], класифікацію «споріднених груп» [16, с. 240], перехресну класифікацію [21, с. 20], яка сходить ще до Арістотеля, а також визначення новели як «романічного» жанру [9, с. 107], пропонуємо умовний поділ еміграційних малоформатних прозових форм на чотири групи за такими різновидами: міфологічні, національно-історичні, етологічні, новелістичні жанри художньо-публіцистичного спрямування.

До ***«міфологічної»*** групи віднесемо твори, у яких чітко простежується орієнтація на фольклорну жанрову поетику. Вони частково нагадують ті власне міфологічні твори, про які писав Г. Поспєлов – міфи, легенди, обрядові пісні, героїчний епос. За жанровою формою вони тяжіють до оповідання й новели з відповідною тематикою або ізоморфні канонічним жанрам казки, міфу, легенди. Актуалізація жанрів такого типу в міжвоєнне десятиліття дає змогу оспорювати думку Г. Поспєлова про те, що «при переході народів на більш високий рівень суспільного життя міфологічна група не одержала подальшого розвитку» [16, с. 243].

Сучасні літературознавці впевнені, що в літературі XX ст. трансформаційна діалектика еволюції загальновідомого сюжетно-образного матеріалу набуває якісних змін; її осмислення потребує нових підходів, які враховували б сучасні філософсько-психологічні концепції, нові погляди на соціум і людину в ньому [15, с. 47]. Крім різних груп традиційних сюжетів та образів, що набувають у літературі «нове звучання у нову епоху: міфологічні, легендарно-фольклорні, історичні, легендарно-церковні» [15, с. 18], певної міфологічності набувають у міжвоєнне двадцятиріччя культові фігури національних геніїв, якими були для російських і українських емігрантів Тарас Шевченко й Олександр Пушкін.

Про «вічне» повернення й оновлення міфу свого часу точно висловився А. Камю: «міфи не живуть самі по собі. Вони чекають, щоб ми дали їм плоть і кров. Нехай хоча б одна людина на світі відгукнулася на їхній поклик – і вони напоять нас своїми невичерпними соками» [10, с. 371]. Тому й важливо сучасним науковцям відшукувати суттєві властивості міфологічних мотивів та образів, враховуючи, що «легендарно-міфологічні структури зберігають свою потенційну актуальність протягом

століть і постійно «витягуються» із загальнокультурної пам'яті для осмислення як загального, так і, головне, конкретного національно-історичного» [15, с. 28].

Традиційні міфологічні сюжети, наснажені досвідом минулих віків, вливаються в інші твори, адаптуються до вимог середовища, зберігаючи «пам'ять жанру» і здійснюючи новий рух по спіралі, піднімаються на вищий, порівняно з попередніми колами, рівень. Одним із таких наочних архетипно-міфологічних образів-символів у малій прозі літературного періоду є образ Матері, що втілюється у триєдності: мати-батьківщина – мати-земля – рідна мати.

Твори другої групи – ***національно-історичні*** жанри – це жанри «доби героїв» (Г. Гегель). Г. Поспєлов відносить сюди твори, які мають пізнавальний аспект ідейного змісту: національно-історичні казки, пісні, легенди, поеми, епопеї, балади, повісті, оповідання. Вчений наголошував на тому, що автори цих жанрів «цікавляться в основному соціальним життям свого часу або історичним минулим розвитком усього національного суспільства». Жанровий аспект творів національно-історичної групи визначається особливостями конфліктів: «вони будуються на політичних колізіях, а особисті стосунки («інтриги») можуть мати у них службове й побічне значення». У цей тип жанрової проблематики вписуються новели, оповідання, легенди Дмитра Тягнигоре, А. Чекмановського, О. Бабія, І. Мірного, В. Софроніва-Левицького, С. Калинця, а також нариси й оповідання російських письменників – О. Купріна, І. Лукаша, І. Савіна, М. Осоргіна, М. Байкова. У творах цієї групи основу сюжетики становлять події, що відбуваються завдяки зіткненням стихій природи й національно-суспільних стосунків.

Етологічна група жанрів відрізняється від інших більшими відмінностями у пафосі творів; вона «ще не вповні усвідомлена науковцями у типологічній своєрідності, а у різних народів існує incognito» [16, с. 234]. В етологічній групі найчастіше з'являються описово-розповідні жанри, у яких відсутня еволюція характерів – байка, сатира, а також жанри, що історично виникають пізніше – художній нарис (у різних стилях, на різних художніх рівнях), утопія. У творах вказаної групи осягається стан суспільства, висловлюється ідейно-емоційне ставлення до нього. Основне завдання жанрів цієї групи – викриття негативних соціальних явищ та прагнення до усвідомлення гарних звичаїв.

Письменники, твори яких відносимо до етологічної групи, також «цікавляться соціальними характерами насамперед із боку їх постійно повторюваних моральних властивостей – негативних чи позитивних або тих та інших у їхній суперечливій єдності» [4, с. 324]. Виявлення «негативного стану» того чи іншого соціального середовища може, на думку Г. Поспєлова, породжуватися не лише сатиричним, а й гумористичним пафосом твору [16, с. 235].

Відтак до творів етологічної групи віднесемо малу прозу А. Аверченка, Теффі, В. Винниченка, деякі твори В. Королева-Старого, К. Поліщука, О. Грицая, С. Левинського, В. Набокова, М. Горького, М. Байкова та ін. Єднальною ланкою у них виступають гумористична й викривальна лінії, що стосуються морально-етичних категорій окремих персонажів і суспільства загалом.

Четверта група – ***новелістичні жанри (названі за аналогією:*** «новела як романічний жанр» [9, с. 107], які об'єднують новели і окремі нариси чи спогади, у яких поєднується документалізм і вільна композиція. До неї віднесемо психологічну новелу й оповідання, деякі жанри фрагментарної прози, нариси, які містять публіцистичну й документальну основу – пережите й особисто побачене: художню публіцистику Д. Донцова й М. Арцибашева, нариси С. Довгаля, новели й оповідання Ю. Липи, І. Шмельова, спогади А. Крезуба, І. Лукаша.

Такий поділ на групи, звичайно, є умовним. Деякі твори цього періоду можуть належати двом, трьом, а й навіть чотирьом групам, як-от: новели Ю. Липи, нариси М. Байкова, фейлетони А. Аверченка, Дон-Амінадо чи оповідання О. Купріна, О. Грицая.

Формування жанрової типології малої прози міжвоєнного двадцятиліття потребує й сутнісного визначення самого цього періоду. Відштовхуючись від виокремлених І. Денисюком двох етапів розвитку малих епічних форм – «фольклористичного», який розпочався в епоху раннього Ренесансу й тривав до XIX, а подекуди й XX ст., і «фази соціологічного оповідання й суспільно-психологічної студії» [8, с. 107–110; учений не дає конкретних часових параметрів. – І. Ж.], а також з огляду на виняткову важливу роль фактографічного матеріалу і публіцистичного пафосу малої прози міжвоєнного періоду, пропонуємо цей етап розвитку малих жанрів назвати ***документально-публіцистичним.***

Цілковита більшість творів 1919–1939 рр. має документальну основу, оскільки були створені під враженням реальних подій – Жовтневого перевороту, Першої світової війни, визвольних змагань, еміграції та розселення вигнанців по світу. У художньо-естетичному відношенні це спричиняє таку художню структуру малого жанру, що виходить з його тяжіння до майже документальної, фіксованої точності в характері зображення, і це пояснюється загальною комунікативною спрямованістю жанру – прагненням винести на «суд» читачів важливі проблемні питання, життєві ситуації й конфлікти. У цьому сенсі еміграційна проза якраз підпадає під таку дефініцію, адже у складний революційний і пореволюційний час на перший план виходить «література факту», – поняття, запропоноване Ю. Тиняновим [19]. Воно «покликане відновити й загострити бачення конкретного матеріалу, що підлягає спостереженню, опису та інтерпретації». Домінуючим для всієї малої прози стає принцип об'єктивізму, а найочевидніше він оприявнюється, згідно з Ю. Ковалівим, у нарисі. Письменник «мусить фіксувати життєві факти і події, спиратися на документи, не виявляючи свого ставлення до них, внаслідок чого жанр нарису замінює традиційні прозові жанри» [13, с. 566].

До «літератури факту» варто віднести не лише нарис, а й інші жанри або їхні різновиди синкретичного плану, у яких використовується достовірна інформація, адже «без правди неможливо здійснювати повноцінне художнє дослідження життя» [11, с. 89]. Послуговуючись правдивим матеріалом, літератори водночас застосовують усі необхідні засоби поетичної виразності для створення саме художніх творів, бо література, вважав Г. Клочек, «може посилювати своє публіцистичне начало, пам'ятаючи при цьому, що має свою якість, свою перевагу, яку не повинна втрачати, – художність» [11, с. 218]

Ю. Тинянов зауважував, що у кризові періоди суспільно-історичного розвитку найчастіше відбувається зміна однієї літературної течії іншою, відповідно змінюються й провідні жанри. Зокрема, про літературний процес 1920–1930-х рр. він писав, що «у такі історичні періоди, коли «літературність» втрачає кредит довіри, особливого значення мають явища, змішані за своєю функцією. Подібними функціонально-змішаними жанрами є газетні та журнальні жанри» [19]. У досліджуваний період, як було наголошено, провідними стають саме жанри малої прози, які набувають головним чином рис літератури факту й літератури «людського документа» [1].

З огляду на вищесказане, пропонуємо поділ малих жанрових форм у складі документально-публіцистичного етапу малої прози 1919–1939-х рр. на такі групи:

1)новели й оповідання соціально-проблемного типу;

2)художньо-публіцистичні твори з яскраво вираженою авторською позицією (фейлетон, памфлет, нарис, есе); до них тяжіють жанрові форми антиутопії;

3)твори з фольклорно-міфологічним первнем (казка, міф, притча, легенда, оповідка);

4)малоформатні, або мініатюрно-фрагментарні твори (поезія у прозі, шкіц, акварель, образок, малюнок, гротески, афоризми тощо).

Жанри першої групи малої прози займали домінуючі позиції як в українській, так і в російській літературі. Їм характерна різна проблематика: жахіття війни, антивоєнні мотиви, тематика «втраченого покоління», національно-визвольні змагання, поразка Української революції, патріотичні мотиви, екзистенціальний дискурс,

еміграційне життя. Прикладом може слугувати новелістика М. Байкова, Д. Тягнигоре, Галини Орлівни, Ю. Липи, І. Шмельова, Теффі, Лесі Верховинки, Н. Федорової, О. Храпко-Драгоманової, В. Королева-Старого, Л. Мосендза.

Помежові літературні жанри, що виникали на стику фікціональності й фактуальності, нарівні з новелістикою, також набувають провідного значення – майже усі письменники зверталися до жанру статті, есе, нарису, памфлету чи фейлетону, спогадів про катастрофічне минуле.

Жанри третьої групи теж мали важливе значення в еміграційній літературі, про що свідчать навіть деякі назви й підзаголовки до збірок і окремих творів А. Аверченка («Нечиста сила»), О. Амфітеатрова («Літавиця»), В. Королева-Старого («Нечиста сила»), О. Грицая («Про Анандра та Змія», «Про Смарагдову Оазу», «Про султана та його жінку»), О. Купріна («Синя зірка», «Чарівний килим», «Геро, Леандр і пастух»). Творам цієї групи зазвичай притаманні елементи символізму, метафоричності, притчовості, стильового синкретизму, застосування образності, традиційної для міфів і легенд.

Мініатюрно-фрагментарна проза (четверта група) представлена різними жанрами. У російському зарубіжжі це твори, що стали продовженням дореволюційних: мініатюри І. Буніна, сатиричні твори А. Аверченка, Теффі, Саші Чорного, хрестослів'я Дон-Амінадо. В українській еміграційній літературі це нова продуктивна й строката група: гротески й поезія у прозі С. Довгаля, Галини Орлівни; шкіци, акварелі, образки В. Хмелюка; афоризми Р. Купчинського та ін.

Висновки

Таким чином, розглядаючи тематичне й жанрове розмаїття творів міжвоєнного двадцятиріччя, а також відштовхуючись від виокремлених І. Денисюком попередніх етапів розвитку малої прози, – «фольклоризму» і «фази соціологічного оповідання й суспільно-психологічної студії», – ми запропонували період 1919–1939 рр. назвати документально-публіцистичним.

Дослідивши теоретико-методологічні засади наукових робіт Г. Поспєлова, І. Денисюка, Л. Чернець, В. Звиняцьковського, ми запропонували чотири групи-різновиди малої прози періоду міжвоєнного двадцятиріччя: міфологічна, національно-історична, етологічна й новелістична. До міфологічної віднесемо твори, орієнтовані на образні жанри, які пояснюють ті чи інші природні та суспільні явища. Національно-історична група – це жанри «доби героїв», що поширюються у новій реальності, що розпочалася після Жовтневого перевороту й визвольних змагань. Завдання етологічної групи – викриття «поганих» соціальних звичок у своєму середовищі й у своєму часі та прагнення усвідомити «добрі» звичаї. Нарешті, новелістична група об'єднує новели і нариси з документалізмом і вільною композицією, психологічну новелу й оповідання, різні жанри фрагментарної прози, нариси, спогади, які містять публіцистичну й документальну основу.

На генологічному рівні малі жанрові форми літературної еміграції представлені у таких жанрах: новели й оповідання; суміжні літературно-публіцистичні жанри (нарис, фейлетон, памфлет, есе), до яких тяжіє утопія й антиутопія; «фольклорні» жанри (казка, міф, притча, легенда, оповідка) й мініатюрно-фрагментарні (поезія в прозі, шкіц, акварель, образок, малюнок, гротеск, афоризм, хрестослів'я).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамович Г. Одиночество и свобода (сборник эссе). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.e-reading.club/book.php?book=146262
2. Бахтин М. М. Литературно-критические статьи. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://scibook.net/literatura-russkaya/literaturno-kriticheskie-stati.html
3. Білецький Ф. М. Оповідання, новела, нарис. – Київ : Дніпро, 1966. – 92 с.
4. Бовсунівська Т. Теорія літературних жанрів : Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману : підруч. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 519 с.

5. Бурлакова І. В. Поетика малої прози письменників МУРу (40-і – 60-і роки ХХ ст.): дис… докт. філол. наук : спец. 10.01.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філол. Київ, 2010. – 373 с.
6. Герра Р. Диалог или монолог? Русская эмигрантская культура во Франции (1920–1970-е гг.) // Диалог культур и партнерство цивилизаций: IX Международные Лихачевские научные чтения, 14–15 мая 2009. – Санкт-Петербург : Изд-во СПб ГУП, 2009. С. 52–55.
7. Гречнев В. О прозе и поэзии XIX–XX вв. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rulit.me/books/vyacheslav-grechnev-o-proze-i-poezii-xix-xx-vv-download-free-385720.html
8. Денисюк І. А. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. Київ : Виша школа, 1981. – 215 с.
9. Звиняцьковський В. Я. Новелістика А. Чехова і М. Коцюбинського (проблема жанру): монографія. Київ : Наукова думка, 1987. – 108 с.
10. Камю А. Избранное: сборник.– Москва : Радуга, 1989. – 464 с.
11. Клочек Г. Синергія літературного твору: навчальний посібник з магістерського курсу теорії літератури. – Кіровоград, 2018. – 240 с.
12. Ковалів Ю. Історія української літератури кінця XIX – початку XX ст.: підручник У 10 т. Т. 2 : У пошуках іманентного сенсу. Київ : ВЦ «Академія», 2013. – 624 с.
13. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. – 608 с.
14. Лейдерман Н. Л. Теория жанра. Екатеринбург : «Словесник» УрО РАО; Урал. гос. пед ун-т, 2010. – 904 с.
15. Нямцу А. Миф. Литература (теоретические аспекты функционирования): монография. Черновцы : «Рута», 2007. – 520 с.
16. Поспелов Г. Н. Теория литературы: Учебник для ун-тов. Москва : Высш. школа, 1978. 351 с.
17. Соколов А. Г. Судьбы русской литературной эмиграции 1920-х годов. Москва : Изд-во МГУ, 1991. – 184 с.
18. Суханек Люциан. Место антропологии в эмигрантологических исследованиях // Русское зарубежье и славянский мир: Сборник трудов. / Сост. Петр Буняк. Белград : Славистическое общество Сербии, 2013. – С. 12–20.
19. Тынянов Ю. Н. Поэтика. История литературы. Кино. Москва : Наука, 1977. – 574 с.
20. Фащенко В. В. У глибинах людського буття: Літературознавчі студії. Одеса : Маяк, 2005. – 640 с.
21. Чернец Л. В. Литературные жанры (проблемы типологии и поэтики). Москва : Изд-во Моск. ун-т, 1982. – 192 с.

REFERENCES

1. Adamovych H. Loneliness and freedom (collection of essays). [Electronic resource]. – Access mode : https://www.e-reading.club/book.php?book=146262
2. Bakhtyn M. M. Literary critical articles. Moskva, 1986. 543 s.
3. Biletskyi F. M. Short story, novella, essay. Kyiv, 1966. 92 s.
4. Bovsunivska T. Literary Genres Theory. Genre paradigm of contemporary foreign novel : textbook. Kyiv : Publishing and printing centre “Kyiv University”. 2009. 519 p.
5. Burlakova I. V. The poetics of short prose of MUR writers (40s – 60s of the XX century): dyser… dokt. filol. nauk : 10.01.01. Kyiv, 2010. 373 s.
6. Herra R. Dialogue or monologue? Russian emigrant culture in France (1920-1970s) *Dialogue of cultures and partnership of civilizations: IX International Likhachev Scientific Readings, May 14-15*, 2009. SPb. pp. 52–55.
7. Hrechnev V. About prose and poetry of the 19th-20th centuries. [Electronic resource]. – Access mode : http://www.rulit.me/books/vyacheslav-grechnev-o-proze-i-poezii-xix-xx-vv-download-free-385720.html

8. Denysiuk I.A. Development of Ukrainian short prose of the XIX – early XX century. Kyiv, 1981. 215 s.
9. Zvyniatskovskyi V. Short stories by A. Chekhov and M. Kotsyubynsky (genre problem): monograph. Kyiv, 1987. 108 s.
10. Camus A. Favorites. Moskva, 1989. 464 s.
11. Klochek H. Synergy of a literary work: textbook for a master's course in literary theory. Kirovohrad, 2018.240 s.
12. Kovaliv Yu. History of Ukrainian literature of the late XIX – early XX centuries: textbook in 10 vols. Vol. 2: In search of immanent sence. Kyiv, 2013. 624 s.
13. Yu. I. Kovaliv. Literary Encyclopedia. Vol. 1. Kyiv, 2007. 608 s.
14. Leiderman N. L. Genre theory. Ekaterynburh, 2010. 904 s.
15. Niamtsu A. Myth. Literature (theoretical aspects of functioning): monograph. Chernovtsy, 2007. 520 c.
16. Pospelov H. N. Literary theory: textbook for universities. Moskva, 1978. 351 s.
17. Sokolov A. The fates of the Russian literary emigration of the 1920s. Moskva. 1991. 184 s.
18. Sukhanek Liutsyan. The place of anthropology in emigrant studies // Russian emigre and the Slavic world: Collection of works. Belhrad, 2013. pp. 12–20.
19. Tyinyanov Yu. N. Poetics. Literary history. Cinema. M., 1977. 574 s.
20. Fashchenko V. In the depths of human existence: Literary Studies. Odesa, 2005. 640 s.
21. Chernets L. V. Literary genres (problems of typology and poetics). Moskva, 1982. 192 s.

Received: 29 June, 2021

РЕЦЕНЗІЇ

НОВІТНЄ ВИДАННЯ ТВОРІВ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Стефаник В. *Зібрання творів: У 3 т., 4 кн. / Редкол.: С. І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020.*

У статті здійснено огляд тритомного (у чотирьох книгах) ювілейного видання творів українського письменника Василя Стефаника. Констатовано, що зібрані у виданні листи, художні твори (новели, оповідання, поезії в прозі), переклади творів письменника слов'янськими, романо-германськими, а також китайською мовами (що в різний час були надруковані за кордоном і в Україні як відомими, так і маловідомими видавництвами), репринтні видання прижиттєво опублікованих збірок «Синя книжечка» (1899), «Камінний хрест» (1900) «Дорога» (1901), «Моє слово» (1905), «Земля» (1926), «Твори» (1933). Систематизовані в томах матеріали вигранюють постать Василя Стефаника – талановитого письменника-модерніста, громадського діяча, особистості з вразливою душею і багатим внутрішнім світом.

Ключові слова: *проза, модерніст, переклад, епістолярій, національна своєрідність.*

THE LATEST EDITION OF THE WORKS OF VASYL STEFANYK

The article reviewed a three-volume (in four books) anniversary edition of the works of Ukrainian writer Vasyl Stefanyk. It was stated that the collection included letters, works of art (short stories, stories, poetry in prose), translations of the writer's works in Slavic, Romano-Germanic, as well as Chinese languages, which had been published at different times abroad andin Ukraine in well-known, and little-known publishers, reprinted editions of the lifetime published collections "Blue Book" (1899), "Stone Cross" (1900), "Road" (1901), "My Word" (1905), "Earth" (1926), "Works»(1933). The materials, systematized in volumes, shown the figure of Vasyl Stefanyk as a talented modernist writer, public figure, a person with a vulnerable soul and a rich inner world.

Key words: *prose, modernist, translation, epistolary, national originality.*

Зазвичай рецензую праці літературознавчого спрямування. Але пропустити цю подію (а це подія!) сьогочасного літературно-мистецького життя України не могла, адже такі потужні проєкти, як чотирикнижжя творів В. Стефаника, в сучасному культурно-видавничому просторі (в силу фінансових та інших труднощів), на жаль, є нечастими, і готуються головно до ювілею письменників, що засвідчують зібрання творів Т. Шевченка, Лесі Українки. У підготовці рецензії спрацював ще й емоційний чинник: так буває, коли отримуєш важливу для тебе річ і непідробно радієш можливості «спілкування» з книжкою. Утішена такому подарунку від професора С. Хороба, голови редакційної колегії цього видання творів В. Стефаника, професора, завідувача кафедри української літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

З огляду на масштабність цього проєкту, вважаю, що найприйнятніше аналізувати кожен том і книгу окремо. Так том 1, книга 1 (676 с.; іл.; упорядкування, примітки, пояснення слів та післямова Р. Піхманця) містить автобіографії та автобіогрфічні твори, поезії в прозі, новели, публіцистичні та літературно-критичні статті. Важливо, що сюди потрапили й інші редакції та варіанти творів В. Стефаника, а також його незакінчені твори – це той цінний текстовий матеріал, що допоможе дослідникам (літературознавцям, мовознавцям, текстологам та ін.), студентській молоді, всім шанувальникам доробку В. Стефаника доступитися до його творчої

лабораторії, осягнути специфіку презентації у прозі художніх образів, з'ясувати національну самобутність, поетикальні особливості його доробку, поміркувати про нереалізовані плани письменника. Окремим текстовим фрагментом в першій книзі першого тому долучено додатки – головно це промови на ювілеях, літературних вечорах тощо, які посутньо доповнюють образ В. Стефаника, письменника і громадського діяча, увиразнюють його погляди на літературу.

Важливим доповненням до погрупованого й систематизованого матеріалу є тематично близькі матеріали – подані, наприклад, до автобіографій та автобіографічних творів додатки – «Василь Стефаник» (Спроба біографії) Ю. Гаморака, «Юрій Морачевський, його батьки, його приятель» Ю. Клинового. Такі матеріали є цінним доповненням до багатоаспекного розуміння долі й творчості В. Стефаника. Окремо слід сказати про ґрунтовну післямову відомого дослідника й популяризатора творчості письменника Р. Піхманця «Метафізика крові», де представлено багаторічні спостереження літературознавця над специфікою творів В. Стефаника, зокрема, йдеться про міфологічну основу художнього мислення прозаїка, про архетип, що «утримує в собі…душевну енергію попередніх поколінь» [т. 1, кн. 1, с. 578], про архетипний образ долі як основу внутрішньої форми Стефаникових творів, про символи (дерева, птаха тощо), характеристика яких, на переконання дослідника, збагачує «силове поле» творчого доробку письменника, дає змогу з'ясувати чимало «темних місць» у ньому.

Узагальнюючи, дослідник підкреслює, що «концептуальний засновок чи смислове осердя художньої думки письменника виникли на основі психічних матриць, отриманих, образно кажучи, як духовне віно від а) природи і всього людства, б) української нації та в) роду Басарабів, з якого походили Стефаники» [т. 1, кн. 1, с. 578]. Післямова Р. Піхманця зорієнтовує не лише пересічного читача, а й філолога на уважне прочитатння і перепрочитання складних, по-модерністки вишуканих творів письменника-покутянина; міні-розвідка дослідника – перевірений часом (адже Р. Піхманець – автор численних праць про В. Стефаника та «Покутську трійцю») кут бачення новелістики В. Стефаника від досвідченого фахівця-літературознавця.

Том 1, книга 2 (600 с.; іл.;упорядкування, примітки і післямова Є. Барана) містить листи, зібрані з попередніх видань творів В. Стефаника, а також із журналів та наукових збірників, представлений тут і недрукований епістолярій, що зберігається в архіві Мотрі Стефаник (невістки К. Стефаника) у Львові та листи з Центрального державного історичного архіву у Львові (частина листів із цього архіву залишаються ще не розшифрованими). Окремий блок складають листи В. Стефаника за тритомним дослідженням Р. Горака «Василь Стефаник» (Львів: Апріорі, 2015-2017). Усього зібрано в книзі 456 листів і фрагментів листування.

Хронологічні покажчики листів (їх два, позаяк два блоки листів) надають зібраному матеріалу структурованості. Редколегія намагалася охопити якомога більше доступного епістолярного матеріалу, проте ця ділянка документів про життєтворчість письменника потребує доопрацювання і відкрита для доповнень. У післямові «Василь Стефаник: "Моя література в моїх листах"» Є. Баран описує довгий шлях листів В. Стефаника до українського читача, пояснює причини їх тривалого замовчування і сподівається, що наступне ювілейне чи й академічне видання змінить ситуацію, і всі листи будуть звірені з рукописами, що зберігаються в Інституті літератури імені Тараса Шевченка НАН України, можливо, знайдуться листи, які знаходяться в колекціонерів.

Том 2 (680 с.; іл.; упорядкування С. Хороба) знайомить чи не весь світ із прозою В. Стефаника, адже тут під єдиною обкладинкою зібрані переклади творів письменника польською, болгарською, чеською, російською, словацькою, хорватською, англійською, німецькою, французькою, португальською, іспанською, китайською мовами. Редакційна колегія тому здійснила потужну й сумлінну роботу, адже опубліковані в цьому томі переклади творів В. Стефаника в різний час були надруковані за кордоном і в Україні як відомими, так і малознаними видавництвами.

Тут подано лише окремі новели прозаїка в іномовній інтерпретації від початку XX століття до початку XXI століття. Післямова «Василь Стефаник у транслятологічних вимірах» С. Хороба вибудована у двох напрямках: у ній ідеться про В. Стефаника-перекладача і про твори В. Стефаника в іншомовній інтерпретації. Цей матеріал цікавий, змістовний, інформативний, містить чимало проблемно-змістових вузлів, що спонукають до роздумів, скеровують до пошуку. С. Хороб зауважив на складнощах перекладу творів покутянина: ідеться не лише про діалекти у його творах, а найперше про вміння перекладача заглибитися до світоглядних і психологічних основ художнього мислення Василя Стефаника, до психологічних засад його епічного творення, до з'ясування суспільно-історичних, національно-духовних обставин, що народжували його новели, оповідання чи поезії в прозі. С. Хороб слушно акцентує і на акті творчості самого перекладача: «Завдяки цьому проза українського автора неодмінно мусить набувати нових, досі не характерних для її оригіналу рис, стаючи в такий спосіб явищем уже не лише національної української літератури, а й інонаціонального письменства та культури, які сприймають і оцінюють його в світі їх досвіду» [т. 2, с.637-638].

Знайомство з томом 3 (812 с.; упорядкування Р. Піхмааанця та І. Юрчук) чотирикнижжя по-особливому трепетне (даруйте за відступ від наукового стилю), адже його складають репринтні видання прижиттєвих збірок прози В. Стефаника «Синя книжечка» (Чернівці, 1899), «Камінний хрест» (Львів, 1900) «Дорога» (Львів,1901), «Моє слово» (Львів, 1905), «Земля» (Львів, 1926), «Твори» (Львів, 1933). Збереження кольорів обкладинок, вихідних видавничий даних та авторських редакцій текстів надають цьому тому особливого шарму, ніби несуть понад столітній дух часу письменника. Ті дослідники, хто знають ціну праці у фондах стародруків, рідкісної книги чи рукописних відділах бібліотек, хто найперше на чуттєвому рівні вміє долучатися до стихії слова й енергетики письменника через посередництво матеріалів із далекого минулого, складуть справжню вартість третьому тому – своєрідній родзинці видання. Цей том, на моє переконання, буде корисним не лише для мовознавців та істориків літератури, а й видавців, котрих цікавить історія видавничої справи в Україні.

Видання творів письменника, як відомо, обов'язково має супроводжуватися приміткаами. У рецензованому чотирикнижжі – це міні-екциклопедія, вектор осмислення представленого в кожному томі матеріалу з численними датами, прізвищами, назвами творів, фактами літературного, громадського, суспільного життя України та світу. Додам, що ілюстрації – численні фотодокументи, копії рукописів, листів, листівок, обкладинок книг оригінальних творів В. Стефаника та перекладів різними мовами – усе представлено якісно як із друкарсько-видавничого боку, так і з огляду на змістове наповнення. Справжню ціну цим матеріалам чи не найбільше знають ті, хто був причетний до їх збирання, копіювання, відновлення (коригування тональності, чіткості зображення тощо), адже матеріали рідкісні, мають давнє погодження, тому й вимагали фаховості та особливої ретельності у підготовці до друку.

«Для широкого кола читачів», «для шанувальників української літератури» – так зауважено в лаконічних анотаціях до томів. Безперечно, це так, але чи не найбільше потішаться цьому багатотомному виданню науковці, вітаючи з успішним завершенням цього потужного багаторічного проєкту професорсько-викладацький склад Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, що у такий шляхетний спосіб до 150-річчя з дня народження склав подяку своєму патронові за його невтомну працю.

Лариса Горболіс,
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка